

Identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení

Lenka Kaňovská, DiS.

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka Kaňovská, DiS.**
Osobní číslo: **H11508**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti práce s riziky v sociální službě chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu za využití techniky rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÁMSKÝ Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

ČERNÁ, Marie. Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

SOBEK, Jiří et al. Práce s rizikem v sociálních službách. Praha: Portus Praha, 2010. ISBN 978-80-254-6889-0.

SOLOVSKÁ, Vendula. Rozvoj dovedností dospělých lidí s mentálním postižením. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0369-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.**

Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15. 4. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení“ pojednává o problematice mapování rizik v sociální službě chráněného bydlení s cílovou skupinou osoby s mentálním postižením. Teoretická část se zaměřuje na uvedení chráněného bydlení do systému sociálních služeb v České republice, pozornost je věnována specifikaci cílové skupiny osoby s mentálním postižením. Podstatnou součástí je uchopení procesu práce s riziky, která se mohou při užívání této služby vyskytnout. Praktická část se opírá o polostrukturované rozhovory s potencionálními uživateli vznikající sociální služby chráněného bydlení a s jejich blízkými osobami. Kompletní pohled na rizika v sociální službě chráněného bydlení jsou doplněna brainstormingem pracovníků chráněného bydlení, v němž tento kvalitativní výzkum probíhal. Cílem bakalářské práce je zmapovat rizika v sociální službě chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Klíčová slova: chráněné bydlení, identifikace rizik, mentální postižení, riziko, sociální služba

ABSTRACT

Bachelor thesis „Risks Identification in Social Service of the Sheltered Housing“ discusses about mapping of risks in social service of the sheltered housing with target group of person with mental disabilities. The theoretical part focuses on bringing sheltered housing in the social service system in the Czech Republic, attention is paid to the specification of the target group person with mental disabilities. A substantial part of the work process is grasping of risks that may occur during the use of this service. The practical part is based on semistructured interviews with potential users of the social services of the sheltered housing, and with their loved ones. Complete view of the risks in the social service of the sheltered housing are complemented by brainstorming of the sheltered housing workers in which this qualitative research was conducted. Aim of this thesis is to map risks in social service of the sheltered housing for people with mental disabilities.

Keywords: sheltered housing, risks identification, mental disability, risk, social service

Děkuji tímto doc. Mgr. Soni Vávrové, Ph.D. za její odborné, vstřícné a laskavé vedení mé bakalářské práce. Děkuji také své rodině a přátelům za jejich podporu a pomoc. Poděkování též patří všem účastníkům mého výzkumu, kteří mi věnovali svůj čas a bez kterých by tato práce nemohla být realizována.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto: „*Strach z nebezpečí je tisíckrát větší, než nebezpečí samo.*“ Daniel Defoe

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ V SYSTÉMU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČESKÉ REPUBLICE	12
1.1 SYSTÉM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČESKÉ REPUBLICE	13
1.1.1 Druhy a formy sociálních služeb ve vztahu k chráněnému bydlení	14
1.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBA CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ	15
1.2.1 Legislativní ukotvení sociální služby chráněné bydlení.....	16
1.2.2 Vývoj sociálních služeb chráněného bydlení na území ČR	16
1.3 SOUČASNÉ TRENDY V OBLASTI SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ.....	19
1.3.1 Transformace sociálních služeb	20
1.3.2 Deinstitutionalizace pobytových sociálních služeb	21
1.3.3 Postavení chráněného bydlení v procesu transformace a deinstitutionalizace	22
2 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM JAKO CÍLOVÁ SKUPINA CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ	24
2.1 CÍLOVÉ SKUPINY V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	24
2.2 CÍLOVÉ SKUPINY SOCIÁLNÍ SLUŽBY CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ	25
2.2.1 Osoby s chronickým onemocněním jako cílová skupina chráněného bydlení	26
2.2.2 Osoby se zdravotním postižením jako cílová skupina chráněného bydlení	27
2.3 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	28
2.3.1 Modely náhledu na osoby s mentálním postižením	30
2.3.2 Specifika osobnosti člověka s mentálním postižením.....	32
2.3.3 Specifika komunikace s osobou s mentálním postižením.....	33
2.4 FORMY A ZNAKY CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	35
2.4.1 Formy chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením	36
2.4.2 Základní znaky chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením	37
2.5 PODPORA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ.....	38
3 PRÁCE S RIZIKY V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	39
3.1 RIZIKO A JEHO POJETÍ	39
3.2 ŘÍZENÍ RIZIK V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	40
3.2.1 Paradigmata práce s riziky v sociálních službách podle Taylora	41
3.2.2 Postup při práci s riziky v sociálních službách	42
3.3 PRÁCE S RIZIKY V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	43
3.3.1 Identifikace a posouzení rizik s ohledem na cílovou skupinu.....	44

3.3.2	Tvorba plánu zvládnání rizik	47
3.3.3	Vyhodnocení a revize rizik.....	48
3.3.4	Úloha poskytovatelů a uživatelů při analýze rizik	48
II	PRAKTICKÁ ČÁST	50
4	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	51
4.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	51
4.2	STRATEGIE VÝZKUMU	52
4.3	TECHNIKY SBĚRU DAT	52
4.4	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU	53
4.5	REALIZACE VÝZKUMU A SBĚR DAT V TERÉNU	55
4.5.1	Technika interview	55
4.5.2	Technika brainstorming.....	56
5	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	58
5.1	METODA VYTVÁŘENÍ TRSŮ.....	58
5.2	BRAINSTORMING	77
5.3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	79
	ZÁVĚR	81
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	88
	SEZNAM OBRÁZKŮ	89
	SEZNAM TABULEK.....	90
	SEZNAM PŘÍLOH.....	91

ÚVOD

Současným trendem v oblasti sociálních služeb je jejich transformace, deinstitucionalizace a humanizace. Tyto pojmy jsou výrazně skloňovány v pobytových sociálních službách, kdy je značná snaha přecházet od poskytování péče institucionální k péči komunitní.

Chráněné bydlení, a to nejen pro cílovou skupinu osoby s mentálním postižením, je na poli nově vznikajících pobytových sociálních služeb velmi podporovanou službou, která sebou ovšem přináší také nové způsoby práce s uživateli. Snahou této služby v obecném pojetí je poskytovat podporu svým uživatelům tak, aby byli začleněni do běžného způsobu života v maximální možné míře.

Jak se říká, kdo neriskuje, nic nezíská, ani neztratí. Tímto způsobem můžeme chápat rizika, jež v našem životě podstupujeme. Lidé s mentálním postižením ovšem mohou mít v každodenním životě nedostatek informací či mohou být tyto informace zkresleny a nevědí, jak se správně zachovat. V takovém případě se pro ně mohou stát i běžné situace nebezpečnými a rizikovými. Aby bylo vůbec možné hledat cesty zvládnání těchto rizik, je zapotřebí nejprve dokázat je identifikovat a následně s nimi vhodně pracovat.

Teoretická část této práce se zabývá problematikou začlenění sociální služby chráněného bydlení do systému sociálních služeb se snahou vymezení současné podoby a chápání této služby včetně nových trendů v sociálních službách. Nedílnou součástí každé sociální služby je také vymezení z hlediska cílové skupiny. V centru našeho zájmu jsou proto lidé s mentálním postižením. Tyto osoby disponují určitými specifiky, která jsou zapotřebí zohlednit při práci s touto cílovou skupinou. Na základě zjištěných skutečností lze teprve hledat a identifikovat rizika, jež s osobami s mentálním postižením v sociální službě chráněného bydlení souvisejí.

Praktická část je zaměřena na popis zvolené metodologie k provedení výzkumu, který je orientován na identifikaci rizik u osob s mentálním postižením v jejich každodenním životě. Jedná se nejen o pohled a názory samotných potencionálních uživatelů o sociální službu chráněného bydlení, ale také o informace získané od jejich bližních a pracovníků této služby. Jakým způsobem tedy vnímají a chápou rizika běžného života osoby s mentálním postižením, jejich blízcí a pracovníci v sociální službě chráněného bydlení je předmětem výzkumu této bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ V SYSTÉMU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČESKÉ REPUBLICE

V současném systému sociálních služeb na území České republiky si sociální služba chráněné bydlení buduje své místo. Před nedávnou dobou jsme však s touto službou neměli téměř žádné zkušenosti. Lze konstatovat, že vznikají stále nová zařízení tohoto typu se zaměřením na různé cílové skupiny.

Klíčovým obdobím ve vývoji sociálních služeb, a tedy i vznik a rozvoj chráněných bydlení na našem území, byl rok 1989, kdy došlo ke změně celkového pojetí systému sociálních služeb. Vlivem bouřlivého vývoje byl vytvořen postupně nový legislativní rámec pro sociální oblast. Matoušek (2010, s. 115 – 116) vysvětluje, že jedním z důsledků byl také vznik zcela nových sociálních služeb, které měly pro určité skupiny osob charakter chráněného prostředí. Mezi takové služby lze řadit např. stacionáře či chráněné dílny, ale také právě chráněná bydlení. Pro zajímavost uvádí, že pro osoby s mentálním postižením vznikly první dva byty chráněného bydlení již v roce 1992.

V devadesátých letech 20. století byl zahájen proces transformace v oblasti sociálních služeb. Systém sociální pomoci a sociální péče byl velmi nákladný a částečně nefunkční. Až do roku 2006 zařízení poskytovala sociální služby na základě právních norem, které neodpovídaly jejich potřebám. Jednalo se o zákon č. 100/1988 Sb., který byl doplněn vyhláškou č. 182/1991 Sb. (Čámský, Sembdner a Krutilová, 2011, s. 9 – 10) K tomu lze dodat, že v tehdejší legislativní pojetí nebyla služba chráněného bydlení právně nijak ošetřena.

Vlivem uvedených událostí se začalo intenzivně pracovat na vytvoření nového legislativního rámce pro sociální služby, který byl formován více než deset let. Od 1. 1. 2007 vešel v účinnost zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.) společně s vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení tohoto zákona. Až s účinností tohoto zákona získala chráněná bydlení v systému sociálních služeb legislativní zakotvení.

1.1 Systém sociálních služeb v České republice

Jestliže chceme pochopit systém sociálních služeb v České republice a postavení chráněného bydlení v tomto systému, je důležité si pro začátek vysvětlit začlenění sociálních služeb v rámci sociálního zabezpečení. To je tvořeno třemi základními pilíři – sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc. Společně tyto tři složky tvoří základ systému sociální ochrany. Sociální pomoc se pak v České republice uskutečňuje prostřednictvím dávek sociální péče a sociálních služeb.

Definici pojmu sociální služba poskytuje například Matoušek (2007, s. 9), který ji směřuje ke skupině osob, kterých se dotýká: *Sociální služby jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.* Upozorňuje také na fakt, že tato definice je vyjádřením v tzv. širším (nadrezortním) pojetí, kdy sociální služby zasahují do resortů různých ministerstev (tedy nejen Ministerstvo práce a sociálních věcí, ale též např. Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra aj.).

Molek (2009, s. 10) uvádí vymezení sociální služby v užším (tzv. rezortním) pojetí. O sociální službě hovoří jako o činnosti či souboru činností, *jejímž cílem je pomoci člověku řešit jeho nepříznivou sociální situaci. Nepříznivou situací se rozumí oslabení nebo ztráta schopnosti řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění ... a ochranu před sociálním vyloučením...* Jedná se o vymezení sociálních služeb, které spadají do oblasti řízené Ministerstvem práce a sociálních věcí České Republiky.

Pro vysvětlení systému sociálních služeb na území České republiky je markantní užší pojetí, které vychází z legislativního rámce zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Charakteristiky tohoto systému popisuje Matoušek (2007, s. 39). Vysvětluje základní principy, které zákon o sociálních službách v této oblasti přinesl:

- V první řadě jsou osobě, která se ocitla v nepříznivé sociální situaci, poskytnuty informace tak, aby byla schopna řešit svoji situaci sama a vlastními silami.
- Až pokud informace nestačí, přicházejí na řadu sociální služby.

- Sociální služby mají individuální charakter (jsou „šité na míru“).
- Sociální služby mají aktivační charakter, předcházejí dlouhému trvání nepříznivé sociální situace, podporují klientovu samostatnost.
- Kvalita sociální služby přímo souvisí s dodržováním lidských práv a svobod a zachováním důstojnosti člověka.

I když lze chápat systém sociálních služeb různorodě, tzn. v rezortním či nadrezortním pojetí, představuje určitou provázanou smysluplnou strukturu, základní možnost orientace v sociálních službách, které jsou v České republice nabízeny.

1.1.1 Druhy a formy sociálních služeb ve vztahu k chráněnému bydlení

Jestliže byl vymezen základní rámec systému sociálních služeb, je možné uvést do této struktury také sociální službu chráněné bydlení. Zákon o sociálních službách ukládá následující základní druhy, pomocí nichž člení jednotlivé sociální služby takto:

- *sociální poradenství* – dále rozlišujeme základní a odborné sociální poradenství,
- *služby sociální prevence* – tyto služby jsou primárně určeny k eliminaci situací a jevů, které by mohly vést k sociálnímu vyloučení jedince, ovšem ne z důvodu jeho zdravotního stavu či věku. (Molek, 2009, s. 12) Řadíme mezi ně např.: ranou péči, telefonickou krizovou pomoc, azylové domy, tlumočnické služby, domy na půl cesty atd.
- *služby sociální péče* – podstatou je zajistit lidem fyzickou a psychickou soběstačnost s umožněním zapojení se do běžného života společnosti v co nejvyšší možné míře. Jestliže toto zapojení není možné z důvodu jejich stavu, je zdůrazněno zaopatření důstojného prostředí a zacházení. (ČESKO, 2006, s. 1268) Mezi tento druh služeb patří např.: osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, domovy pro osoby se zdravotním postižením, podpora samostatného bydlení, chráněné bydlení a další.

Kromě uvedených druhů jsou jednotlivé sociální služby rozlišovány též podle toho, jakým způsobem jsou poskytovány. Pak hovoříme o sociálních službách *ambulantních* (jedinec za danou službou dochází do zařízení, součástí není ubytování), *terénních* (služba

je poskytována v přirozeném prostředí jedince) a *pobytových* (služby jsou spojeny s ubytováním v zařízeních poskytujících sociální služby). Přesné vymezení dané formy je vždy vysvětleno u každé služby zvlášť při jejím individuálním popisu příslušného paragrafu zákona o sociálních službách.

Sociální službu chráněného bydlení dle výše uvedených náležitostí řadíme mezi služby sociální péče, z hlediska forem jde o službu pobytovou.

1.2 Sociální služba chráněné bydlení

Základní charakteristiku chráněného bydlení popisuje například Matoušek (2003, s. 37). I když se jedná o text, jenž byl koncipován před vznikem zákona o sociálních službách, je stále aktuální a v mnoha směrech shodný se současným pojetím chráněného bydlení. Autor zohledňuje popis tohoto typu sociální služby z různých hledisek. Z pohledu dispozičního jde o byty v běžné zástavbě, kdy tyto byty patří poskytovateli služby chráněného bydlení. Personální zajištění ukládá pracovníkům tzv. sociální agentury. Tito pracovníci (sociální pracovníci, asistenti či pečovatelé) poskytují služby dle individuálních potřeb klientů. V neposlední řadě pak zmiňuje cílové skupiny chráněného bydlení. Uvádí klienty s trvalým postižením, dlouhodobě nemocné, ovšem v případě, že jejich stav nevyžaduje ústavní pobyt s plným zaopatřením a zároveň vyžadují terapeutickou podporu.

Výstižnou definici současné podoby této sociální služby nabízí též Sobek (2009, s. 30): *Chráněné bydlení je jednou ze sociálních služeb... Nabízí uživatelům možnost bydlet v běžném prostředí v bytě nebo domku, podle svých možností se starat o svoji domácnost, žít co nejvíce samostatně. Důležitým přínosem je rovněž sociální začlenění, možnost zapojení se do běžného života.*

Z uvedených definicí je patrná vždy důležitost využití určitého prostoru (domu, bytů), které jsou základem pro poskytování sociální služby chráněného bydlení. Zdůrazňována je samostatnost, začlenění, individuální přístup, možnost vést běžný způsob života, a to za pomoci či podpory druhé osoby – pracovníka této služby. Všechna zařízení tohoto typu jsou ovšem fixně vázána literou zákona, o kterém se zmíníme v následujícím textu.

1.2.1 Legislativní ukotvení sociální služby chráněného bydlení

Právní zakotvení sociální služby chráněného bydlení nalezneme v současné době v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který vymezuje tuto službu následovně: *Chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení či chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, případně individuálního bydlení* (ČESKO, 2006, s. 1271). Dále jsou zde také vyjmenovány základní činnosti (stejně jako u jiných typů sociálních služeb), jež jsou poskytovatelé povinni obsahově naplňovat v běžné praxi daného zařízení. Jedná se o úpravu v oblasti stravování, ubytování, zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti či v oblasti práv a oprávněných zájmů, obstarávání běžných záležitostí a v neposlední řadě v oblasti kontaktu se společenským prostředím. Od 1. ledna roku 2014 nabyla účinnosti novela zákona o sociálních službách, která přinesla vložení další základní činnosti, jež se týká pomoci při osobní hygieně nebo zajištění podmínek pro osobní hygienu. (ČESKO, 2013, s. 3595)

Vyhlášku č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, též nelze opomenout. Pro poskytovatele i uživatele sociální služby chráněného bydlení představuje závaznou normu, kde jsou podrobněji definovány jednotlivé základní činnosti a stanoveny maximální výše úhrady za poskytování této služby.

1.2.2 Vývoj sociálních služeb chráněného bydlení na území ČR

Profil sociální služby chráněného bydlení lze doplnit informacemi statistického rázu. Veřejná databáze Českého statistického úřadu uvádí na svých internetových stránkách údaje o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb, které zde (vzhledem ke změně pojmosloví stanovené zákonem o sociálních službách) definuje dnes již méně užívaným výrazem „ústavy“. Stejně tak i terminologie cílové skupiny ve všech parametrech neodpovídá dnešním užívaným pojmům – tzn. péče je dle uvedené definice poskytována důchodcům, osobám se zdravotním postižením, bezdomovcům a osobám sociálně nepřízpůsobivým.

Český statistický úřad (dále ČSÚ) v letech 2007 – 2011 mapoval každoročně ve všech krajích České republiky zmiňovaná zařízení sociálních služeb, mezi něž zařadil mimo jiné i sociální službu chráněného bydlení. I když se mezi lety 2010 a 2011 počet chráněných bydlení mírně snížil, celkově lze ze získaných dat vyčíst narůstající počet chráněných bydlení. K 31. 12. 2007 bylo zaevidováno na území České republiky celkem 68 chráněných bydlení, k 31. 12. 2011 jich zde existovalo již 133. Přehled o počtu chráněných bydlení k 31. prosinci daného roku v celé České republice nabízí následující tabulka.

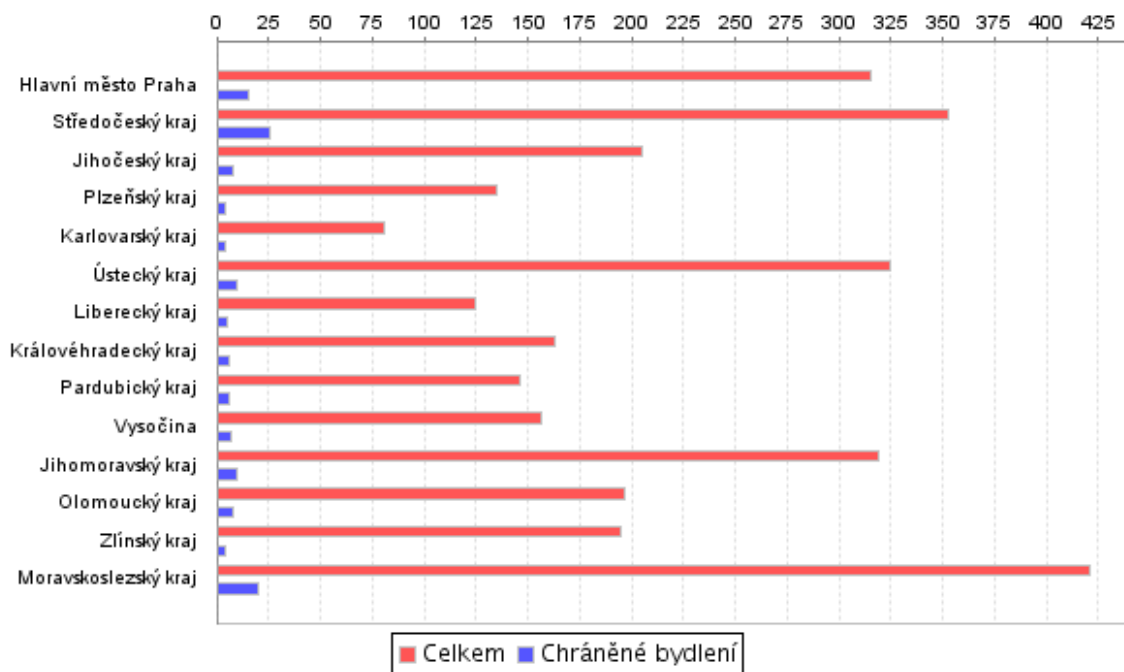
Tabulka 1 Počet chráněných bydlení v ČR k 31. 12. 2011

ROK	POČET CHRÁNĚNÝCH BYDLENÍ
2007	68
2008	111
2009	120
2010	136
2011	133

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (www.vdb.czso.cz)

Pro názornost lze uvést také grafické zobrazení, které Veřejná databáze ČSÚ nabízí. Nejaktuálnější data lze získat opět k 31. 12. 2011. Vypovídá o vztahu celkového počtu všech zařízení sociálních služeb k počtu chráněných bydlení v jednotlivých krajích. Je zde evidentní nízké zastoupení chráněných bydlení v celkovém počtu zařízení sociálních služeb.

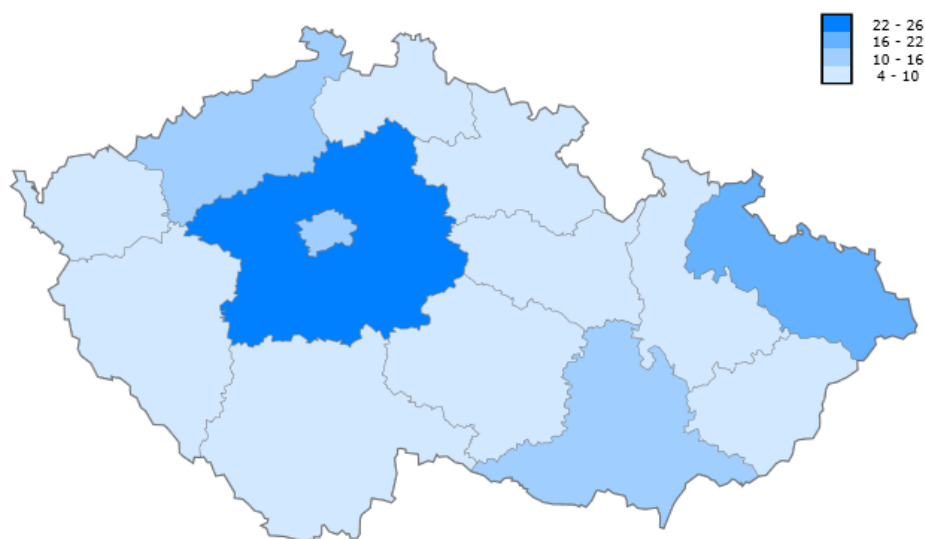
Obrázek 1 Graf sociálních služeb poskytovaných v zařízeních sociálních služeb v krajích, stav k 31. 12. 2011

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (www.vdb.czso.cz)

Sledovat můžeme také množství chráněných bydlení v této pobytové sociální službě na území České republiky pomocí názorné mapy, kterou nabízí opět Veřejná databáze ČSÚ. Následující zobrazení nám nabízí pohled na počty sociálních služeb chráněného bydlení v jednotlivých krajích. Nejvyšší počet (tzn. v rozmezí 22 – 26 chráněných bydlení v daném kraji) vykazuje pouze středočeský kraj.

Obrázek 2 Počet sociálních služeb chráněného bydlení v jednotlivých krajích ČR
k 31. 12. 2011

Zdroj: Veřejná databáze ČSÚ (www.vdb.czso.cz)

Uvedená statistická data jsou zcela jistě výborným názorným ukazatelem, která nám mohou naznačit, v jakém postavení se nachází chráněná bydlení v současném systému sociálních služeb. Jedná se ovšem pouze o vykazování pomocí čísel, grafů či map, ze kterých jde jen stěží vyčíst, jaké okolnosti stojí za těmito údaji. Můžeme je ovšem nastínit a popsat pomocí současných trendů, jenž mají souvislost s vývojem sociálních služeb a tedy i chráněných bydlení na našem území.

1.3 Současné trendy v oblasti sociálních služeb a chráněné bydlení

Předpokládané vývojové trendy sociálních služeb jsou spjaty s decentralizací sociálních služeb, což znamená přiblížení služeb těm, kdo je potřebují s co nejnižšími náklady. Dalším trendem je podpora rozvoje péče v domácím prostředí namísto péče ústavní (lze sledovat např. v péči o seniory). V současné době pozorujeme i podporu postupné integrace osob se zdravotním postižením do společnosti. Jde o snižování vícelůžkových pokojů a decentralizaci pobytových sociálních služeb, což vede k výstavbě menších bytových jed-

notek. V neposlední řadě je posilována pozice uživatele sociálních služeb – uživatel se stává partnerem pro poskytovatele. (Molek, 2009, s. 25 – 26)

Popsané vývojové trendy v oblasti sociálních služeb jsou úzce spjaty s procesem transformace a deinstitucionalizace sociálních služeb v České republice a se vznikem a rozvojem sociální služby chráněného bydlení, která se snaží o fungování v rámci výše uvedených trendů.

Pro pochopení současného stavu procesu transformace a deinstitucionalizace je nutno vysvětlit fungování ústavních zařízení v minulosti. Transformační období po roce 1989 podstatně zasáhlo mimo jiné právě tento typ zařízení. V pobytových sociálních službách dle Matouška (2007, s. 31) přetrvávaly autokratické způsoby řízení, které se odrážely při jednání vedoucích pracovníků se zaměstnanci i uživateli jednotlivých zařízení. Ti byli označováni za „svěřence“, na něž je potřeba celoživotně působit (v oblasti výchovy, vzdělávání i pracovní náplně). Souhrnně lze tento způsob fungování označit za tzv. ústavní (též institucionální) model fungování. Manuál transformace ústavů (2013, s. 11) hovoří o tom, že reakcí na tento stav je pomocí dlouhodobého procesu deinstitucionalizace přetvářet péči ústavní na péči komunitní.

1.3.1 Transformace sociálních služeb

Pojem transformace sociálních služeb je tedy intenzivně skloňován zejména v souvislosti s pobytovými sociálními službami. Avšak význam má celkově pro systém sociálních služeb. V obecné rovině charakterizují Čámský, Sembdner a Krutilová (2011, s. 12) transformaci jako *proces změny řízení, financování, vzdělávání, místa a formy poskytování sociálních služeb tak, aby výsledným stavem byla péče v běžných životních podmínkách*.

Johnová (2008, s. 3) poukazuje na praktické uvedení do této problematiky, kdy hovoří o tzv. „technické“ stránce procesu transformace ústavní péče. Dle jejího názoru jde o postupný zánik ústavního typu sociálních služeb, který má být nahrazen formou bydlení, jež je běžná pro ostatní populaci. Tento proces může trvat 10 – 15 let. Zdůrazňuje, že se jedná o prostředek, nikoli o cíl, což znamená, že cílem je umožnit každému člověku žít jako součást společnosti. Uzavírání ústavů se týká budov a ne služeb a lidí.

K transformaci sociálních služeb se výstižně vyjadřuje také ministryně práce a sociálních věcí Ing. Ludmila Müllerová, která v úvodním slovu k Manuálu transformace ústavů (2013, s. 5) vysvětluje, že tento pojem neznamená to, že se *někde něco bourá nebo staví*, ale jde především o změnu v myšlení lidí.

1.3.2 Deinstitutionalizace pobytových sociálních služeb

S procesem transformace pobytových sociálních služeb velmi úzce souvisí problematika deinstitutionalizace. Tyto dva procesy jsou vzájemně provázány. V publikaci Manuál transformace ústavů (2013, s. 7) se uvádí, že deinstitutionalizace se dotýká všech lidí, kteří žijí v ústavech. Jsou zde jmenovány cílové skupiny senioři, děti, lidé s duševním onemocněním či lidé s postižením.

Pomocí procesu deinstitutionalizace dochází ke změně ústavní péče v péči komunitní, a to tím, že vytváří takové sociální služby, ve kterých jsou podstatné individuální potřeby s důrazem na požadavky každého uživatele při začlenění do běžné společnosti. Uživatel je vnímán jako její aktivní člen. Mezi sociální služby komunitního typu Čámský, Sembdner a Krutilová (2011, s. 13) řadí podporu samostatného bydlení, chráněné bydlení, osobní asistenci, podporované zaměstnávání aj. *Cílem deinstitutionalizace je zkvalitnit život lidí využívajících sociální služby a umožnit jim žít běžný život srovnatelný s životem jejich vrstevníků.* (Sociální práce, 2013, s. 4)

Manuál transformace ústavů (2013, s. 15 – 19) shrnuje důvody deinstitutionalizace do sedmi základních oblastí, jež následně rozpracovává. Dle tohoto manuálu deinstitutionalizace:

- vede ke zlepšení ochrany práv uživatelů,
- umožňuje podporu rozvoje osobnosti a kompetencí uživatele služeb,
- vede ke zvýšení účasti uživatelů služeb na běžném životě společnosti,
- umožňuje dosahovat nejlepší praxe sociálních služeb,
- napomáhá účelnému využití prostředků pro sociální služby,
- umožňuje zaměření na konkrétní potřeby a nezbytnou míru podpory, napomáhá rozvoji služeb, které lidé chtějí.

Proces deinstitutionalizace je odrazem změn, které v naší současné společnosti probíhají a zasahují výrazným způsobem do vývoje sociálních služeb. Právě sociální služba chráněného bydlení je jednou z cest, jimiž je možné se vydat.

1.3.3 Postavení chráněného bydlení v procesu transformace a deinstitutionalizace

Chráněná bydlení jsou dnes tedy neodmyslitelnou součástí procesu transformace a deinstitutionalizace. Svou podporu získala i působením Ministerstva práce a sociálních věcí. Toto ministerstvo v roce 2007 reagovalo na možnosti řešení kvality a dostupnosti sociálních služeb podporou procesu transformace, deinstitutionalizace a humanizace sociálních služeb. Počátkem roku 2007 byla přijata usnesením vlády tzv. Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné druhy sociálních služeb poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporujících sociální začlenění uživatele do společnosti. V návaznosti na tento dokument pak vznikl projekt Podpora transformace sociálních služeb (cílem projektu je tvorba plánů transformace, které budou v souladu se střednědobými plány dostupnosti sociálních služeb). Ten je propojen s Investičním operačním programem (jedná se o investiční program České republiky, který je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj a státního rozpočtu České republiky). Díky provázanosti těchto projektů bude mimo jiné umožněna podpora tvorby sítě chráněných bytů v běžné zástavbě komunity. (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 13 – 15)

Chráněné byty lze tedy realizovat sociální službou chráněného bydlení. I když by se na první dojem mohlo zdát, že bude patřit do služeb komunitního typu, za určitých okolností tomu tak nemusí být. Z tohoto důvodu je nutné si vyjasnit podmínky, za jakých se jedná v případě chráněného bydlení o ústavní zařízení a kdy můžeme hovořit o žádoucí komunitní sociální službě.

Johnová (2008) se zabývá právě touto problematikou podrobně. Uvádí hlavní znaky typické pro ústavy: *jsou zde shromažďováni lidé na základě nějakého společného znaku; individualita lidí, kteří zde žijí, je potlačena; životy lidí jsou zde řízeny vedením těchto organizací, funguje zde jasná hierarchie.* (Johnová, 2008, s. 4)

Sociální práce (2013, s. 6) se též vyjadřuje k této problematice vymezením druhů sociálních služeb, které by mohly nést znaky ústavní sociální služby. Jedná se o domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, týdenní stacionáře a chráněná bydlení, a to v případě, že splňují určité podmínky. Určujícím číslem je kapacita lůžek (uživatelů), stanovená na počet 19 (tzn. rovna nebo vyšší této hodnotě) v jednom místě, areálu. Druhou možností je pak takové zařízení, které má sice nižší kapacitu než 19 osob, ovšem v areálu či jeho blízkosti se nachází jiná pobytová či ambulantní služba, která po součtu uživatelů přesahuje stanovenou hodnotu 19.

Oproti tomu Johnová (2008, s. 6) popisuje také znaky, jež jsou typické pro komunitní sociální služby. Hovoří o pomoci při zvyšování kvality života znevýhodněných osob, možnosti využívání běžných zdrojů (veřejné služby, rodina apod.), o příchodu za člověkem do jeho přirozeného prostředí, kde mu umožňuje také žít. Taková služba dále převádí odpovědnost na nejbližší okolí člověka, nevytváří závislost na službě a umožňuje její využívání v případě potřeby s možností kdykoliv přestat.

2 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM JAKO CÍLOVÁ SKUPINA CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ

Lidem s mentálním postižením je v současnosti nabízena široká škála sociálních služeb, které mohou využívat. Z hlediska pobytových služeb je chráněné bydlení jednou z variant, jež se nabízí. Mohou do něj přicházet z rodinného prostředí, kdy takový krok představuje určité osamostatnění. Vágnerová (2008, s. 311) hovoří o situaci odpoutání od rodiny jako o velmi těžkém kroku, jelikož tito lidé často nemají potřebu osamostatnění nebo by jej nebyli schopni. Poukazuje na fakt, že dospělí jedinci s mentálním postižením nachází v rodině citové zázemí, zároveň však hrozí sociální izolace, fixace určitých rolí či udržování v pozici závislého dítěte, o němž rozhodují druzí. Po smrti rodičů pak dochází ke zhoršení adaptace na nové prostředí. Proto uvádí jako možnost řešení právě chráněné bydlení.

Druhá cesta, která přivádí tyto osoby do chráněných bydlení, je spjata s již popisovaným procesem transformace a deinstitucionalizace pobytových sociálních služeb. V rámci tohoto procesu je jednou s variant pro domovy pro osoby se zdravotním postižením právě vznik nových forem bydlení.

2.1 Cílové skupiny v sociálních službách

Pojem cílová skupina se stala v oblasti sociálních služeb hojně užívaným termínem. Zákon o sociálních službách ovšem nepoužívá toto pojmosloví, hovoří o tzv. okruhu osob, jimž jsou sociální služby poskytovány (Krutilová, Čámský a Sembdner, 2010, s. 23). Přesné určení okruhu osob lze zjistit z definování jednotlivých druhů služeb v tomto zákoně. Obecně jsou cílovou skupinou chápáni lidé v nepříznivé sociální situaci. *Jde o situaci, v níž se lidé nacházejí, jestliže pro svůj věk, ztrátu soběstačnosti, pro nemoc, zdravotní postižení, krizovou situaci, životní návyky, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné osoby nebo z jiných závažných důvodů, nejsou fakticky schopni zabezpečovat a uspokojovat své životní potřeby a tyto potřeby nejsou ani jinak zabezpečeny.* (Johnová a Čermáková, 2003, s. 15)

Které cílové skupině či cílovým skupinám je daná sociální služba určena, můžeme v praxi běžně vyčíst z tzv. veřejného závazku. Ten je důležitou součástí zajištění kvality

poskytovaných služeb. Krutilová, Čámský, Sembdner (2010, s. 76) vysvětlují pojem veřejný závazek jako *jasné, průkazné, zřetelné koncipování základního prohlášení poskytovatele (poslání, cíle, principy služeb a cílová skupina)*.

Definice samotné cílové skupiny pak zahrnuje jasné informace, které jsou všem srozumitelné, zároveň stručné a konkrétní. V praxi by měla taková definice obsahovat nejen zmiňovaný popis nepříznivé sociální situace osob, kterým bude sociální služba vymezena, ale též pohlaví a věkové omezení. Pozor bychom si měli dávat na degradující či hanlivá vyjádření. (MPSV, 2008, s. 19)

Krutilová, Čámský a Sembdner (2010, s. 80) nabízejí charakteristiku cílové skupiny v obecné rovině jako určité vodítko k dobré praxi dané sociální služby. Vycházet můžeme z jednotlivých typů nepříznivých sociálních situací – ohrožení vývoje dítěte, snížení soběstačnosti a sebeobsluhy v základních životních dovednostech, bezdomovectví, životní způsoby vedoucí ke konfliktu se společností. Směrodatné je z hlediska této bakalářské práce zaměření zejména na osoby, jež vykazují prvky snížené soběstačnosti a sebeobsluhy. Specifikovat je lze sníženou schopností zajistit si osobní péči, využívat veřejných míst a služeb, což zahrnuje také získání či udržení práce, kontakt s komunitou a rodinou či uplatnění práv a oprávněných zájmů. Touto charakteristikou se dostáváme k osobám se zdravotním postižením, respektive k osobám s mentálním postižením.

2.2 Cílové skupiny sociální služby chráněné bydlení

O cílových skupinách chráněného bydlení nepanuje zcela jasná jednota. Různí autoři poskytují odlišný popis. Například Sobek (2009, s. 32), kromě osob s mentálním postižením jmenuje osoby s různými typy znevýhodnění, zejména seniory a lidi s duševním onemocněním. Rada (2006, s. 12) člení cílové skupiny chráněného bydlení na lidi se zdravotním postižením, seniory a osoby v obtížné životní situaci. Nutno podotknout, že aby mohlo chráněné bydlení svým uživatelům co nejlépe sloužit, není dobré kombinovat jednotlivé cílové skupiny, a to z důvodu odlišnosti potřeb a možností jejich naplnění. Tento fakt shodně zdůrazňují oba autoři (Sobek, 2009; Rada, 2006).

Pro vyjasnění situace se budeme držet vymezení stanovené zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Ten nezmiňuje osoby s mentálním postižením přímo, definuje okruh

osob, jimž je tato sociální služba určena z širšího úhlu pohledu. Dozvídáme se o osobách se zdravotním postižením a osobách s chronickým onemocněním (zahrnující osoby s duševním onemocněním), jejichž situace vyžaduje pomoc druhé osoby. (ČESKO, 2006, s. 1271)

Jelikož se jedná o obecné pojmosloví, je zapotřebí blíže specifikovat tyto dvě skupiny osob – se zdravotním postižením a s chronickým onemocněním a ujasnit si tak celou situaci.

2.2.1 Osoby s chronickým onemocněním jako cílová skupina chráněného bydlení

Pojem „chronické onemocnění“ je velmi obecným a obšírným názvem, jenž zahrnuje velké množství různorodých nemocí. Přesto lze vymezit základní znaky, které celou tuto skupinu charakterizují.

Za chronické lze označit takové onemocnění, které má dlouhodobý charakter a zpravidla nastupuje pozvolna. Mezi onemocnění tohoto typu lze zařadit např. kardiovaskulární nemoci, rakovinu, chronická onemocnění dýchacího ústrojí, ale též cukrovku či duševní choroby. Proti těmto nemocem lze bojovat, a to cílenou propagací zdravého životního stylu, prevencí a včasnou diagnózou těchto nemocí. (Evropská komise, 2008)

Vokurka a Hugo (2004, s. 191) tvrdí, že chronická onemocnění *probíhají méně prudce než akutní, jejich příznaky jsou však přítomny více méně trvale – někdy mohou být sotva patrné (remise), jindy se naopak prudce zhoršují (exacerbace). Jejich trvalé působení může poškozovat organismus a jeho orgány... Některá onemocnění mají chronický ráz od samého počátku, jiná se stávají chronickými po opakovaných nebo neléčených akutních nemocech.*

Světová zdravotnická organizace (World Health Organization) upozorňuje na fakt, že chronická onemocnění jsou nejčastější příčinou úmrtnosti a nemocnosti v Evropě. Jedná se o 86% z celkového počtu předčasných úmrtí (European Chronic Disease Alliance, 2012). Výzkumy pak naznačují, že onemocnění jako diabetes a deprese budou ještě větší zátěží do budoucna, a to nejen pro bohatou a stárnoucí populaci v zemích s vysokými příjmy, ale též pro chudé, stejně jako pro mladé lidi a lidi středního věku. (Busse et al., 2012)

V současnosti vznikají v souvislosti s chronickými onemocněními na území České republiky zejména chráněná bydlení, která se zaměřují na cílovou skupinu osoby s chronickým duševním onemocněním. Goldman (1981, cit. podle Liberman 1988, cit. podle Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2005, s. 136) popisuje problematiku jedince s dlouhodobým duševním onemocněním. Jedná se o osoby, jež trpí duševní poruchou (organická poškození CNS, schizofrenie, depresivní nebo manická porucha, paranoidní či jiná psychóza) nebo jiným onemocněním, a to za určitých podmínek. Důležitými aspekty jsou dlouhodobý charakter onemocnění a vlivem toho snížení funkční kapacity či nepříznivé ovlivnění ve třech a více oblastech denního života jedince. Jedná se o oblasti osobní hygieny a sebeobsluhy, směřování (cílů), mezilidských vztahů, sociální transakce, učení a rekreace či oblast ekonomické soběstačnosti.

Podpora a pomoc osobám s duševním onemocněním v takovém případě zahrnuje komplex zdravotních a sociálních služeb a vytvoření multidisciplinárního týmu. Z hlediska zajištění potřebné míry podpory v oblasti bydlení je pak jednou z možností právě sociální služba chráněného bydlení.

2.2.2 Osoby se zdravotním postižením jako cílová skupina chráněného bydlení

Pro objasnění problematiky osob se zdravotním postižením ve spojitosti se sociální službou chráněného bydlení použijme opět vyjádření zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jelikož je jedním ze směrodatných dokumentů v našem právním řádu v sociální oblasti. Ten ve svém úvodu vysvětluje, že zdravotní postižení je *tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby*. (ČESKO, 2006, s. 1257)

Zároveň je nutné si uvědomit, že osoby se zdravotním postižením lze chápat i z jiných hledisek. Matoušek (2010, s. 91) upozorňuje na fakt, že v České republice existuje několik kvalifikačních přístupů, které jsou nekompatibilní, což bývá kritizováno z řad občanů se zdravotním postižením. Obhájí však jejich oprávněnost. Současně řeší otázku terminologie. Na základě výstupů Mezinárodní klasifikace vad, postižení a hendikepů poukazuje na podstatnou změnu v rozlišování pojmů *postižení* (impairment), z toho možné vyplývající příčiny *omezení v činnostech* (aktivita limitations) a *omezení ve společenských aktivitách* (participation restrictions).

Komplexní informace jsou z výše uvedených důvodů velmi těžko statisticky sledovatelné, přesto lze nalézt alespoň částečně výčet osob se zdravotním postižením, jenž přehledně ukazuje například Vysokajová (2000, cit. podle Matoušek, 2010, s. 90). V odhadu počtu zdravotně postižených v ČR hovoří o následujících typech zdravotního postižení: zrakové znevýhodnění, sluchové znevýhodnění, poruchy řeči, slepohluchota, mentální znevýhodnění, vady pohybového ústrojí, diabetes, cévní mozkové příhody, epilepsie a duševní nemoc.

Z uvedených charakteristik pojmu zdravotního postižení lze zjistit, že osobami, které stojí v centru zájmu, jsou mimo jiné i lidé s mentálním postižením. V praxi se často setkáváme se sociální službou chráněného bydlení právě pro tuto cílovou skupinu. Sobek (2009, s. 33) upozorňuje, že není určeno pouze pro samostatnější jedince s lehčím postižením, ale je vhodné pro lidi se všemi stupni postižení. Pokud jsou v chráněném bydlení osoby s těžším postižením, je zapotřebí vyšší míry podpory, intenzivnější poskytování asistence.

2.3 Osoby s mentálním postižením

Na každého jedince je nutno vždy pohlížet individuálně, přesto lze tvořit určité skupiny jedinců. V sociálních službách proto pracujeme s jednotlivými cílovými skupinami, pro něž je daná služba určena. Ta by měla být jasně vymezena. Chráněné bydlení může být tedy určeno pro cílovou skupinu osoby s mentálním postižením. Jestliže chceme pochopit, jak s touto cílovou skupinou v chráněném bydlení pracovat, je potřeba znát alespoň základní specifika, kterými se vyznačují.

Terminologické vymezení pojmu mentální postižení není zcela jednoznačné. Z hlediska speciálně-pedagogického se zabývají vztahem mezi výrazy mentální postižení a mentální retardace různí autoři odlišně. Na tento fakt upozorňuje například Kozáková (2005, s. 17). Jmenuje odborníky, kteří tyto dva pojmy považují za synonyma, jiní v nich spatřují rozdíl. Jestliže shledáváme v pojmech mentální postižení a mentální retardace odlišné pojetí, potom lze využít definici Vaška (1994, cit. podle Kozáková, 2005, s. 17), který tvrdí, že *mentální postižení má širší rozsah a používáme ho jako zastřešující termín pro snížení inteligence na rozličném etiologickém podkladě*. Tímto způsobem jsou pak označováni všichni

jedinci s IQ pod 85. Danou informaci doplňuje Vašek (1994, cit. podle Černá, 2009, s. 75) tím, že u mentální retardace zařazujeme do této skupiny jednice s IQ pod 70.

V souvislosti s vyjádřením intelektových schopností také úzce souvisí klasifikace osob s mentálním postižením. Často užívanou a uznávanou je klasifikace podle ICDH – 10 (Mezinárodní klasifikace nemocí, postižení a handicapů podle Světové zdravotnické organizace, MKN – 10, kategorie F70 – F79). Slowík (2007, s. 114) však upozorňuje na fakt, že tato klasifikace má pouze orientační charakter, jelikož neexistují přesně stanovená a jednotná kritéria a jasné hranice pro posouzení mentální úrovně.

Tabulka 2 Klasifikace mentálního postižení podle ICDH – 10 (Mezinárodní klasifikace nemocí, postižení a handicapů, MKN – 10, WHO, 2006)

F70	Lehká mentální retardace	IQ 50 – 69
F71	Středně těžká mentální retardace	IQ 35 – 49
F72	Těžká mentální retardace	IQ 20 – 34
F73	Hluboká mentální retardace	IQ je nižší než 20
F78	Jiná mentální retardace	hodnotu IQ nelze spolehlivě určit
F79	Nespecifikovaná mentální retardace	pro nedostatek informací nelze danou osobu zařadit do jedné s výše uvedených kategorií

Zdroj: upraveno dle Slowík 2007, s. 114

Z hlediska pojmosloví této bakalářské práce se budeme shodovat s autory (např. Vágnerová, 2008, Černá, 2009, Švarcová, 2003), jenž pojmy mentální postižení a mentální retardace považují za synonyma. Nutno zdůraznit, že výše uvedený popis pojmu mentální postižení zohledňuje pouze jednu ze složek, a to oblast inteligence. Pro celistvý pohled je však třeba brát v úvahu také další aspekty. Luckasson et. al. (2002, cit. podle Černá, 2009, s. 80) uvádí definici American Association for Mental Retardation: *Mentální retardace je snížená schopnost (=disability) charakterizována výrazným omezením v intelektových funkcích a také v adaptačním chování, což se projevuje ve schopnosti myslet v abstraktních pojmech, a v sociálních a praktických adaptačních dovednostech.*

Komplexní pohled na danou problematiku vymezení základní terminologie mentálního postižení (mentální retardace) nabízí Valenta, Müller (2003, s. 12), kteří daný výraz definují jako *vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální a postnatální etiologií.*

Švarcová (2003, s. 26) a Kozáková (2005, s. 19) shodně upozorňují na správné pojmosloví. Není vhodné užívat slovní spojení „mentálně postižený“ či „mentálně retardovaný“, nýbrž je nutno z etického hlediska vždy myslet na to, že v první řadě hovoříme o člověku (osobě, dítěti, mladistvém, dospělém) s mentálním postižením (mentální retardací). Ve své podstatě tím vyjadřujeme, že člověk je vždy na prvním místě, teprve poté charakterizujeme jeho postižení, které ho v životě provází.

2.3.1 Modely náhledu na osoby s mentálním postižením

Pohled na osoby s mentálním postižením prošel významným vývojem. Důsledkem je též změna ve vývoji sociálních služeb poskytovaných této cílové skupině. Jde o změnu myšlení, přístupu k lidem s mentálním postižením. Stádia tohoto vývoje lze přehledně ukázat pomocí následující tabulky.

Tabulka 3 Tři stádia vývoje služeb pro osoby s postižením

	Stádium 1	Stádium 2	Stádium 3
Výchozí otázka	Období ústavní péče	Období deinstitucionalizace	Období členství v občanské komunitě
Kdo je ten, o koho se jedná?	Pacient	Klient	Občan
Co je typickým prostředím poskytovaných služeb?	Ústav	Skupinové/chráněné bydlení, chráněná dílna, speciální škola nebo třída	Vlastní domov jedince, místní firma, běžná škola v místě bydliště
Co charakterizuje organizaci služeb?	Podřízenost klienta	Kontinuum alternativ	Specifický soubor položek potřebných pro jednotlivce
Jaký je „model“ péče?	Ochranitelský/medicínský	Vývojový/behaviorální	Individuální podpora
Jak se nazývají poskytované služby?	Péče	Programy	Individuální podpora

Jaký model plánování se používá?	Individuální plán péče	Individualizovaný pobytový plán	Osobní plánování budoucnosti
Kdo řídí plánovací proces?	Odborník (zpravidla lékař)	Interdisciplinární tým	Jedince s postižením

Zdroj: převzato z Boekhoff a Kamp, 1994, cit. podle Šiška, 2005, s. 21

Černá (2008, s. 80 – 84) rozlišuje tři modely náhledu – model podpory, model medicínský a model sociální. *Model podpory* (též ekologicky orientovaný model) je založen na třech klíčových prvcích, kterými jsou prostředí, člověk s mentální retardací a podpora. Skrze poskytnutou podporu jedinci s mentální retardací je pak možná změna jeho fungování. Na jedince totiž působí různorodé faktory (adaptivní chování, participace, interakce, zdraví, prostředí), které jsou právě pomocí podpory „filtrovány“.

Druhý, *medicínský model* klade důraz na „odbornost“ personálu. Můžeme jej názorně nalézt v prvním a druhém stádiu tabulky 3. Podle tohoto modelu je handicap *považován za záležitost vysoké odbornosti a za tragédii pro daného jedince – pacienta. Lékař stanovuje diagnózu „problému“, předepisuje léčbu a výsledkem by měl být vyléčený pacient.* (Černá, 2008, s. 82)

Medicínský model ovšem začal být kritizován. Některými autory byl označen za nebezpečný, jelikož určuje člověku s postižením cestu jeho životem. Vyskytly se též názory, že ospravedlňuje a posiluje sociální vyloučení. (Šiška, 2005, s. 22) V sedmdesátých letech pak přichází změna v náhledu na osoby s mentálním postižením. Vedla ke vzniku tzv. sociálního modelu. Oliver (1990, cit. podle Černá, 2008, s. 83) hovoří o sociálním modelu postižení. Podle tohoto názoru samotné postižení (tělesné, mentální, smyslové) není to, co člověka zneschopňuje či znevýhodňuje. *Postižení je důsledkem strukturálních handicapujících vlivů ze strany společnosti, jejíž směr vývoje určuje schopnost, způsobilost (ability), výkon a normalita.* (Černá, 2008, s. 83) Tento proces je nazýván Oliverem procesem sociálního útisku (sociální model postižení). Nově vznikající paradigma *sociálního modelu* by tedy mělo přispět k vytváření takových služeb, které mohou vést k odstraňování sociální bariér. Šiška (2005, s. 24 – 25) zdůrazňuje, že nejde pouze o překonávání bariér, jako jsou například rampy pro vozíčkáře či zajištění informací v Braillově písmu. Jde o umožnění lidem s postižením přispívat do tohoto světa, o umožnění vytváření jejich vlastních představ o světě a o diskusi mezi pomáhajícím a lidmi, kteří potřebují pomoc.

Z tohoto hlediska lze spatřovat společné znaky též pro chráněné bydlení, které se svým posláním snaží o podporu a pomoc lidem s mentálním postižením pomocí partnerského vztahu mezi asistentem a uživatelem, otevřeností místní komunitě a žití svého vlastního života běžným způsobem svých vrstevníků.

2.3.2 Specifika osobnosti člověka s mentálním postižením

Osobnost člověka s mentálním postižením, stejně jako každá lidská bytost, se vyznačuje svojí jedinečností. Lidé s mentálním postižením však z hlediska své osobnosti vykazují určité strukturální vývojové změny, a to z kvantitativního i kvalitativního hlediska (Valenta, Müller, 2003, s. 36). Následující text se tedy věnuje stručnému popisu těchto změn.

Osoby s mentálním postižením nelze vystihnout jako homogenní skupinu, o které je možné podat vyčerpávající popis. Lze však nalézt určité společné znaky, které závisí *na druhu mentální retardace, na její hloubce, rozsahu, na tom, zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky psychiky, nebo zda jsou výrazněji postiženy některé psychické funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný.* (Švarcová, 2003, s. 35)

Osobnost jedinců s mentálním postižením se projevuje změnami v oblasti kognitivních funkcí a psychických, emočních i volních procesů, které jsou popisovány různými autory, jenž se zabývají touto problematikou. Například Kozáková (2003, s. 31 – 33) či Valenta a Müller (2003, s. 35 – 39) uvádí zvláštnosti v oblasti percepce, pozornosti, myšlení, řeči, paměti, vůle, aspirací a emocích.

Percepční oblast se u osob s mentálním postižením vyznačuje zpomalením a určitými odchylkami. Rubinštějnová (1973, cit. podle Valenta, Müller, 2003, s. 36) popisuje specifika vnímání osob s mentálním postižením, které se vyznačuje zpomalením a sníženým rozsahem zrakového vnímání, nediferencovaností počitků a vjemů (tvary, předměty, barvy), intaktivitou vnímání, nedostatečným prostorovým vnímáním, sníženou citlivostí hmatových vjemů, špatnou koordinací pohybů, opožděnou diferenciací fonémů a jejich zkreslení či nedokonalým vnímáním času a prostoru.

Myšlení osob s mentálním postižením je charakterizováno konkrétností, je vázáno na realitu, lze pozorovat značnou stereotypnost, rigiditu a uplívání na určitém způsobu řešení. Tyto osoby nejsou schopny nadhledu, což se projevuje sníženou kritičností a vyšší sugesti-

bilitou. Uvažování dospělých jedinců je ovlivněno dlouhodobým učením. Je stále infantilní, přesto ovlivněné zafixovanými, určitým způsobem zpracovanými zkušenostmi, které nemají děti. S myšlení také úzce souvisí možné poruchy řeči. *Řečový projev* je nápadný méně přesnou výslovností či potížemi v pochopení kontextu i běžného verbálního sdělení. Při aktivním řečovém projevu lze sledovat jazykovou necitlivost či nápadnou jednoduchost vyjádření. Využití neverbální komunikace nabývá významu u osob s vážnějším mentálním postižením. Vágnerová (2008, s. 292 – 293)

Záměrnou *pozornost* u lidí mentálním postižením lze udržet maximálně 15 – 20 minut, poté musí následovat relaxace. Vykazuje *nízký rozsah sledovaného pole, nestálost a snadnou unavitelnost, sníženou schopnost rozdělit ji na více činností*. (Kozáková, 2005, s. 32)

Specifikům v oblasti *paměti* se podrobněji věnuje Valenta a Müller (2003, s. 37). Nové poznatky si lidé s mentálním postižením osvojují mnohem pomaleji a po mnohočetném opakování. Zároveň zapamatované si vybavují nepřesně a rychleji je i zapomínají. Dochází k nekvalitnímu třídění paměťových stop, paměť je spíše mechanická.

Volní projevy osob s mentálním postižením jsou provázeny abulií a dysbulií. Lze pozorovat zvýšenou sugestibilitu, citovou a volní labilitu či impulsivnost. *Aspirace* je příznačná výkyvem směrem k nižší (podhodnocování se) či naopak vyšší (nadhodnocování se). (Kozáková, 2005, s. 32)

V *emočním prožívání* můžeme nalézt též určité odlišnosti. Vágnerová (2008, s. 295) hovoří v této souvislosti o zvýšené dráždivosti, větší pohotovosti k afektivním reakcím nebo mrzuté náladě. Též poukazuje na problémy v oblasti sebeovládání a nedostatečného racionálního hodnocení, což vede k omezení rozvoje účelné autoregulace. Při vyřčení negativních charakteristik je však nutné mít na paměti, že vliv na emoční prožívání lidí s mentálním postižením může mít také přístup rodičů, personálu či neuspokojení lidských potřeb daného jedince (Kozáková, 2005, s. 33).

2.3.3 Specifika komunikace s osobou s mentálním postižením

Komunikace jako taková v sobě skrývá mnoho rovin, je složitým procesem, lze ji chápat jako zprostředkování či výměnu určitých informací. V zásadě znamená vzájemnou

interakci mezi dvěma a více lidmi, a to v určitém prostoru a čase. Solovská et al. (2013, s. 17) uvádí, že při komunikaci běžně využíváme jazyka, mimiky, pohybu, těla, sociálního chování a konání či konání za účelem sdělení, navázání kontaktu.

U osob s mentálním postižením se projevuje omezený rozvoj komunikačních kompetencí s potížemi v porozumění a v oblasti verbálního vyjádření, což ovlivňuje sociální interakci s těmito lidmi. Tato interakce se vyznačuje asymetrií při komunikaci se zdravými lidmi, kdy člověk s mentálním postižením bývá pouze pasivním příjemcem informací a požadavků. (Vágnerová 2008, s. 307)

Při práci s osobami s mentálním postižením však není takový způsob komunikace namístě. Krejčířová (2007, s. 113) zdůrazňuje, že projevy nedostatečné a snížené schopnosti myslet v abstraktních pojmech a orientovat se v sociálních a praktických adaptačních dovednostech jsou důsledkem omezení intelektových funkcí a adaptačního chování. Uvědomění si těchto faktorů pak ovlivňuje, jestli docílíme porozumění anebo odmítnutí.

Pro předcházení problémům při kontaktu a tedy i při komunikaci s lidmi s mentálním postižením poskytuje Krejčířová (2007, s. 14 – 25) následující rady:

- Vyvarujeme se abstraktním pojmům, jsme konkrétní, používáme jednoduché příklady.
- Nepoužíváme cizí slova, vyhýbáme se zkratkám.
- Mluvíme pomalu, přirozeně, jsme trpěliví, využíváme výrazné gestikulace.
- Vzhledem k možnosti vady řeči ponecháme dostatek času na odpověď.
- Udržujeme se svým partnerem oční kontakt, dáváme najevo, že sdělení vnímáme a přijímáme.
- Pro jednání je vhodné počáteční podání ruky – upevníme tak důvěru k nám.
- Mimika a řeč jsou důležitým doprovodným prvkem naší komunikace.
- Dospělé osobě vždy vykáme, nepoužíváme zdrobněliny, naopak řeč dospělých.
- Při komunikaci si neustále ověřujeme, jestli nám člověk s mentálním postižením rozuměl a souhlasí s tím, co říkáme. Pomáhá ke shrnutí toho, co řekl druhý.

- Člověk s mentálním postižením si neuvědomuje, že mu nemusíme rozumět. V takové případě hledáme všechny cesty k porozumění (např. použít nonverbální komunikace, využít obrazový materiál).
- S lidmi s mentálním postižením lze snadno manipulovat a ovlivňovat je sugestivními otázkami. Těto skutečnosti nesmíme nikdy využít.
- Jestliže se komunikace s osobou s mentálním postižením účastní třetí osoba (asistent), člověka s mentálním postižením oslovujeme vždy prvního, hovoříme k němu. Asistent nám může pomoci při eliminaci potíží v komunikaci či orientaci.

Uvedené instrukce pro zdárné zvládnutí komunikace s osobou s mentálním postižením jsou velmi přínosné pro pracovníky v sociálních službách při každodenní vzájemné spolupráci, měli by je mít na paměti a umět je aplikovat ve své profesi.

2.4 Formy a znaky chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

Pro lidi s mentálním postižením je na území České republiky vytvořena široká nabídka sociálních služeb. V zastoupení jsou formy ambulantní (centra denních služeb, denní stacionáře, chráněné dílny, sociálně terapeutické dílny aj.), terénní (např. osobní asistence, pečovatelská služba, podpora samostatného bydlení) i pobytové (domovy pro osoby se zdravotním postižením, chráněná bydlení, týdenní stacionáře atd.)

Jiný způsob náhledu na služby (a to nejen sociální) pro osoby s mentálním postižením nabízí Matoušek (2010, s. 123 - 126), který třídí služby určené pro tuto cílovou skupinu na oblast bydlení (chráněné bydlení, podporované bydlení, bydlení v komunitě), práce (podporované zaměstnávání, tréninkové programy, chráněná pracoviště a chráněné dílny) a volného času (programy ve stacionářích, zájmové kroužky, setkávání ve skupinách, asistence, vrstevnické programy). Z hlediska bydlení pak vysvětluje, že mnoho dospělých lidí s mentálním postižením zůstává bydlet ve společné domácnosti se svými rodiči do pokročilého věku a pobytových sociálních služeb nevyužívají. Jestliže se ovšem zaměříme na formy bydlení, které souvisejí s využíváním sociálních služeb, popisuje následující možnosti:

- *Chráněné bydlení*, kdy organizace poskytují uživatelům byty či domy a asistenci.

- *Podporované bydlení* představuje variantu, kdy má jedinec možnost bydlet ve vlastním bytě a vybírá si organizaci, od níž využije služeb asistence.
- *Bydlení v komunitě* znamená, že lidé s mentálním postižením žijí v rodinách pečovatelů. Další formou takového bydlení mohou být vytvořené komunity lidí s postižením, kterým pomáhají asistenti.

Domov pro osoby se zdravotním postižením, který zde Matoušek (2010, s. 126) nazývá starším pojmem ústav sociální péče, zahrnuje do tzv. komplexních služeb, ve kterých je kromě bydlení současně zahrnuta též oblast práce a volného času.

2.4.1 Formy chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

Stejně tak jako pobytové sociální služby obecně, i chráněná bydlení lze nacházet v různých formách. Rada (2006, s. 10) upozorňuje na fakt, že v praxi vznikají chráněná bydlení z aktuální potřeby vzniku nové služby pro určitou cílovou skupinu. Projekt bývá přizpůsoben vybranému objektu, který daná organizace pro realizaci získala.

Jednou z možností, jak může chráněné bydlení vypadat, je bydlení v bytě. Zde může žít uživatel sám nebo s několika málo dalšími uživateli. Podmínkou takového soužití je, aby bylo zpečetěno vzájemným souhlasem všech uživatelů a každý z nich měl svoji vlastní ložnici. Druhou formou jsou pak bydlení v domcích, které mají podobu rodinného domu s přibližně 5 – 7 uživateli pohromadě, opět by měl mít každý uživatel ideálně pokoj sám pro sebe. Často hovoříme v souvislosti s typy chráněných bydlení také o pojmech individuální a skupinové bydlení, což v praxi odpovídá bydlení v bytě (individuální) a v domcích (skupinové). (Sobek, 2009, s. 32 – 33)

Poslední, ne zcela typickou formou chráněného bydlení, je komunitní bydlení. Jako příklad lze stručně popsat tzv. Camphillskou komunitu. Matoušek (2007, s. 98 – 99) uvádí, že komunity tohoto typu jsou na území České republiky dvě. Lidé s postižením žijí v těchto komunitách společně s lidmi bez postižení, ve společné domácnosti s pečovateli. Pomáhají zde také asistenti (např. studenti na delší stáži). Součástí komunit jsou rukodělné dílny, zemědělské farmy. Je zde zajištěn mj. duchovní rozměr služby, zájmové aktivity, práce či vzdělávání. Nejde tedy o klasickou podobu chráněného bydlení, některé rysy jsou však podobné.

2.4.2 Základní znaky chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

Chráněné bydlení není pouze o tom, jak vypadá samotná stavba, tzn. jaké jsou vnější znaky této sociální služby. Důležitým faktorem je, co se děje uvnitř. Sobek (2009, s. 34) upozorňuje, že i projekt pro malou skupinu lidí může mít ústavní rysy a rozdíl mezi ústavem a chráněným bydlením nelze hledat pouze v jeho formě. Výstižně užívá myšlenek O'Briana (1989, cit. podle Sobek, 2009, s. 34), který vyslovil 5 zásad pro kvalitní sociální službu, jež můžeme aplikovat na sociální službu chráněného bydlení:

- *být začleněn v komunitě, vyskytovat se na běžných místech,*
- *mít možnost volby a kontroly nad vlastním životem,*
- *zastávat hodnotné a důstojné sociální role,*
- *mít možnost navazovat a rozvíjet smysluplné vztahy,*
- *učit se a růst, získávat více vlastních kompetencí.*

Podrobnou charakteristiku současné podoby chráněného bydlení poskytuje také Němcová (2013, s. 17). Uvádí základní znaky, jež jsou předpokladem pro splnění požadavků chráněného bydlení komunitního typu:

- jedná se o domácnost, která se příliš neliší od běžné domácnosti,
- její členové se zapojují do chodu domácnosti dle svých možností, a to např. nákupy, vařením či úklidem,
- je podporou k samostatnosti – nikoli ochrana před nástrahami života,
- umožňuje jejím členům trávit svůj volný čas po svém,
- potřeby členů takové domácnosti jsou naplňovány v přirozeném prostředí nejlépe v místě, kde vyrůstali a mají své zázemí,
- jde o bydlení v malých skupinkách v domech či bytech běžné zástavby,
- je zde poskytována asistence na základě individuálních potřeb jejích členů.

Pomocí jmenovaných znaků si lze do jisté míry utvořit určité povědomí, představu žádoucí podoby současného chráněného bydlení. O jejich skutečném naplnění však hovoří až probíhající praxe v jednotlivých zařízeních.

2.5 Podpora osob s mentálním postižením v chráněném bydlení

Z výše uvedené charakteristiky současného pojetí sociální služby chráněného bydlení je evidentní zajištění určité podpory a pomoci pro její uživatele. Lidé s mentálním postižením potřebují v chráněném bydlení různorodou míru podpory v oblasti bydlení a sebeobsluhy, která je založena na individuálním přístupu. *Zpravidla se jedná o: podporu při běžných denních činnostech – stravování, oblékání, osobní hygiena, doprava, nákupy, obstarávání domácnosti apod.* (Černá, 2008, s. 183) Tato podpora je v chráněném bydlení zajištěna osobním asistentem. Rozsah poskytovaných služeb každému z uživatelů je závislý na zjišťování a stanovení nezbytné míry podpory, jež si každá služba řeší individuálně. V případě vysoké míry podpory může tato sociální služba fungovat i 24 hodin denně, tzn. i o víkendech, svátcích a prázdninách.

Švarcová (2003, s. 155) vymezuje asistenta jako člověka, *který nezastává funkci rodiče ani vychovatele, ale spíše pomocníka, přítele a konzultanta.* Dále hovoří o mimořádné míře osobní odpovědnosti takového pracovníka, jelikož člověk s mentálním postižením pravděpodobně není schopen adekvátně vyjadřovat své potřeby či zájmy. Tím se může stát vůči asistentovi bezbranný a mohl by jednat v rozporu s jeho prospěchem. Za podstatné též uvádí, že by měl asistent pomáhat člověku s mentálním postižením při rozhodování o svém vlastním životě a to tak, že bude respektovat jeho přání a vůli do chvíle, kdy neohrožuje sebe ani své okolí na zdraví či životě, popřípadě nehrozí škody na majetku. (Švarcová, 2003, s. 150 – 151)

Obtížnost rolí asistenta při práci s člověkem s mentálním postižením vystihuje O'Brian (1991, cit. podle Černá 2008, s. 184), který uvádí čtyři oblasti své působnosti. Asistent by se měl řídit pokyny člověka s postižením a respektovat jeho preference. Ty by měl též pomáhat i objevovat a interpretovat, pokud jsou člověku s postižením nejasné. V neposlední řadě by jej měl chránit, jestliže je zranitelný.

Osobní asistent, který pracuje s lidmi s mentálním postižením v chráněném bydlení, tedy vykazuje výše uvedená specifika. Je neodmyslitelnou součástí této sociální služby, pomáhá uživatelům v jejich každodenním životě. Musí se neustále učit řešit různorodé situace spjaté s hledáním optimálního řešení pro každého z daných uživatelů a hledat s ním přiměřenou míru podpory.

3 PRÁCE S RIZIKY V CHRÁNĚNÉM BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

K problematice práce s riziky v oblasti sociálních služeb lze na poli domácí odborné literatury nalézt jen velmi málo informací. Na tuto skutečnost upozorňuje například Kořínková (2007, s. 6), kdy hovoří o nedostatku nejen odborné literatury, ale také soudních rozhodnutí, které by poskytly spolehlivé vodítko. Přesto můžeme uvést autory jako například Sobek et al. (2010) či Solovská et al. (2013), kteří rizikům v sociální oblasti věnují pozornost. V obecné rovině pohledu na riziko a způsoby práce s ním je však možné inspirovat se i mimo sociální oblast (např. oblast řízení rizik ve firmách).

V této kapitole se proto zaměříme na sjednocení informací z dostupných zdrojů, které jsou podstatné z hlediska propojenosti teoretických východisek a využití pro praktickou část práce. Budeme se soustředit na definování pojmu riziko, oblast řízení rizik, postupy práce s rizikem, úlohou uživatelů a poskytovatelů v tomto procesu, a to v souvislosti s identifikací rizik v sociální službě chráněného bydlení.

3.1 Riziko a jeho pojetí

Kruliš (2011, s. 91 - 92) upozorňuje na nejednoznačnost chápání a tedy i definování pojmu riziko. Vymezuje čtyři různé významy, s nimiž se lze setkat i v běžném životě. Jako první hovoří o riziku, které je považováno za *nebezpečí či hrozbu* v souvislosti se vznikem ztráty, škody či nezdaru. Druhé vymezení je pojímáno jako *potenciální příčina či zdroj nežádoucí události* (nehoda, selhání, havárie). Třetí způsob charakterizování rizika je spjat s určitou *pravděpodobností, nejistotou, variabilitou* predikce výsledku za předpokladu jedné nepříznivé možnosti ze dvou či více možností. Poslední eventualita popisu rizika je brána jako *dopady či následky*, které nelze předem definitivně určit, a proto je nevnímáme jako nebezpečí, které by bylo neodvratitelné a jisté.

Z historického hlediska se údajně výraz riziko objevil v 17. století a vychází z italského slova „risico“, tedy označení pro úskalí, kterému se museli vyhnout plavci v rámci lodní dopravy. V minulosti vyjadřovalo též vystavení nepříznivým okolnostem nebo také souvislost s odvahou a nebezpečím, případně odvážit se něčeho. Později se pak objevuje

vymezení ve smyslu možné ztráty. V současnosti se rizikem rozumí v obecné rovině nebezpečí vzniku škody, poškození, ztráty nebo také nezdaru. (Smejkal a Rais, 2006, s. 78).

Z uvedeného definování pojmu riziko vyplývá, že rizika mohou být vnímána dosti negativním způsobem. Pojdme se na ně ovšem podívat z jiného úhlu pohledu. Riziko lze totiž chápat také jako příležitost či šanci. Sobek et al. (2010, s. 7) jej v kontextu práce s ním v sociálních službách popisuje mimo jiné jako *zdroj nenahraditelných přínosů pro náš život*. Jde o vyvážený pohled mezi dvěma polaritami – ohrožením a zdrojem pozitivních přínosů. Jestliže bychom riziko vnímali pouze z pohledu možných přínosů, přehnaně bychom riskovali. Převyšující tendence k chápání jako ohrožení nás může vést k nadměrnému omezování uživatelů.

Nalézt vyvážený přístup k vnímání rizika však není jednoduché. Každý z nás inklinuje k jinému pojetí. Někdo je více úzkostný a má sklon v rizicích vidět spíše hrozbu a nebezpečí. Druzí zase mohou mít tendence více riskovat a tím by mohli případně uživatele naopak k nebezpečí přivést. Z tohoto důvodu je zapotřebí se problematikou rizik zabývat na profesionální úrovni a uvědomovat si své osobní preference, jelikož ve svém životě běžně postupujeme spíše na základě svých pocitů či úvah.

3.2 Řízení rizik v sociálních službách

Práce s riziky, respektive proces řízení (management) rizik, jak je tato oblast nazývána v podnikatelském sektoru, zahrnuje několik podstatných a na sebe navazujících kroků, vede k profesionálnímu řešení této problematiky v rámci dané sociální služby.

Samotný pojem řízení rizik lze definovat jako *proces, při němž se subjekt řízení snaží zamezit působení již existujících i budoucích faktorů a navrhuje řešení, která pomohají eliminovat účinek nežádoucích vlivů a naopak umožňují využít příležitosti působení pozitivních vlivů*. (Smejkal a Rais, 2006, s. 98)

Kruliš (2011, s. 91) výstižně poukazuje na to, že primárním objektem řízení nejsou rizika sama, ale konkrétní procesy, činnosti, lidé apod. Jejich řízení následně vede ke snížení rizik. Zejména tuto skutečnost je nutné si při práci s riziky v sociálních službách uvědomovat, jelikož jde o neustálou spolupráci s uživateli, kterých se daná rizika bezprostředně týkají.

3.2.1 Paradigmata práce s riziky v sociálních službách podle Taylora

Jakým způsobem lze s riziky pracovat na profesionální úrovni v rámci sociální práce se podrobně zabýval například Taylor (2006, s. 1411 - 1429) v britské studii zaměřené na paradigmata řízení rizik v sociálních a zdravotních službách pro seniory. Uvádí, že řízení rizik obsahuje mnoho činností (jako např. monitoring, kontrolu či dohled, plánování, posouzení uspořádání péče), které běžně sociální pracovníci vykonávají. Jeho snahou však bylo systematicky popsat přístupy k řízení rizik. Na základě těchto skutečností proto Taylor vytyčil šest základních koncepčních přístupů - paradigmat, jak lze s riziky pracovat:

1. *identifikace a uspokojování potřeb* – lidé přicházejí s potřebami a profesionálním úkolem je posoudit potřeby zdravotní a sociální péče ve vztahu k okolnostem a to tak, aby uspokojovaly jejich potřeby kdykoliv je to možné a přiměřené. Jde o snahu poukázat na rizika, podporovat a nabízet pomoc např. pro zvýšení bezpečnosti či pohodlí.

2. *minimalizace situačních nebezpečí* – opatření ke snižování rizik byly považovány za prvotní odborný úkol. Toto paradigma je zaměřené na pomoc uživatelům služeb a zaměstnancům (zejména se jedná o pracovníky v domácí péči) k zabránění domácího nebezpečí.

3. *ochrana daného jedince a ostatních* – jednalo se o reakci odborníků v situacích, kdy by daný jedinec mohl poškodit ostatní (např. omylem zapálení budovy, násilí vůči ostatním) nebo sám sebe (sebevražda, zanedbávání vlastní osoby).

4. *vyvažování přínosů a rizik* – založeno na předpokladu, že dané riziko nelze odstranit ze života. Například každý, kdo je v domě, tomu hrozí riziko pádu. Čím více stárneme, tím více toto riziko stoupá. To ovšem neznamená, že všechny seniory umístíme do pobytové služby.

5. *odpovědnost za zdroje a priority* – toto paradigma řeší rozdělování zdrojů mezi jednotlivce a problematiku priorit pomocí identifikování úrovně rizika.

6. *ostrážitost vůči skrytým konfliktům* – poslední paradigma je založeno na obavách zaměstnanců o vlastním pocitu zranitelnosti a ohrožení.

Z následného podrobnějšího popisu paradigmat jsou také vyvozeny určité závěry. Každý z přístupů je ztělesněním odlišné práce s riziky, která má své pozitivní i negativní důsledky a naráží na řadu problémů. V rámci studie však nebyl objeven žádný nový, jed-

notný model. Spíše dochází k přesunům, k pohybu mezi jednotlivými paradigmaty. Každý rámec se zdá být soběstačným systémem, ovšem existuje mezi nimi určitá propojenost.

Popsaná paradigmata a závěry naznačují, že jen těžko bychom našli jednotný postup, jakousi „kuchařku“ k popisu práce s rizikem. Přesto si každá sociální služba vytváří vlastní postupy, metodické pokyny, pomocí kterých sjednocuje způsob práce svých pracovníků. Takový dokument je pak součástí vypracované metodiky zařízení na základě zákonem stanovených standardů kvality sociálních služeb (dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách).

3.2.2 Postup při práci s riziky v sociálních službách

Jestliže pohlédneme na rizika v obecné rovině, lze využít informací, které získáme z dobře zmapované sféry, a to z oblasti řízení rizik ve firmách. Zcela jistě se můžeme inspirovat i pro oblast sociální. Kruliš (2011, s. 79 - 88) podrobně vysvětluje řízení rizik ve vzájemně propojeném systému, který obsahuje 6 složek. Základem je tzv. *strategie managementu rizik*, kdy jsou stanoveny základní přístupy, principy, kritéria a postupy, jak analyzovat a zvládat rizika. V takové strategii jsou formulovány také cíle a kritéria posouzení rizik. Další složku tvoří *identifikace rizik*, kdy dochází k analýze procesů, rozborů příčin, hodnocení závažnosti a prioritizaci. Nedílnou součástí je také *zvládání rizik*, kdy cílem je prevence nežádoucích událostí a snižování jejich následků. Čtvrtou složku tvoří *monitorování rizika dopadů*. Jde o průběžné sledování aktivit v oblasti prevence, ale i průběh a dopady nežádoucích událostí. *Dokumentace, komunikace, informace a znalosti* jsou podstatné pro zachování již získaných poznatků, tvoří nenahraditelný zdroj informací. Poslední součástí celého systému řízení rizik je tzv. *optimalizace*, pomocí níž je zajištěno soustavné hodnocení celkové strategie managementu rizik, efektivnosti a snižování rizik.

Přehlednou podobu postupu práce s riziky v sociálních službách nabízí Sobek et al. (2010, s. 52). Uvádí čtyři na sebe navazující fáze, kterými jsou *identifikace rizik* (zmapování rizikových situací), *posouzení rizik* (jejich závažnost, míra), *návrh řešení* (tzn. plán nácviku, rizikový plán) a *vyhodnocení* (zhodnocení či revize rizikového plánu). Obdobně se vyjadřuje také Motejl (2009, s. 61), který celou situaci komentuje s tím, že *riziko je nutné identifikovat, posoudit jeho závažnost a navrhnout řešení na jeho minimalizaci*. Sellars

(2011, s. 13) upozorňuje na neustálou průběžnost a smysluplnost tohoto procesu. Neznamená to, že pracovník vytvoří a vyplní určitý formulář, který založí do dokumentace, jedná se o systematický a zodpovědný přístup k této činnosti.

Identifikace rizik je tedy jedním z kroků, který je součástí postupu práce s riziky, a to jak v sociální oblasti, tak mimo ni. Proces identifikace lze popsat jako mapování rizikových oblastí, kdy je nutné ke každému uživateli přistupovat zcela individuálně. Sellars (2011, s. 35) navíc zdůrazňuje, že bychom měli zajistit zapojení všech zúčastněných stran. V praxi to znamená v sociálních službách využít všech zdrojů informací od zainteresovaných osob – tzn. od uživatele, rodičů, opatrovníka, klíčového pracovníka, sociálního pracovníka, popřípadě lékaře, psychologa aj.

3.3 Práce s riziky v chráněném bydlení pro osoby s mentálním postižením

Chráněné bydlení je sociální službou, jež se snaží o sociální začleňování svých uživatelů do společnosti. V našem případě jsou v popředí zájmu osoby s mentálním postižením. V souvislosti s tímto cílem a danou cílovou skupinou vyvstává také otázka prožívání každodenních situací, ve kterých se nelze vyhnout i určitým rizikům. Jedná se o nelehký úkol pro poskytovatele sociálních služeb. Je však možné s nimi pracovat, aby byly přirozenou součástí života lidí s mentálním postižením stejně tak jako každého z nás.

Při práci s lidmi s mentálním postižením v bytové službě, jakou je i chráněné bydlení, je zcela nutné mít neustále na paměti hlavní směr, kterým se sociální služby ubírají v rámci procesu transformace sociálních služeb. Jak jsme již zmínili v první kapitole, v minulosti v České republice fungoval tzv. ústavní model. Lidé s mentálním postižením byli v rámci poskytovaných sociálních služeb v mnoha případech vytrženi ze svého prostředí a izolováni od běžného světa. Stávali se závislími na sociální službě, ztrácely či se snižovaly jejich kompetence. V takovém případě hovoříme o sociálním vyloučení. Z hlediska rizika šlo o vyloučení jakýchkoliv rizik ze života lidí s postižením. Oproti tomuto modelu stojí model sociálního začlenění. Jedinec se dostává do běžného prostředí, ve kterém se setkává s různými situacemi, jež mohou být i rizikové. Jedná se proto o zajištění

podpory pracovníků, která povede k bezpečnému zvládnutí těchto situací. (Sobek et al., 2010, s. 11 – 13)

Nástin možného postupu při řešení problematiky rizik u osob s mentálním postižením, jenž lze aplikovat i na podmínky sociální služby chráněného bydlení, nabízí Sellars (2011, s. 46 – 47). Je zapotřebí dodržet strukturovaný přístup k posuzování a řízení rizik. V praxi to znamená zvážení faktorů, které se ke konkrétní osobě vztahují, se zahrnutím úrovně jejich schopností a problémů. Jedná se o souhrn možností (kapacity) osoby s mentálním postižením, faktory životního prostředí (zahrnující četnost rizik), úroveň rizika z hlediska jeho výskytu a možných výsledků, a to výsledků dobrých i špatných. Teprve na základě zvážení všech uvedených faktorů můžeme vytvořit realistickou strategii řízení rizik u dané osoby.

Řešení problematiky rizik, která hrozí nebo by mohla hrozit jednotlivým uživatelům v sociální službě chráněného bydlení, je zpravidla součástí procesu individuálního plánování. Doporučení využívat individuálních plánů při práci s riziky zdůrazňuje též Motejl (2009, s. 61). Poskytovatelé si pak již určují vlastní postupy, které zohledňují specifika jejich sociální služby a cílové skupiny. Stanovené způsoby jsou závazné pro všechny pracovníky.

3.3.1 Identifikace a posouzení rizik s ohledem na cílovou skupinu

Při práci s lidmi s mentálním postižením musejí brát jednotliví pracovníci neustále ohled na jejich práva, rozvíjet jejich soběstačnost s důrazem na jejich důstojnost a s přihlédnutím k jejich postižení či znevýhodnění, které ovšem nesmí limitovat uspokojování jejich potřeb. V takovém případě je zapotřebí zabývat se případnými riziky, která vyplývají z hendikepu uživatele. (Kolektiv autorů, 2011, s. 141) Nyní si tedy vyjasněme podmínky, které mají vliv na možná rizika u osob s mentálním postižením.

Okolnosti z hlediska vnímání rizik u osob s mentálním postižením popisuje Solovská et al. (2013, s. 96). Vysvětluje, že tito lidé mají často nedostatek informací (nebo jsou tyto informace nesprávné) o tom, jak se v různých rizikových situacích zachovat. Potom se i běžné každodenní situace stávají nebezpečnými a rizikovými. Navíc lidé s mentálním postižením mohou mít sklon k důvěřivosti a přátelskosti, a to proto, že k tomu jsou vedeni.

Z uvedených důvodů je zapotřebí podporovat je v jejich rozhodování a zodpovědnosti za sebe i za druhé. V rámci preventivního působení je vhodné rizikové situace zrealizovat, zkonkrétnit a přiblížit v rámci bezpečného vlastního zážitku, při kterém se mohou učit na rizika připravit, předcházet jim či je snižovat. Doporučením může být mnohonásobná pozitivní zkušenost, opakování postupů a pravidel, jak se v rizikových situacích zachovat. Za důležité je považováno též poskytnutí vzorů nerizikového chování a jednání u blízkých osob (pečujících osob), protože napodobování a učení se ve vztahu s blízkou osobou je pro lidi s mentálním postižením vlivným motivačním faktorem.

Mapování samotných rizikových situací (identifikace rizik) může v chráněném bydlení pro osoby s mentálním postižením probíhat buď systematickým zkoumáním jednotlivých oblastí každodenního života, nebo jsou tyto oblasti řešeny až ve chvíli, kdy jsou rizikovými označeny pracovníky či samotným uživatelem. S jakými rizikovými oblastmi se v běžné pobytové službě můžeme u osob s mentálním postižením setkat, uvádí Sobek et al. (2010, s. 56 – 58). Vymezuje tyto základní rizikové oblasti:

- *samostatný pohyb* (v areálu zařízení, po obci/měště, mimo obec/město, cestování dopravními prostředky, přecházení silnice),
- *rizika v domácnosti* (manipulace se spotřebiči a nástroji, bezpečnost při hygieně, zabezpečení bytu či pokoje při odchodu),
- *pracovní a volnočasové aktivity* (možnost zvýšeného rizika při těchto aktivitách),
- *zdravotní rizika* (manipulace se svými léky, návštěva lékaře, možná zdravotní rizika v důsledku nadměrného pití alkoholu, silného kuřáctví aj.),
- *oblast sexuality a partnerských vztahů* (nebezpečí zneužívání, nechtěné otěhotnění apod.),
- *problémové chování, sebepoškozování* (agrese, sebepoškozující chování, toulání)
- *finanční rizika* (uživatel neumí hospodařit s penězi, nedovede si naplánovat výdaje, má sklony ke krádežím aj.),
- *riziko hrozící ze strany personálu* (např. zanedbání nutné péče a dohledu, fyzické ohrožení či tresty, zneužití).

Solovská et al. (2013, s. 97 – 108) poskytuje nástin činností, kterými lze pracovat s riziky v každodenním životě osob s mentálním postižením, a to z praktického hlediska. Vytyčuje aktivity spjaté:

- s *domácím prostředím* (pomoc od osob v bezprostředním okolí, vstup cizí osoby do domácnosti, rizika hrozící při činnostech v domácnosti),
- *se situacemi na ulici* (kontaktování cizích lidí na ulici, rizika hrozící od zvířat, zachování v situaci, jestliže se ztratí, bezpečnost pohybu mimo domov),
- *s žádostí o pomoc* (osvojení důležitých telefonních čísel, schopnost požádat o pomoc lidí kolem sebe).

Následným krokem po identifikaci rizik je jejich posouzení, což představuje značně nelehký úkol. Může dojít ke zkreslení pohledu na riziko, vnesení subjektivního názoru a podobně. Hodnocení na základě předem ujasněných podmínek může těmto obtížím zabránit a vést k žádoucímu objektivnímu posouzení situace. S návrhem řešení přichází Sobek et al. (2010, s. 58). Zásadní jsou dvě kritéria pro stanovení závažnosti rizika, a to *pravděpodobnost naplnění* a *hrozící následky*. K tomu je třeba přihlížet na další aspekty – komu riziko hrozí, jaký je přínos dané situace pro uživatele, a jestli si je uživatel vědom rizika s jeho následky. Dle uvedených kritérií pak lze rizika rozdělit na *přiměřené (přijatelné) riziko*, *zvýšené riziko* a *nepřijatelné riziko*. Přehled těchto pojmů nabízí následující tabulka.

Tabulka 4 Stupně rizika

přiměřené/přijatelné riziko	zvýšené riziko	nepřijatelné riziko
Riziko pro klienta v dané situaci je srovnatelné s rizikem, které hrozí běžnému občanovi. Nehrozí fatální ohrožení („nejde o život“), uživatel je schopen situaci posoudit. Bezpečné zvládnutí situace je v silách uživatele. Uživatel má s touto situací předchozí zkušenost.	Riziko je vyšší než u běžného občana, uživateli však nehrozí bezprostřední vážné ohrožení. Společně s uživatelem hledáme cestu, jak situaci bezpečně zvládnout (za pomoci nácviku, asistence, pomůcek apod.).	Uživateli s velkou pravděpodobností hrozí závažné nebezpečí (ohrožení života, vážný úraz apod.). Uživatel není schopen situaci posoudit, zvládnout vlastními silami, nemá v této situaci žádné zkušenosti.

Zdroj: převzato z Sobek et al., 2010, s. 59

Nepříjemné riziko představuje situace, do kterých by se uživatel neměl vůbec dostat, je nutné zavádět opatření k jeho snížení. Přiměřené riziko je naopak přijatelné, kdy si uvědomujeme možnost rizik, nelze je však snížit na úplnou nulu, nejde o vytvoření zcela bezrizikového prostředí. Při aktivní práci s riziky se tedy dostáváme k rizikům zvýšeným, kdy řešením bývá hledání kombinace několika dílčích kroků, které povedou k poklesu rizika. Nejde ovšem pouze o určení míry rizika, ale také o to, jaký přínos bude mít daná situace pro uživatele.

3.3.2 Tvorba plánu zvládnání rizik

Dalším krokem při práci s rizikem v sociální službě chráněného bydlení je tvorba plánu zvládnání rizik (někdy nazýváno též rizikový plán). Na základě pojmenování a posouzení míry stanovených rizik můžeme přistoupit k vytvoření uceleného soupisu plánu snížení rizik, plánu opatření či řešení určité rizikové situace. *Naší snahou není zcela vyloučit možné rizika..., naší snahou je naučit uživatele předcházet možným rizikům, a pokud se něco stane, naučit jej v této situaci reagovat* (Krutilová, Čámský a Sembdner, 2010, s. 154). Tak by se dal obecně označit smysl plánu zvládnání rizik. Identifikací a vypracováním postupů práce s riziky snižujeme míru ohrožení pro uživatele a zároveň jim neupíráme jejich lidská práva a svobodnou vůli.

Nutno zdůraznit, že cílem tvorby plánu rizik není pouze sepsání rizik a všech náležitostí na papír. Měl by být „živým“ dokumentem, se kterým se neustále pracuje, který je dokladem naší součinnosti s uživatelem při systematické práci vedoucí k předcházení rizikům. Vypracované postupy, které plán rizik obsahuje, jsou vždy aplikovatelné pouze na konkrétního uživatele, tzn. na základě individuálního přístupu a vzájemné spolupráce.

Čím vším bychom se měli v plánu zvládnání rizik zabývat? Základem je charakterizovat rizikové situace s definováním nebezpečí, které uživateli hrozí, společně se stanovením míry rizika. Dále v plánu zjišťujeme, zdali k vytyčené situaci došlo již v minulosti či uvědomění si rizika a možných následků pro uživatele. Vystihnout bychom měli též fakt, co daná situace uživateli přináší, jaký je její význam. Následuje popis jednotlivých kroků, které povedou ke snížení rizika. Pokud je součástí řešení situace i nácvik, měl by být jasně vymezen (tzn. stanoven cíl nácviku, jak poznáme, že bylo cíle dosaženo, popis jednotlivých kroků nácviku, zainteresované osoby). V závěru plánu by měly být uvedeny všechny osoby,

jež se na vypracování plánu podílely, včetně jejich podpisů. Nesmí chybět datum zpracování plánu, datum plánované revize či vyhodnocení plánu. Sobek et al. (2010, s. 74 – 77).

3.3.3 Vyhodnocení a revize rizik

Nelze říci, že by měl proces práce s riziky závěrečnou fází, jelikož s riziky musíme počítat v každodenním životě stále. Součástí tohoto procesu je ovšem také vyhodnocení a revize již vymezených rizikových situací, což v praxi znamená určení, zdali došlo ke změně definovaných skutečností. Pokud ano, je nutné tyto změny brát v potaz a zpracovat je do dalšího plánu rizik. Tuto skutečnost potvrzuje také Sellars (2011, s. 46), která tvrdí, že práce s riziky není jednorázovou záležitostí, protože rizika se neustále mění. Stejně tak se mění a rozvíjejí jednotliví uživatelé, a to zejména v případě, že rozvoj jejich dovedností je úspěšný.

Pokud bychom chtěli konkretizovat jednotlivé oblasti možných změn, můžeme využít popisu dle Saunderse (1998, cit. podle Sobek et al., 2010, s. 78). Hovoří o vnějších a vnitřních faktorech, které jsou proměnné. Mezi vnitřní faktory řadí: duševní stav, schopnosti a dovednosti, předchozí zkušenosti, osobnost a osobnostní kvality, fyzický stav, zdraví. K vnějším proměnným faktorům patří: podmínky bydlení, poloha bydliště, vztahy, rozsah dostupné podpory, postoje okolí, finanční a další zdroje, přístup k telefonu.

Vyhodnocení a revize rizik je přirozenou součástí plánu zvládnání rizik. Pomocí této fáze dochází k ucelení procesu práce s riziky, je propojovacím článkem, zajišťuje flexibilitu, poukazuje na systematičnost a logickou návaznost při této aktivitě.

3.3.4 Úloha poskytovatelů a uživatelů při analýze rizik

V případě práce s riziky pro poskytovatele vyvstává důležitá otázka, a to jak k rizikům přistupovat, aniž by byli vystaveni nařčení, že zanedbali náležitý dohled a přiměřenou opatrnost (Krutilová, Čámský a Sembdner, 2010, s. 154). I z tohoto důvodu je potřeba s riziky důsledně pracovat a zajistit tak kvalitu poskytované služby.

Analýza rizik v sociální službě chráněného bydlení je založena na kooperaci všech účastníků. Nejde v žádném případě o jednostranný akt. Poskytovatel jedná na základě re-

spektování lidských práv uživatele a na základě předem stanovených postupů, jenž má zapracovány ve své metodice. V rámci práce s rizikem potom poskytovatel plánuje a poskytuje uživateli takovou podporu, která umožňuje bezpečné zvládnutí situace. Ovšem je nutné mít na paměti, že i přes důslednou práci s riziky nelze riziku zcela zamezit. *V konečném důsledku odpovídá za sebe a svůj život uživatel sám a nelze ho v jeho právech omezovat* (Kolektiv autorů, 2011, s. 141).

Uživatel, v našem případě člověk s mentálním postižením, není pouhým pasivním příjemcem rozhodnutí, která by stanovil někdo za něj. Spolupodílení se na řešení vlastních rizikových situací mu dává možnost uvědomovat si svá základní práva, ale též své povinnosti, zejména pak v souvislosti se zodpovědností za své činy a jednání. Pro uživatele je tedy otázka vlastního rozhodování zásadním aspektem při práci s jeho riziky, jelikož schopnost nést odpovědnost a rozhodovat se, je základní podmínkou pro zvládnutí rizikových situací. V důsledku pak lze konstatovat, že podpora člověka s mentálním postižením při zvládnutí rizik každodenního života vede ke vnímání takové osoby jako osoby dospělé, jako občana s veškerými právy a povinnostmi. (Sobek et al., 2010, s. 14 – 15)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Chráněné bydlení je sociální službou, která se v současné době těší velké pozornosti a rozvoji. Prožívání běžných situací každodenního života, které se této v sociální službě přirozeně odehrávají, s sebou přináší také určitá rizika. Praktické pojetí této práce se tedy zaměřuje právě na možnosti práce s rizikem u osob s mentálním postižením, přesněji na identifikaci rizik u těchto osob, která mohou nastat v průběhu poskytování sociální služby chráněné bydlení. Jedná se o spolupráci potenciálního uživatele (tzn. žadatele), jeho nejblížešších (často rodinní příslušníci, opatrovníci, klíčoví pracovníci jiné pobytové sociální služby) a pracovníků dané služby chráněné bydlení. Pro identifikaci rizik je tedy podstatné porozumět náhledu těchto zainteresovaných stran na dané téma a dále se získanými informacemi pracovat.

Teoretická část proto byla zaměřena na širší kontext popisu sociální služby chráněného bydlení s cílovou skupinou osoby s mentálním postižením, kdy byla věnována zvlášť pozornost zařazení chráněného bydlení do systému sociálních služeb a zvlášť specifikaci osob s mentálním postižením. Třetí kapitola pojednává o uchopení procesu práce s riziky, která mohou osoby s mentálním postižením v sociální službě chráněné bydlení potkat. Na základě získaných teoretických poznatků lze navázat realizací výzkumu, kterým se budeme zabývat v následujících kapitolách.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zmapování rizik v sociální službě chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Se stanoveným cílem souvisí hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku, kterou lze formulovat následovně: **Jaká možná rizika vnímají zainteresované strany (potenciální uživatelé, poskytovatelé, opatrovníci, rodinní příslušníci, klíčoví pracovníci) při průběhu poskytování pobytové sociální služby chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením?**

Zapotřebí je též hledání odpovědi na dílčí výzkumné otázky:

1. Jaká rizika přináší podle zainteresovaných stran život v sociální službě chráněného bydlení?
2. Které situace považují zainteresované strany za rizikové pro potenciální uživatele sociální služby chráněného bydlení?
3. Lze podle zainteresovaných stran s případnými riziky nějak pracovat?

4.2 Strategie výzkumu

K realizaci výzkumu byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Tento typ výzkumu byl vybrán s ohledem na cíl výzkumu a povahu zkoumaného problému. Umožňuje nám zkoumání dané problematiky do hloubky a z různých úhlů pohledu, dovoluje nám též pochopit souvislosti zkoumaného jevu, porozumět mu a hledat jeho podstatu. Tuto skutečnost výstižně vysvětlují Švaříček a Šed'ová (2007, s. 24), kteří popisují kvalitativní výzkum tak, *že jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací*. Miovský (2006, s. 18) hovoří o principech neopakovatelnosti, jedinečnosti, dynamiky a kontextuálnosti.

Nutno podotknout, že kvalitativní výzkum obvykle probíhá na jednom místě a s omezeným počtem jedinců, nelze tedy jeho výsledky zobecňovat. Můžeme jej ovšem využít k objasňování různých situací, způsobů jednání lidí či jak tito lidé organizují své každodenní aktivity a interakce. (Hendl, 2005, s. 52)

4.3 Techniky sběru dat

Pro sběr dat k výše vymezenému výzkumu byla zvolena u potenciálních uživatelů a u jejich blízkých osob technika polostrukturovaných interview. Využíváme termínu „interview“ nikoli rozhovoru, jelikož se shodujeme s názorem Miovského (2006, s. 156). Pojem rozhovor definuje jako formu běžné lidské komunikace, kdežto interview označuje jako rozhovor, *který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie*.

Polostrukturované interview pro potenciální uživatele v našem případě zahrnuje přípravu jednoduchých, jasných otázek tak, aby byly pro dotazované osoby co nejsrozumitelnější a zároveň korespondovaly s dílčími výzkumnými otázkami. Je voleno několik do-

plňujících otázek pro ověření, zdali jim dotazované osoby porozuměly. Lze ovšem měnit jejich pořadí, mohou se vyskytnout drobné nuance ve stylu či znění kladených otázek, nutné je zachovat tzv. jádro interview (Miovský, 2006, s. 159 – 160). U osob, jež jsou rodinnými příslušníky, opatrovníky či klíčovými pracovníky potencionálních uživatelů, je využita stejná technika, vymezeny byly ovšem pouze tři základní otázky, které korespondují s dílčími výzkumnými otázkami tak, aby byl ponechán dostatečný prostor pro odpovědi dotazovaných.

S pracovníky vznikajícího chráněného bydlení byl proveden brainstorming, pomocí něhož lze získat velké množství nápadů na zadané téma. Reichel (2009, s. 139) u brainstormingu vyzdvihuje také možnost vzniku nových a tvůrčích myšlenek, úvah či postupů, které se zadaného tématu týkají. Lze tak poznat pohledy účastníků na situaci, a to na základě předem stanovených pravidel. Z vyřčených informací byly následně vyvozeny závěry směřující k zodpovězení výzkumných otázek.

Pravidla pro účastníky brainstormingu (upraveno dle Reichel, 2009, s. 140 – 141):

- Účastníci jsou si při brainstormingu rovni.
- Hovoří pouze jeden účastník (nemůžou současně mluvit dva a více účastníků).
- Všechny nápady říkáme nahlas (nevedeme tiché diskuse např. se sousedem).
- Nehodnotíme, nekritizujeme (nejen další účastníky brainstormingu, ale ani sebe).
- Soustředíme se na získání maximálního množství nápadů (vymýšlíme „cokoliv“).
- Vše vyřčené zachycujeme na papír, zapisujeme i opakované nápady.
- Inspirujeme se již zaznamenanými nápady.

4.4 Výběr výzkumného vzorku

Pro výběr výzkumného vzorku byla na základě cíle výzkumu zvolena metoda záměrného (účelového) výběru přes instituce (Miovský, 2006, s. 138), kdy využíváme určitého typu služeb (v našem případě se jedná o sociální službu chráněného bydlení) pro určitou cílovou skupinu (osoby s mentálním postižením), která je v centru našeho zájmu.

Identifikace rizik při vstupu do sociální služby chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením je záležitostí kooperace zainteresovaných stran. Proto je zapotřebí získat informace od potencionálních uživatelů (kritérium výběru: dospělé osoby s mentálním postižením, které mají zájem o využití služeb chráněného bydlení), ale též od

osob, které jsou jim blízké (kritérium výběru: rodinný příslušník, opatrovník, klíčový pracovník potenciačního uživatele, pokud žije v pobytové sociální službě a určí svého klíčového pracovníka za blízkou osobu). Třetí skupinou osob, které stojí v centru zájmu, jsou pracovníci vznikající sociální služby (kritérium výběru: již vybraní pracovníci chráněného bydlení). Tímto způsobem je možné získat komplexní pohled na zkoumanou problematiku.

Základním krokem pro výběr výzkumného vzorku je evidence žadatelů o sociální službu chráněného bydlení, ve které výzkum probíhal. Tato evidence sice obsahuje 23 žádostí, ovšem ne všichni žadatelé splňují podmínku cílové skupiny. Následující tabulka proto zohledňuje pouze námi sledovanou skupinu osob s mentálním postižením (18 osob) na základě výše stanovených kritérií.

Tabulka 5 Přehled potenciačních uživatelů sociální služby chráněné bydlení k 1. 3. 2014

		Místo pobytu				Celkem
		Domácí prostředí	DZP	CHB	PSB	
Pohlaví	Muži	5	2	2	2	11
	Ženy	1	5	1	0	7
	Celkem	6	7	3	2	18

Zdroj: vlastní výzkum

Vysvětlivky:

DZP – domov pro osoby se zdravotním postižením

CHB – chráněné bydlení

PSB – podpora samostatného bydlení

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že jsou zastoupeni muži (ve větším počtu – 11 osob) i ženy (7 osob), jelikož je určeno dané chráněné bydlení pro obě pohlaví. Proto i pro výzkumný vzorek potřebujeme zastoupení obou pohlaví. Zároveň je evidentní převaha potenciačních uživatelů, kteří nepocházejí z domácího prostředí (12 osob). V rodinném prostředí bylo možné provést na základě souhlasu interview pouze s rodinným příslušníkem. Jestliže se ovšem jedná o osobu, která žije v jiné pobytové sociální službě (DZP, CHB, PSB), oslovili jsme nejdříve potenciačního uživatele s dotazem, která osoba je mu v jeho životě nejbližší a dobře ho zná. V takovém případě bylo možné využít informací

nejen od rodinného příslušníka, ale též od jeho opatrovníka či klíčového pracovníka sociální služby, ve které je v současné době žadatel o chráněné bydlení uživatelem.

4.5 Realizace výzkumu a sběr dat v terénu

Realizaci samotného výzkumu předcházela příprava v podobě podrobného prozkoumání výzkumného vzorku společně s důkladnou přípravou polostrukturovaných interview a brainstormingu. V praxi tato příprava představovala vytvoření podoby informovaných souhlasů pro všechny účastníky výzkumu, záznamových archů k jednotlivým interview s otázkami zvlášť pro potencionální uživatele a zvlášť pro jejich osoby blízké. Podstatné však bylo zachování shodného jádra interview, smyslu daných otázek pro obě skupiny respondentů a to tak, aby vedly k zodpovězení výzkumných otázek. Pro brainstorming byl též sestaven záznamový arch a stanovena pravidla, jež byla předložena každému z účastníků brainstormingu.

4.5.1 Technika interview

Jelikož uživateli daného chráněného bydlení budou ženy i muži, oslovení respondentů předcházela výběr losováním ze dvou skupin utvořených dle jejich pohlaví. Celkem se jednalo o 8 osob – 4 potencionální uživatele (2 ženy a 2 muži) a 4 osoby, které určily za jim blízké (4 ženy).

Prvotní kontakt s respondenty proběhl na základě telefonického rozhovoru, kdy byli respondenti obeznámeni s tématem práce a projektem výzkumu. Na základě vyslovených informací a podmínek výzkumu se rozhodli všichni respondenti, že požadované interview poskytnou. Místo realizace si pak jednotliví respondenti určili sami. Interview s potencionálními uživateli probíhalo ve všech případech v domácím prostředí, v místě jejich bydliště (tzn. v bytě, rodinném domě či v pokoji domova pro osoby se zdravotním postižením). S jejich blízkými osobami (jednalo se o jejich rodiče či klíčové pracovníky) pak interview probíhala v místě bydliště (pouze jeden případ) nebo na jejich pracovišti (ve třech případech). Základním kritériem pro výběr místa realizace bylo pohodlí a příjemné,

klidné prostředí pro respondenty. Časové rozmezí jednotlivých interview bylo též zcela přizpůsobeno časovým možnostem respondentů.

V druhé fázi realizace výzkumu došlo k osobnímu setkání s jednotlivými respondenty. V úvodu byli detailně obeznámeni s podmínkami výzkumu (anonymita, cíl výzkumu, možnost odstoupení ve kterékoli jeho fázi, zodpovězení doplňujících otázek), jež byly písemně uvedeny a následně stvrzeny jejich podpisem v rámci předloženého informovaného souhlasu respondentů (viz příloha P I). Všichni respondenti též před zahájením interview dali souhlas s pořízením nahrávky na diktafon. Žádnému s respondentů tato skutečnost nečinila potíže. Délka samotných interview se pohybovala v rozmezí od 15 do 50 minut. Pro přehlednost a systematičnost při realizaci interview byl využit přichystaný záznamový arch (viz příloha P II a P III). Respondenti byli ve svých odpovědích otevření, komunikativní, ochotní spolupracovat.

4.5.2 Technika brainstorming

Pro brainstorming byli zvoleni pracovníci vznikajícího chráněného bydlení jako jedna ze zainteresovaných stran v dané tématice identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení. Tuto techniku sběru dat bylo možné realizovat se třemi již vybranými pracovníky. Jednalo se o 2 pracovnice v sociálních službách a 1 sociální pracovníci. Všechny oslovené ženy s provedením brainstormingu souhlasily.

Pro místo realizace byla navrhována budova chráněného bydlení, což všichni účastníci uvítali. Vzhledem k časové vytíženosti a prozatímní pracovní nesourodosti, která pramení z faktu, že je chráněné bydlení ve fázi příprav zahájení provozu, nebylo jednoduché najít termín, jenž by vyhovoval všem pracovníkům – účastníkům brainstormingu. Stejně jako respondenti interview byli pracovníci chráněného bydlení seznámeni se shodnými podmínkami výzkumu, který stvrdili svým podpisem v podobě informovaného souhlasu. S pořízením nahrávky na diktafon bez potíží souhlasili.

Samotný brainstorming proběhl na základě předem připraveného záznamového archu (viz příloha P IV). Dvě pracovnice s brainstormingem neměly žádnou zkušenost, proto bylo zapotřebí podrobně vysvětlit možnosti této techniky, její smysl, průběh a význam. Každý pracovník měl k dispozici téma brainstormingu, časové rozmezí a předem daná pra-

vidla v písemné podobě před sebou. Zároveň byla přichystána tabule, na níž bylo též uvedeno téma a sloužilo jako prostředek k zaznamenávání již vyřčených nápadů. Časový limit 30 minut byl plně vyčerpán.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Uskutečněním jednotlivých interview a brainstormingu jsme získali audionahrávky, které byly doslovně transkribovány, a to se všemi hovorovými výrazy pro zachování jejich autentičnosti. Pro splnění podmínky anonymity byla jména všech účastníků změněna. Jednotliví respondenti interview pak získali označení zkratkami PU (potencionální uživatel) a OB (osoba blízká) s číslem dle časové posloupnosti realizace výzkumu, pro lepší orientaci jim byla také přidělena jména dle písmen abecedy. Pro označení účastníků brainstormingu byla využita odlišná křestní jména.

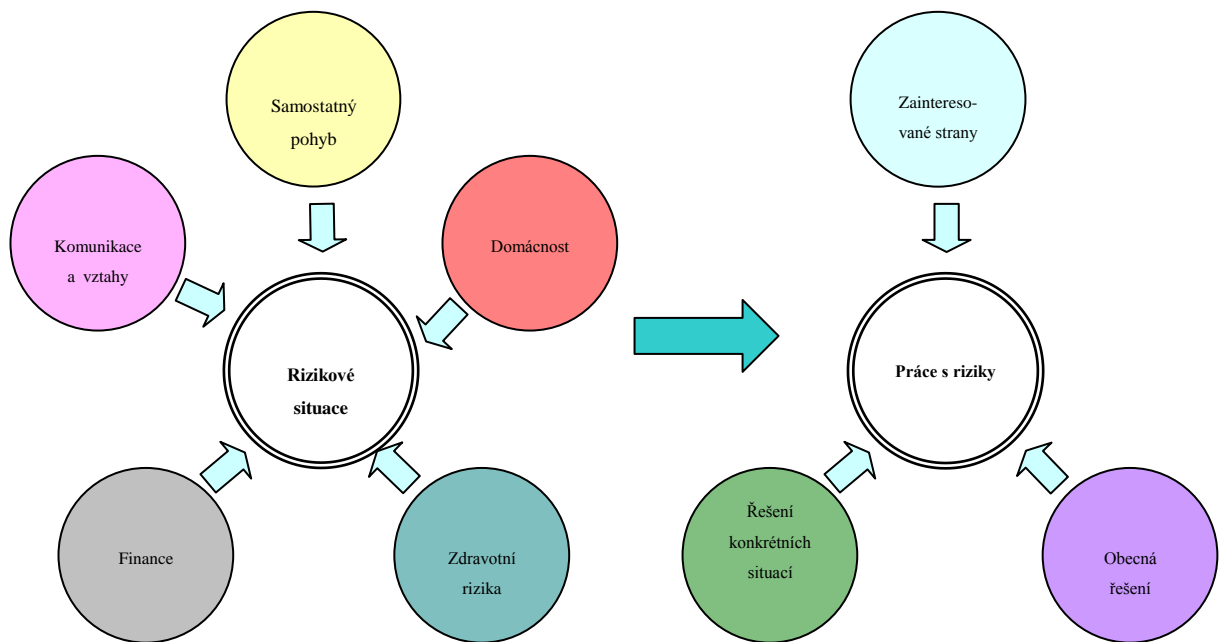
Získaná data byla poté několikrát souhrnně pročitána, postupně byly označeny signifikantní výroky, jež byly následně tříděny. Ukázkou takto zpracovaných výzkumných materiálů lze nalézt v příloze (interview s potencionálním uživatelem viz příloha P V, interview s osobou blízkou viz příloha P VI, brainstorming viz příloha P VII). Následující text se proto věnuje podrobnému popisu analýzy získaného výzkumného materiálu a postupu při vyhodnocování dat, a to zvláště pro interview a zvláště pro brainstorming se závěrečným shrnutím.

5.1 Metoda vytváření trsů

V první fázi pro analýzu kvalitativních dat, v našem případě nejprve dat, která byla získána transkripcí jednotlivých interview, jsme zvolili metodu vytváření trsů. Pomocí této metody jsou data seskupena a konceptualizována do skupin (trsů) na základě jejich podobnosti (překryvu) mezi danými jednotkami. Může se jednat například o překryv časový, tematický či prostorový. Prostřednictvím překryvů pak dochází k vytváření obecnějších kategorií, které jsou induktivně zformované. Utvořené kategorie jsou seskupovány do trsů, a to na základě opakujících se znaků. (Miovský, 2006, s. 221)

V transkribovaných interview shledáváme jako společný znak trsů tematický překryv. Ve výpovědích jednotlivých respondentů lze nalézt výroky, jež bylo možno uspořádat do dvou skupin – trsů, a to na základě jejich významu. Jedná se o trs *Rizikové situace*, který úzce souvisí s trsem druhým *Práce s riziky*. Každý z trsů potom obsahuje několik kategorií, které lze rozčlenit na subkategorie. Souvislost mezi jednotlivými trsy a kategoriemi lze vyjádřit pomocí následujícího znázornění.

Obrázek 3 Trsy a jejich kategorie

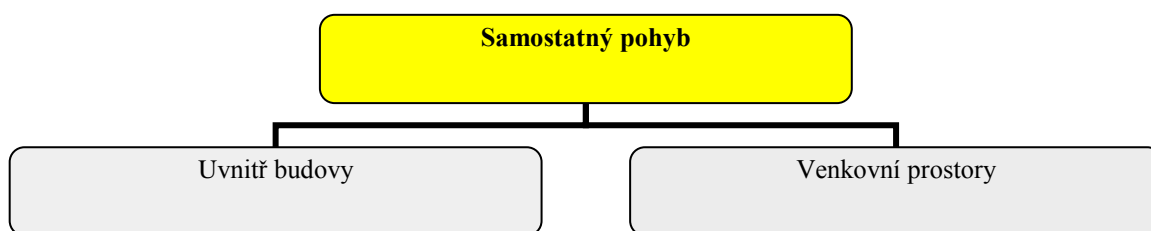
Zdroj: vlastní výzkum

Jednotlivým kategoriím byla v rámci analýzy v transkribovaných materiálech přidělena odlišná barva pro lepší orientaci ve výrocích, barevné rozlišení je pro přehlednost zachováno i v dalším textu. V následující části uvedeme výroky jednotlivých respondentů, které byly analyzovány a konceptualizovány do kategorií a subkategorií. Jejich označení v závorkách odpovídá zvolenému způsobu pojmenování v transkribovaných materiálech.

Trs RIZIKOVÉ SITUACE

V první části jsme se zaměřili na oblast situací, které jednotliví respondenti vyřkli a popisují jako rizikové. Analýzou a konceptualizací jejich výpovědí bylo možné získat 5 kategorií, které jsme pojmenovali *Samostatný pohyb*, *Domácnost*, *Zdravotní rizika*, *Finance*, *Komunikace a vztahy*. Pro přehlednost je v úvodu každé kategorie uvedeno znázornění dané kategorie a její subkategorie.

Obrázek 4 Kategorie samostatný pohyb a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **SAMOSTATNÝ POHYB** – žlutá

Subkategorie **UVNITŘ BUDOVOY**

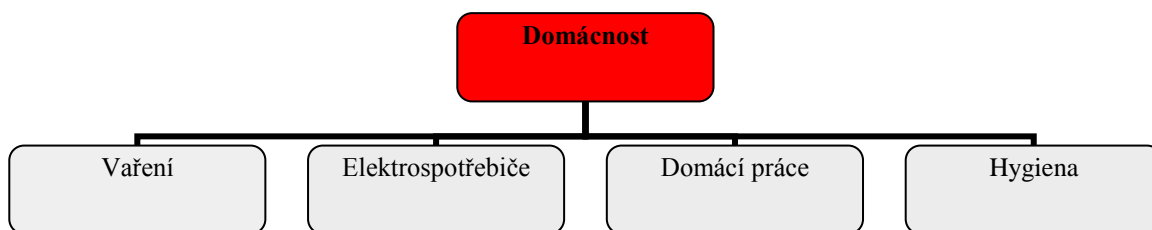
„...konkrétně by mohli spadnout ze schodů... spadl ze chodů... je takový jako divoký a letí ze schodů, že může spadnout. Párkrát letěl ze schodů... (OB1)“; „...kdybych do něko-ho vrazila, byly tam schody, on spadnul jako nechtěně...(PU2)“; „...kombinace tělesného postizení, tak strach z nových prostor...měl strašně dlouhé období, kdy se bál nových scho-dů... pohyb v tom vnitřku, v tom interiéru, pokud jsou tma madla, výtah a všechno, tak pak už bych to riziko neviděla... (OB3)“; „...já jsem měl strach... chodit jako do schodů... ve výtahu, že se můžeš zaseknout, že nemůžeš ven... asi bych se toho bál... strach, že bych se naklonil z okna... strach, že kdyby tam nebylo zábradlí, že bych se nemohl chytnout něče-ho. Bych měl strach, že spadnu... (PU3)“; „...Taky to tam neznám. Když to někde neznám, tak se mi to na začátku všechno plete...(PU4)“.

Subkategorie **VENKOVNÍ PROSTORY**

„U syna mám strach... z kola... Protože jezdí sám na kole... Málem ho srazilo auto. (OB1)“; „...jedině že bych jel někde na kole...(PU1)“; „...určitě potřebuje přecházet ko-munikaci, potřebuje znát tady ty základní pravidla bezpečnosti silničního provozu, vědět, jak se správně přechází, po které straně se chodí... ani jemu ani nám nezaručí nikdo, že nás na chodníku nesrazí auto... Od... nácviku samostatného pohybu v nejbližším okolí... nácvik... pohybování se na větší vzdálenosti v rámci města, městskou hromadnou dopra-vou, dojet si do centra, začít se... pohybovat v tom širším teritoriu, získávat vědomosti, znalosti, o tom, jak to vypadá v tom městě, jaké jsou tam možnosti, jaké jsou tam sociální

sítě, které by mohl využívat... riziko přirozený pohyb... jedno z rizik, že ten klient není připravený a nedokáže se bezpečně pohybovat... pohybu venku, kdy nebyla zvyklá navštěvovat vůbec žádné divadla, kina, letní filmová škola... přecházení silnice, samostatný pohyb, to všechno zvládá...varianta rizika... volného pohybu ... samozřejmě bez nácviku není bezpečný, je jízda na kole... jízda na kole... jde spíše o takové to přiměřené riziko...rizika samozřejmě jsou a třeba v tom pohybu, ano, Dana je schopná se naučit prostě... jezdit umí... cestování dopravními prostředky... v rámci okresu v pohodě... (OB2)“; „...venku, když jdu po přechodu, tak musím počkat na zelenou. Nesmím samozřejmě přecházet na červenou, jinak by mě mohlo přejet auto... když jede cyklista, tak mu musím uhnout, aby mě nepřejel... venku potmě musím dávat pozor... v noci je to nebezpečné, že jsou tam různí jako opilí lidé a musím dávat pozor...jsem jako nechtěla chodit ven... Bojím se, že by mě mohl i poškrábat... Bála jsem se, ... že bych se ztratila. No ale oni mě taky nechtěli pouštět, že by mě přejelo auto... jezdím na kole... A to se mně stalo, že jsem nabourala s cyklistou... vůbec nejedím kolem řeky, protože se právě bojím psů... můžou třeba aj jako napadnout... třeba může jako pokousat... (PU2)“; „...vycházkami začněme... přejít cestu sám... netroufla nebo vpustit ho někde do... prostě aby sám... je schopen se nechat jak když zdezorientovat v tom prostoru nebo v cizím prostředí nebo kdyby byl někde... toto by byl problém on bez doprovodu... Třeba by nás překvapil, co se týče pravidel silničního provozu... (OB3)“; „...musím být na sebe opatrný, nesmím dělat třeba venku žádné... blbosti... dávat na sebe pozor, ať nespadnu... Sám, to bych měl strach... já jsem chodíval sám ven... ale teď už nechodím... (PU3)“; „...venku se bojím aut, ale umím chodit sama venku, ale já chodím po semaforech... když někde zabloudím. V uličkách, ve městě, z toho mám strach... venku psi. Že mě pokousal rotvajler. Skočil na mě a pokousal mě do nohy (PU4)“; „U některých klientů by to mohl být riziko pohybu venku... Venku riziko, riziko přepadení, že vás někdo přepadne, že vás někdo znásilní, že vás někdo uškrtní... zajde si do knihovny, zajde si do kina, zajde si, kde chce. Jako i když tu riziko nevidím, to je těžko, u druhých tady může být. (OB4)“.

Obrázek 5 Kategorie domácnost a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **DOMÁCNOST** – červená

Subkategorie VAŘENÍ

„...ublížit si při vaření... je nešikovný, kdyby byl nějaký moc nervózní a třeba chystal jídlo...tak by se třeba mohl říznout nebo takto ublížit... (OB1)“; „... riziko... je vlastně připravit si nějaké jednoduché jídlo... Vaření... ty játra spálila... převařila dietní párky... (OB2)“; „...neumím uvařit si pořádně nějakou stravu, třeba polívky a tak. Ale jednoduchá jídla už si umím uvařit. Třeba pudink nebo brambory... spálila jednou... játra (PU2)“; „...osamostatňovat v nějakém základním ne přímo vaření... pustím ho, že někdy zkusí něco v kuchyni, ani ne přímo krájet nebo nějak prostě třeba škrábat brambory nebo něco, ale tady by to asi mělo být ještě ve větší míře, což to se právě ukáže, jestli tam bude riziko... (OB3)“; „...strach, že bych se opařil, kdybych vařil... bacha na prsty... když budu krájet... už jsem se i říznul... že bych rozbil nějaký hrnek nebo něco. To je sklo, že bych se pořezal... Kafe uvařím, ale jestli... oběd jako... zehřívám ... oběd ... opatrně, protože to není sranda... strach, že bych se opařil u toho vaření (PU3).“; „... by mě mohl někdo opařit. Třeba vodou nebo při vaření, při pečení... A to i jako sama... Taky se můžu říznout. Dřív jsem se řízla, když jsem krájela cibuli... u vaření si musím dávat pozor... (PU4)“.

Subkategorie ELEKTROSPOTŘEBIČE

„...kdybych šel ven a nechal to a zapnul tam nějaký spotřebič... bojím se, že bych zapomněl něco vypnout a kdyby to kvůli mně mohlo vylétnout všechno... (PU1)“; „...klienti vůbec nesměli jako vzít do ruky nůž nebo nedej bože kráječ na chleba, použít sporák... to znamená, jak se spotřebičema pracovat. Mikrovlnná trouba... obsluhovat pračku, myčku... elektrospotřebiče... (OB2)“; „...doma, že se nesmím chytat mokřýma rukama... elektro-

spotřebičů, který mě můžou třeba dobýt elektrickou anebo třeba i kopnout. To by mohlo být smrtelné... když se mně pokazí pračka nebo lednička, tak to nesmím zpravovat sama... (PU2)“; „...obsluha nějakých spotřebičů... bezpečně ovládat varnou konvici... sporák... nechtějí... nejde jim to... mikrovlnku je prostě schopný ovládat (OB3).“; „...o žehličku bych se mohl opálit, o žehličku. Mám strach z horkých věcí... Nechtěl bych se opařit... mám strach, že elektrika nebo že by to bouchlo nebo vyletěly pojistky... zapojit strojek do elektriky, to taky není sranda... elektrika... musí být člověk opatrný na sebe... vyprat a vyžehlit, to neumím, to je elektrika... (PU3)“; „...Konvici má na pokoji, tam by mohlo být nějaké riziko popálení... práť v automatické pračce... (OB4)“.

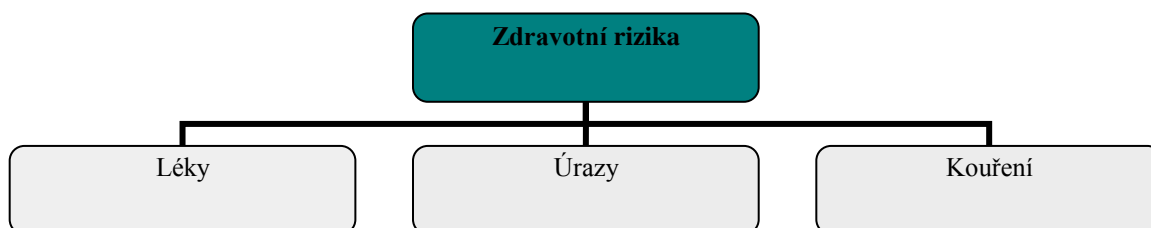
Subkategorie **DOMÁCÍ PRÁCE**

„...ublížit si při úklidu... pokoj si začal uklízet, dřív byl strašnej. (OB1)“; „...podařilo se jí, že spálila halenku... připálila, zničila halenku, připálila žehličku... (OB2)“; „...neposílám ho s odpadky, protože špatně chodí... (OB3)“; „...praní...Stalo se mi ještě doma, že jsem oprala červenou džísku s bílým a já jsem si to zabarvila... (PU4)“; „...riziko třeba popíchnání nůžkami... ona vyšívá... (OB4)“;

Subkategorie **HYGIENA**

„... u něho je třeba problém a z toho má velký strach... co se týká hygieny - sprcha a koupání, protože to je kluzká podlaha a to se i doma... dokázal namíchat vodu, aby ho to neopařilo... (OB3)“; „...když jdu do vany... potřebuju pomoci, aby mi někdo pomohl do vany. Toho se bojím... zdvihnu nohu, ale já mám strach, že uklouznu a spadnu... Holit se nevím, holit se mám strach. Že bych se pořezal, že bych se pořezal obličej... (PU3)“.

Obrázek 6 Kategorie zdravotní rizika a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **ZDRAVOTNÍ RIZIKA** – šedozeleňáSubkategorie **LÉKY**

„...léky mám už strach... (OB1)“; „...Už má u sebe léky...(OB2)“; „...beru si už sama léky... (PU2)“; „...třeba ty léky. Už se mi stalo, že jsem měla na kahánku. Snědla jsem víc léků, než se má... Nejsm si jistá, jestli bych si je uměla vzít sama. Pořád se bojím, že bych si jich vzala víc (PU4)“; „...léky. Je zvyklá, že léky jí podává personál... ona má z tohoto trošičku strach a obavy, že nebude schopna si ty léky sama chystat (OB4)“.

Subkategorie **ÚRAZY**

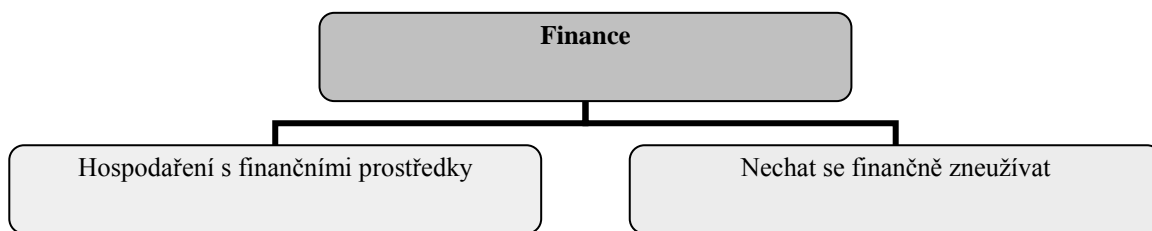
„...už jeden úraz měl, bývá takový nepozorný, dost divočí... (OB1)“; „...se můžu taky jako pěkně jako zmrzačit nebo zlomit vaz anebo zabít... akorát jsem si někdy pořezal třeba prst... (PU1)“; „... byly tam samozřejmě i pády... (OB2)“; „...mokrý podlaha, že po ní nesmím šlapat, že bych mohla uklouznout a spadnout a zlomit si nohu. Nebo někoho ohrozit na životě... my jsme oba dva spadli... (PU2)“; „...jednou spadnul... ve vztahu k tomu fyzickému postižení, protože tam je riziko, jakmile zakopne a jakmile ztratí tu stabilitu nebo i to chodítko, když nenadhodí, ne všude jsou nájezdy... když ho nenadhodí, tak jakmile zabalancuje, ta prostě tam je nebezpečí úrazu ...když nám podjede, to je strašně nebezpečí úrazu... koupání, to musí být s někým. (OB3)“; „...sama poškozovala, kdysi dávno se stalo v jiném domově, ... že si tam popálila, já nevím, nohu...Riziko skočení z okna... Ona možná jenom někdy vyhrožuje, že skočí z okna nebo že si něco udělá (OB4)“.

Subkategorie **KOUŘENÍ**

„...kouření. To mám teda strach o to zdraví... Že můžu... tu rakovinu... dostat... nutili mě jako tu marihuanu kúřit... (PU1)“; „...ona kouří... (OB4)“; „...Ty cigarety jsou stejně taky škodlivé... (PU4)“.

Obrázek 7 Kategorie finance a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **FINANCE** – šedá

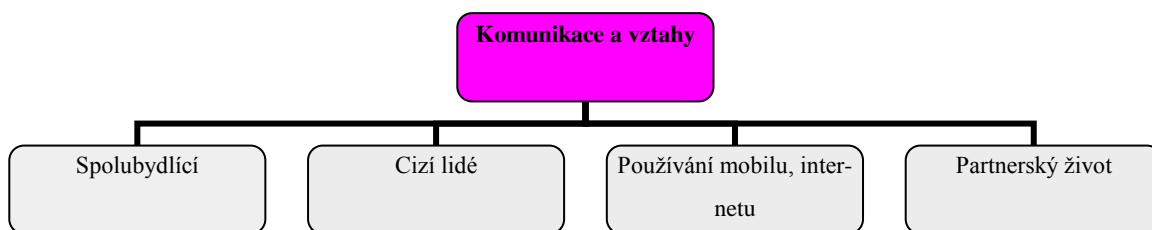
Subkategorie **HOSPODAŘENÍ S FINANČNÍMI PROSTŘEDKY**

„... byly doby, kdy on dostal důchod a za týden už neměl nic ... (OB1)“; „...jsem neměl vůbec vycházet s penězama... (PUI)“; „... nácviku nakupování, vykonávání drobných nákupů... je...omezená ve způsobilosti... co se týče financí...je naprosto soběstačná a dokáže manipulovat s jakoukoliv finanční částkou a dokáže s ní i hospodařit. U ní je to omezení víceméně formalita (OB2).“; „...nakupováním, tady u něho třeba skutečně přítomnost druhé osoby, nakonec to má i ve svých všech posudcích a je to pravda... (OB3)“; „...stává se mi, že si všechno utratím. Ale vím, že když utrácím ty peníze, že měsíc to musím vydržet... potřebuju pomoct... s tím kapesným... oni mi dají kapesné, já ho utratím... (PU4)“; „...kapesné... I normální člověk v normálním život někdy žije od výplaty k výplatě. To je normální, že člověk někdy špatně hospodaří s penězama. Ne tak potom třeba ta Gita (OB4)“.

Subkategorie **NECHAT SE FINANČNĚ ZNEUŽÍVAT**

„...si půjčoval od kamarádů... Zjistili jsme, že se nechal vydírat od kamarádů... doma nám třeba kradl peníze...(OB1)“; „...mě využili kamarádi a vydírali...Enom co zjistili, že mám moc peněz, se mnou začali kamarádit... V obchodě nic jsem nekradl, akorát doma nebo jednomu, dvěm známým nebo to, jinač doma jsem udělal velikou neplechu... jsem se z toho dostával, z těch dluhů, tomu jsem dlužil a tomu jsem dlužil... jsem měl důvod jako krást... (PUI)“.

Obrázek 8 Kategorie komunikace a vztahy a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **KOMUNIKACE A VZTAHY** – růžová

Subkategorie SPOLUBYDLÍCÍ

„...by se mohli navzájem pobít... někdo, s kým by si nerozuměl...Když byl spíš menší, tak mu ubližovali. Ted' už má prořízlou pusou, takže ted' se umí bránit (OB1).“; „...když mě někdo vytočí... kdyby mě někdo moc vytočil, tak že by to mohlo dojít aj trochu k násilí... třeba kdyby byl někdo silnější, než já, tak by mně mohl dát do puse anebo já... (PU1)“; „...vytvoří se tam nějaká komunita... pokud tam bude někdo nový, kdo je málo adaptabilní na navazování nějak přátelských těch... já u něho riziko konkrétně neviděla, že by se bál nových lidí, ale pokud by ho teda někdo zklamal nebo něco, tak to už je těžko smazatelné u něho... (OB3)“; „Soužití těch lidí, protože nikdy nevíte, s kým tam půjdete. Rovnou se jí může někdo znelíbit a může jí psychicky deptat... může být riziko to, že třeba bude v ní vyvolávat nějaký stres a ona nebude v pohodě... Mohla by se... bát na tom chráněném bydlení nějakého toho spolubydlícího... U jiných klientů by se třeba mohlo stát, že by se třeba nějak navzájem pomlátili... rizikem je, že nevíme, mezi jaké klienty by se dostala... pobít se s klientama na tom chráněném bydlení může kdykoliv... riziko, že se nepohodne s nějakým tím jiným klientem... (OB4)“.

Subkategorie CIZÍ LIDÉ

„...mám strach... že někoho potká, on je strašně důvěřivý, aby víte ho nikdo nevyužil... z toho mám strach, on je strašně... důvěřivý... lidé toho využijí... (OB1)“; „... z nějakých lidí individuů... ve městě je jich hromadu... takže z toho mám strach... ať mě někdo neokrade nebo jako nezebere klíčky... (PU1)“; „...kontakt i s lidima v tom přirozeném prostředí, vesměs nejsou zvyklí na jiné jednání a chování, než toho personálu... byla docela

taková hodně důvěřivá, vůči právě cizím lidem a vůči takovému tomu venkovnímu riziku... (OB2)“; „...Nesmím samozřejmě si stopnout auto nebo by mě mohl někdo znásilnit... když mně někdo nabídne... naláká na něco... nesmím vlézt do auta... si vzít od cizího člověka, kterého nezná... nějaké jídlo... (PU2)“; „...nebo nějakým vyřizováním... vyřídit něco na úřadě... neúčinnost... Zneužitelnost podpisu různých smluv, úvěrů... aby vyhodnotil sám to riziko, když by někde něco podepsal. ...on je hrozně dobrosrdečný a on věří těm lidem... je ovlivnitelný... (OB3)“; „...kdyby někoho třeba venku náhodně potkala, to ona moc dobře ví, že kdyby s někým odešla, že jakoby to pro ní nebylo dobré... (OB4)“.

Subkategorie **POUŽÍVÁNÍ MOBILU, INTERNETU**

„...mobil... internet... na to on je kabrňák, i když i tady by mohly nastat problémy... (OB1)“; „... pracovat s internetem, spoustu věcí si už dneska dokáže najít, ale nebylo tomu vždycky tak... (OB2)“; „...telefonováním... To jsou taky důležité věci, tady taky můžou být i rizika... Frantovi to tolik nejde... (OB3)“.

Subkategorie **PARTNERSKÝ ŽIVOT**

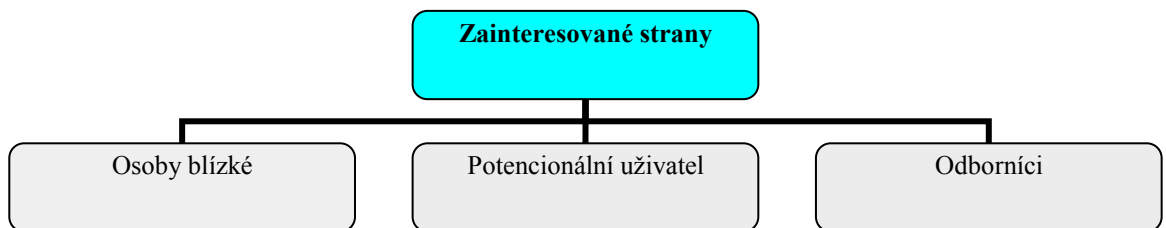
„... potřeba ... nejen přátele, kamarády, ale možná i nějakého partnera ... úskalí rozpoznat, jestli se jedná opravdu o pozitivní partnerský vztah nebo jestli se za tím může skrývat něco negativního... zneužívání, ať už sociálního nebo možná i z hlediska tělesného. ... antikoncepci, o různých rizicích otěhotnění... aby Dana nebyla nešťastná z toho, že uvěří v něco, co třeba neexistuje a co by v jejím případě třeba i někdo, kdo by s ní navázal ten vztah ani jako nemyslel vážně... mohla by se dostat do situace, že by jí to opravdu postihlo jak na duši, tak třeba i v rámci té diagnózy na i tom fyzickém těle, kdy ona těžko snáší nějaké hrubé jednání od svého okolí... (OB2)“; „...že by třeba vyhledávala partnerský život a chtěla žít s chlapem, no to vůbec... Jako aby žila s nějakým chlapem delší dobu, to ne... (OB4)“.

Trs **PRÁCE S RIZIKY**

Na základě vyřčení různorodých rizikových situací jednotliví respondenti též začali popisovat varianty práce s riziky na konkrétní i obecné úrovni. To znamená, kdo a jakým způsobem je řeší či jak by bylo možné je řešit. Při analýze se tak začaly vynořovat další

kategorie, které jsme označily jako *Zainteresované strany*, *Řešení konkrétních situací* a *Obecná řešení*. Vznikl tak druhý, úzce navazující trs, který jsme nazvali *Práce s riziky*.

Obrázek 9 Kategorie zainteresované strany a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **ZAINTERESOVANÉ STRANY** – tyrkysová

Subkategorie **OSOBY BLÍZKÉ**

„...tak nějak jsme to vyřešili, respektive já. Manžel buď neměl čas anebo se mu nechtěl svěřit, takže jsme to většinou řešili spolu... On je zvyklý si se mnou hodně radit. A když já tam nebudu, tak bude potřebovat někoho jiného... (PU1)“; „...mamka to bude mět schované... toho sociálního pracovníka požádal... požádám nějakého pracovníka... mně většinou pomáhala mamka no, to řešila...a díky mamce, že mě tak naučila jako to, díky všeckým... v tom bydlení podle toho, kdo by tam byl třeba blízký nebo doma no, mamka... jedině mamce bych se svěřil... že se někomu svěřím no. Nebo mu se svěřím a ten člověk nebo ta osoba mě to vysvětlí a pomůže mě na to zapomenout nebo nějak to se snaží vyřešit... (PU1)“; „...pracovnice s ní jela... bych asi byla ráda, kdyby našla nějakého dalšího důvěrníka, zpovědníka, komu by věřila a komu by řekla i jako takové to nejnaternější, nejintimnější... (OB2)“; „Do běžného života jsem se posunula jako hlavně díky Cecilii... jak nastoupila Cecilie, já jsem s ňou mluvila, to jsem taky ještě chvíli nechtěla, ale pak mně dodala takovou energii, jako odvalu... pracovnice ukázaly, jak se to dělá... (PU2)“; „...to už je potom na těch zaměstnancích... uvnitř... se musí hodně spoléhat na toho asistenta...aby odhadl... co je schopen... má stanoveného opatrovníka... Tam prostě jednoznač-

ně... za jakékoliv jednání musí jedině opatrovník za něho... opatrovník nebo ten, kdo s ním jako je, musí tak nějak dozorovat... (OB3)“; „...Mně pomáhá mamka... chodím radši s mamkou, s mamkou nebo s bráchou, protože se držím...Mně pomáhá mamka... chodím radši s mamkou, s mamkou nebo s bráchou... (PU3)“; „...S tím mi trochu pomáhají tady pečovatelky... (PU4)“; „...Protože ona tu nemá skoro nikoho, jenom nás... (OB4)“.

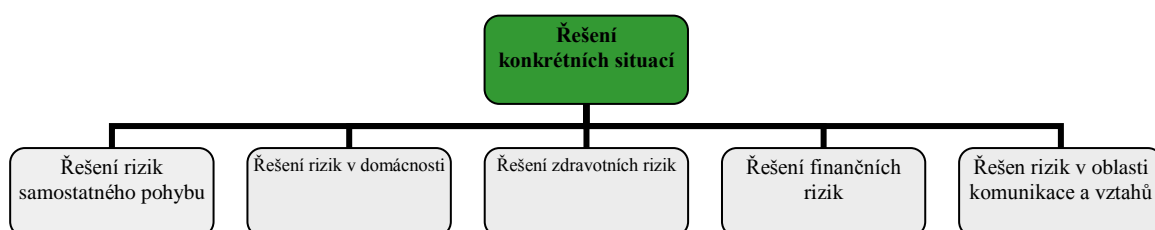
Subkategorie **POTENCIONÁLNÍ UŽIVATEL**

„...už napodruhé to zvládla naprosto sama... Ona chce, je cílevědomá, je zodpovědná. Ví, co chce a pracuje na tom... (OB2)“; „... zvládám si to jako sama a chci si to zvládat sama, bez problémů... (PU2)“.

Subkategorie **ODBORNÍCI**

„Prosila jsem i psycholožku, teda psychiatricku, aby mně poradila, co s ním... Byla jsem i za ... právníkem... (PU1)“; „...na základě ... posouzení psychiatra a psychologů a sama to jako vidím... (OB3)“.

Obrázek 10 Kategorie řešení konkrétních situací a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **ŘEŠENÍ KONKRÉTNÍCH SITUACÍ** – zelená

Subkategorie **ŘEŠENÍ RIZIK SAMOSTATNÉHO POHYBU**

„...nácvik samostatného pohybu musí probíhat v souladu právě s těma klientovýmá nebo klientovými schopnostmi, možnostmi, dovednostmi, které jsou vlastně prvopočátkem toho individuálního plánu... vybrala si to kolo sama, zakoupila, dokoupila si všechny ještě pomůcky a takové ty ochranné prostředky včetně odrazek a světla a vesty a tak se učila jezdit na kole... žádný učený z nebe nespádl, že kdo se naučil jezdit, aniž by nezkusil, jaké

to vypadá přistát na zemi... Dana učila orientaci v jízdním řádě tak, aby to zvládala... (OB2)“; „... jedna sestra mě nechtěla pouštět... říkala, že by mě přejelo auto po cestě... když jsem chtěla jít na vycházku, tak mně to prostě zatrhla, ona měla strach, že mě přejede auto, že ze mě zbyde jako takzvaný mastný flek... (PU2)“; „...ten, kdo s ním měl jít jako doprovod, neodhadl tu jeho schopnost a spíš teda neschopnost a já jsem se s tím potýkala doslova takové 2 až 3 roky... já jsem s ním musela pomalu ho doslova málem nést na rukách, aby překonal... chodítka u něho dělá moc... obrovský posun to udělalo, kdy on s chodítkem... prostě když dneska jdeme s chodítkem po chodníku, tak on je z nás tři první, dřív byl pozadu... jiné prostředí mu dá zas jiné možnosti... musím to někdy vyzkoušet, jestli jako rozlišuje, kdo by komu měl dát přednost nebo tak... on má vypěstovaný ten pud takový bát se toho úrazu... radši tak, než kdyby byl k tomu prostě nějaký laxní... dělá strašně moc ty madla a to všechno... ve sprše... i když jsou protiskluzové dlažby, podložky, všechno, tak tam teda jednoznačně musí být někdo u něho, protože tam je to dané tím fyzickým, že ta stabilita je tam horší... všechno jde nacvičit... Pokud... zná to prostředí, tak už si očichá to nebezpečí a to už jako potom je lepší... (OB3)“; „...já bych to ušel, ale vždycky jsem udýchaný, jsem udýchaný vždycky. Jinak chodím na vozíku... A ještě mám chodítka ještě. S ním to umím... Já bych tam pak ale asi zmáčkl nějaký cuplík nebo bych mohl křičet o pomoc nebo bouchat... (PU3)“; „... jak si zvyknu, tak se orientuju všude až moc dobře... když ho potkám, tak uhýbám a řeknu, ať si ho zavolá, že se bojím psů. Jenom upozorním, ať si vezme toho pejska, ať jde k němu. Já je obejdu a jdu dál... bych se zeptala, to by nebyl problém. Všechno se dá řešit... Na cestu jsem se ptala už mockrát... Na přechodu se rozhlídnout pořádně, jít, až když auto stojí. Když mě pouští, tak jdu přes přechod. Takže si musím dávat pozor... kdybych se ztratila ve městě, tak se zeptám... (PU4)“.

Subkategorie **ŘEŠENÍ RIZIK V DOMÁCNOSTI**

„...Dana se učí, vlastně začíná se připravovat i na to, že si může uvařit jednoduchá jídla... Myslím si, že důležité, aby to do chráněného bydlení nejen uměla jako dopředu, aby jí to nepřekvapilo... když na něco narazíme, tak se jí to snažím popsat a snažím se jí říct, jak to správně udělat. To je na tom asi to nejtěžší. Je to daleko těžší, než se naučit vařit nebo jezdit na kole, naučit se komunikovat s lidmi a nedat na sobě znát, že jsem zranitelná... Na situace, kdy se jí něco nepodaří, reaguje celkem přirozeně... hůř snáší, když jí personál jakoby zkritizuje ve stylu, no tak vidíš to, nenecháš si poradit a takhle to dopadá... personálu se nechce svěřovat... (OB2)“; „...doma... moc nedělá... tady se nedá říct, jestli to

umí nebo neumí. Tam možná hraje tu roli právě to domácí prostředí, kdy jako neradi si přiznáme, že mu to nedovolíme, ale to děláme všichni. Raději to udělám sám... kdyby musel nebo kdyby ho někdo jiný navedl, je to možná jenom o tom to vyzkoušet... Až vlastně projeví, že třeba bude schopen, bude vědět, že ji má odstavit z toho nebo vypnout ze zástrčky, tak pak už třeba to bude moct dělat i bez dozoru, časem, ale jenom s nějakou kontrolou po nějakém období nebo tak nějak namátkovou... samozřejmě důležité je naučit je... jednou jsem přišla s hrůzou, že naštěstí sáhli po talířcích, že neměly kovové kraje...Mikrovlnka byla obrovské řešení... (OB3)“; „...potřebuju oporu, aby mi někdo pomohl do vany a z vany. Ale utřu se sám... Musel by stát někdo u mě, aby mi poradil, třeba co mám krájet... že by stál někdo u mě u toho vaření. A že mně pomůže... (PU3)“;

Subkategorie **ŘEŠENÍ ZDRAVOTNÍCH RIZIK**

„...léky...Už jsme vymysleli všechno... připomínat... to asi bude muset někdo připomínat... třeba dojdete na nějaký jiný způsob, jak já... A já myslím, že by stačilo tak, jak to dělám já... (OB1)“; „...snažím se to omezovat...ty smradlavé cigarety... Snižuju ty normální miň a elektroniku zas jako častější... kdybych si našel náhodou za pár roků partnerku a byla nekuřačka a stála by o mě a měli jsme se opravdu rádi nebo se prostě úplně milovali, tak bych kvůli ní aj přestal... (PU1)“; „...léky chystá a podává personál... Chtěla to změnit, nešlo to, teď se to podařilo, takže má léky u sebe... (OB2)“; „...Mám je tady na pokoji ve skříňce zamčené, aby jako si je někdo jiný nevzal... když ho potkám, tak utěkám a volám o pomoc a nedohoní mě. A na tom kole, kdyby jako běžel, tak jako jsem musela jet rychle na kole a nedohonil mě ten pes, musela jsem ale ještě rychleji jet. (PU2)“; „...tady mají léky sestřičky, personál u sebe a dávají mi je... s těmi ... Na to nestačím sama, to potřebuju pomoci od personálu, abych se neotrávila, abych se nepředávkovala... (PU4)“; „...nikdy to neudělá. Ona je na sebe velice opatrná, ona moc dobře ví, že kdyby z toho okna skočila, tak že by si způsobila velikou bolest a veliký problém by měla, takže já si myslím, že to určitě neudělá... pokud by jí to vysvětlili, s tím, že kdyby přesně věděla, jak to má brát, jak si to má do té krabičky naskládat, tak že by to určitě zvládla... víme, že je schopna se to naučit, tak by se naučila u braní těch léků a vychystávání těch léků... ona moc dobře ví, že kdyby si ty léky nevzala, tak by jí bylo špatně... Když by jsme jí k tomu vedli pěkně a měla na to nějaký čas, tak si myslím, že by se to naučila sama zvládnout... (OB4)“.

Subkategorie **ŘEŠENÍ FINANČNÍCH RIZIK**

„...radikální řez, vyhodili jsme ho z domu... protože vyhrožování nepomohlo... Říkali jsme mu, že ztratil naši důvěru, když po nás něco chtěl, tak jsme k němu byli takoví chladní, dokud nezačne sekát dobrotu, že mu nevěříme, že mu nic nebudeme dovolovat. Manžel mu vyhrožoval, že ho vyhodí úplně z domu, že ho vyškrtne, že se přestanem, a to na něho začalo působit... tak začal sekát dobrotu... peníze schovávali, pak už jsme je zkoušeli tady nechávat... Naučila jsem ho hospodařit... peníze mu respektive hlídám... dohled, tak mu to jde...Dohled potřebuje aspoň ze začátku, než si na to zvykne... (OB1)“; „...už si dokážu šetřit a snažím se, až když budu v tom bydlení novém... tak si myslím, že dokážu to na ten týden nebo na ten měsíc to už neutratit no. Že už si to dokážu rozpočítat... už jsem byl aj jednou vyhozený z baráku, takže to mně taky dalo ponaučení... už si dokážu s penězama hospodařit... (PU1)“; „...mám kapesné schované u nich a radím se s nima, kolik ještě mám peněz, ale když si ho utratím, nic pak nemám... Já prostě vím, že když si je utratím, tak si nic nemůžu dovolit a musím počkat... kdy bude kapesné... (PU4)“; „...Určitě by potřebovala tady v tomto malinkou podporu od někoho nebo nějaké strhávání z toho účtu přesně na to bydlení, protože vždycky nějaké to riziko je... (OB4)“.

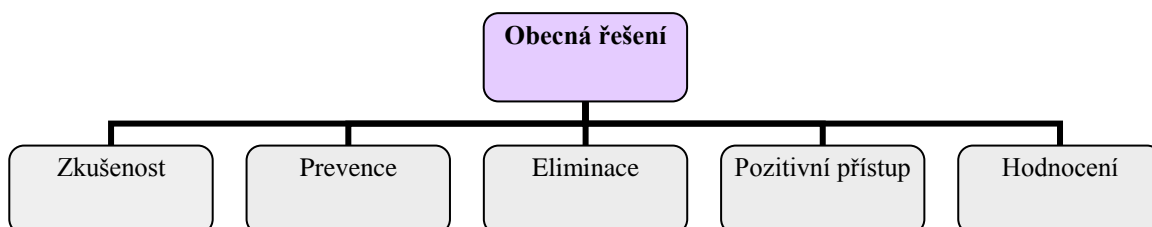
Subkategorie **ŘEŠENÍ RIZIK V OBLASTI KOMUNIKACE A VZTAHŮ**

„... bouchnu do zdi nebo někde odejdu, projedu se na kole, uklidním se a dojedu. A pokud ten člověk je pořád takový, tak se s tím musí něco udělat, protože s tím člověkem nemůžu být v jednom pokoji nebo v jednom bytě... já se vždycky těch lidí individuů vyhýbám radši a když chci po mně peníze nebo toto, řeknu, nemám, já nemám nic a jdu pryč... jich vylišruju... já jsem těm tlakům kamarádů podlehl a potom už jsem se ponaučil, začal jsem být rozumnější, chytřejší a už v životě takovou chybu neudělám...(PU1)“; „...jsme pracovaly na tom, že jsem jí vysvětlovala... že se bude potkávat venku, v uvozovkách venku, prostě mimo tady domov s lidmi, kteří nebudou na ní vždycky příjemní, kdy prostě aniž by něco udělala, může se potkat s negativní reakcí, nepřiměřenou, hrubou, až vulgární... nejvíce dopřávat těm lidem kontakt toho přirozeného prostředí, aby si zvykli na všechny možné situace a reakce od okolí... Eventuelně byla poučena o tom a bylo jí vysvětleno spousta modelových situací... Dana je samozřejmě poučená...asi bych se s ní snažila navázat takový vztah, aby měla potřebu se jako třeba i svěřit a na základě toho odhadnout, jestli se nenachází v nějaké rizikové situaci... tohle se nedá natrénovat, to není vaříč, to není kolo, to není plavání, tohle je vlastně věc, kdy máme problémy všichni, co se týče mezilidských

a obzvlášť partnerských vztahů a někdy i opakované pokusy nevedou k úspěchu, natož člověk, který se s ničím takovým nesetkal... (OB2)“; „...chtěl po mně pár korun, ale já jsem mu řekla, že nemám a šla rychle pryč... jsem odmítla a šla jsem rychle pryč... (PU2)“; „...ted’ jsem nachystaná, že to ještě taky vyzkoušíme... koupit cuplíkový, obyčejný anebo případně jak jsou ty velké pro ty seniory a jako pevná linka... kdyby byl sám doma, že ji dokáže zvednout... má omezenou... způsobilost... potřebuje s sebou mít doprovod... jako s malým děckem... v zájmu ochrany... (OB3)“; „...ho z toho pokoje vyloženě vysvátkuje... Že by taky mohla skončit někde pod mostem nebo někde na vlakovém nádraží... (OB4)“.

Obrázek 11 Kategorie obecná řešení a její subkategorie

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie **OBECNÁ ŘEŠENÍ** – fialová

Subkategorie **ZKUŠENOST**

„...zdravě obrnit, bránit, co proto ona může udělat a opravdu na tom začne vždycky hned pracovat... když nebudou vedeni, motivováni k tomu, aby na sobě pracovali a už ty nabyté zkušenosti dovednosti, které měl, využili... tak je škoda, aby ustrnuli... Dana prostě neměla žádnou zkušenost, žádné zrcadlo, co by jí odráželo, jak je to správné... člověk si začne uvědomovat tu svojí svébytnost a chce to dělat podle sebe a tak, jak si myslí i přes takové ty osvědčené metody pokus – omyl... já vnímám jako největší riziko. Prostě toho člověka jakoby odstavit od možnosti mít zkušenosti s rizikem... (OB2)“; „...musím ten stav překonat... i když jsou nějaké takové situace, je potřeba v nich překonat ten strach a zkusit to... (PU2)“; „...zkoušení, může člověk něco vyzkoušet, když ho bude mít na dostřel nebo na dohlédnutí... Tak ono určité ulehčování je určitě dobře, ale zas když není zátěžová situ-

ace, tak se to neprojeví... On jakmile narazil na to, že mu to nejde, tak se zablokoval o to víc, no ale to je dané vlastně tou úrovní a tím vývojem, že nechtěl překonávat... no jakmile se mu to nezdařilo, tak ho to spíš odradilo... To je o tom to vyzkoušet... (OB3)“;

Subkategorie **PREVENCE**

„... já vidím velikou takovou důležitost právě v té prevenci, což je příprava na přechod do toho chráněného bydlení již tady na zařízení, v té pobytové službě a ta příprava nemůže být jenom taková nějaká rychlá... (OB2)“; „...tak musím dávat pozor, abych mu předcházela, aby nevzniklo vůbec... (PU2)“; „...rizikům je potřeba předcházet, předcházet samozřejmě. Předcházet, aby se to nestalo. Vysvětlovat jí to nebo nevyvolávat... (OB4)“.

Subkategorie **ELIMINACE**

„...neustále potkáváme s určitými riziky nebo s možnými riziky a vlastně neexistuje takový způsob života, kde by to riziko bylo úplně vyloučeno, eliminováno. To by bylo nepřirozené a to by člověk asi musel být v nějakém uzavřeném světě, v nějaké bublině a nesměl by nic dělat, nesměl by nic podnikat, aby prostě jako měl stoprocentně zaručeno, že ho nic nepostihne... bez rizika podle mě není ani nějaký vývoj člověka a postup dopředu... bez rizika není možné, aby ten člověk byl schopen existovat a přitom se rozvíjel... dopřát mu možnosti... aby to riziko teda bylo eliminováno... (OB2)“;

Subkategorie **POZITIVNÍ PŘÍSTUP**

„...pozitivní motivace... někdo pochválí, když slyší, že dělá věci dobře, že postupuje dobře, přemýšlí správně... neshazovat, nezesměšňovat, nedemotivovat, neodrazovat na základě zpochybnění té schopnosti, nepochybovat... jednat na rovinu, čestně a ti lidi to poznají... pouze ta práce s člověkem to dokáže odhalit... na základě toho, že s těmi lidmi jako pracujete čestně. Oni to poznají a na základě toho se začnou právě otvírat a ukazují, co v nich všechno je. Takže poctivý, otevřený přístup a když se něco podaří, tak samozřejmě pochvala, povzbuzení, motivace do dalších pokusů... (OB2)“; „...Samozřejmě podporovat, chválit... být trpělivý, vydržet... prostě vydržet to, překonat to, akorát je to teda dlouhodobé. Prostě musí mít nějakou tu oporu, tu jistotu v někom, pomůže už to, že je u něj druhá osoba, které věří. (OB3)“; „...Chtěl bych, aby se to řešilo...Že by někdo došel za mnou, zeptal by se, jestli mám nějaký problém nebo něco... (PU3)“; „...aby se tu cítila dobře, a sedíme s ní a vykládáme si, povzbuzujeme jí v určitých věcech, snažíme se jí pomoci a ona když

ona v nás cítí oporu... bereme ji jako rovný rovnému. Potřeba je k tomu takové to dobré slovo... (OB4)“.

Subkategorie **HODNOCENÍ**

„...Rizika je pak také zapotřebí po určité době vyhodnocovat, dál s nimi pracovat, protože se vše neustále vyvíjí... (OB2)“; „... je to o tom, aby se odhadlo, co je schopen nebo zas aby se nepřecenilo... vyhodnocovat, sledovat, zaznamenávat. No, a pokud se s tím pracuje, tak ten posun by tam měl být... Ale pokud by to tak mělo přihodit v důsledku nějaký stres nebo prostě nějaké následky takové spíš psychické, tak tam se asi dojde té hranice, kdy se musí vyhodnotit, že tudy cesta nevede, tak to obejít jinak... (OB3)“.

Výsledky analyzovaných dat ukazují na to, že na základě výpovědí jednotlivých respondentů lze identifikovat několik rizikových oblastí. Jednu z nich představují **rizikové situace** spjaté se **samostatným pohybem**, kdy lze popsat rizika, která mohou potkat uživatele sociální služby chráněného bydlení uvnitř budovy i venku. Ve venkovních prostorech pak lze blíže vyspecifikovat využívání dopravních prostředků (jednalo se zejména o dva respondenty, kteří se zamýšleli nad problematikou jízdy na kole), riziko kontaktu se psy (dva potencionální uživatelé vyjádřili obavu ze psů), možnost dezorientace ve venkovním prostředí či problematika bezpečného pohybu (např. znalost pravidel silničního provozu, přecházení silnice). Uvnitř budovy se jedná o vyjádření možnosti dezorientace v nových, neznámých prostorech a také obavy ze schodů a možného pádu.

Další rizikové situace při užívání služby chráněného bydlení se vztahovaly k oblasti **života v domácnosti**, a to při vaření, manipulaci s elektrospotřebiči, při domácích pracích či při úkonech hygieny. Při vaření byla vyslovena obava např. ze spálení jídla, z pořezání či popálení. Při manipulaci s elektrospotřebiči se vyskytly obavy např. z neznalosti používání, zapomenutí vypnout je či možnost poranění elektrickým proudem. Z domácích prací lze upozornit např. na možnost poranění při úklidu či poničení oblečení při praní a žehlení. V případě osoby s tělesným postižením je vzpomenu problematika rizika při úkonech hygieny. Jedná se o koupání, sprchování a holení, kde hrozí riziko úrazu.

Z výzkumu též vyplynuly situace, které jsou spjaté s oblastí **zdravotních rizik** a úzce souvisí s předešlým tématem. Zmíněna byla problematika samostatného užívání léků, škodlivosti kouření (v případě, že je potencionální uživatel kuřák) či možných úrazů (pády,

pořezání, popálení apod.), které jsou vázány na rizika jako např. manipulace s elektrospotřebiči, samostatný pohyb.

V souvislosti s **financemi** též vyvstávají další rizika. Jedná se o otázku zvládnutí hospodaření s finančními prostředky (např. nakládání s kapesným, nakupování, manipulace s určitou finanční částkou). Druhá stránka věci představuje riziko finančního zneužití. Vyskytl se případ vydírání kamarády spojený s krádežemi a zadlužením.

Poslední rozsáhlou oblast představují **rizika komunikace a vztahů**. Zde lze identifikovat rizika zaměřená na spolubydlící (např. problémy s adaptací na nové lidi, vzájemná komunikace, konflikty, fyzické napadení), cizí osoby (rizika pramenící ze setkání s osobami ve venkovním prostředí, otázka komunikace na úřadech či rizika vycházející z důvěřivosti, možnosti zneužití cizími lidmi), ale též schopnost využívání komunikačních prostředků jako mobilní telefon či internet. Součástí této oblasti jsou rizika spjatá s partnerským životem (např. otázka zklamání, ublížení, zmíněna byla také otázka antikoncepce a možnosti otěhotnění).

Z výzkumu dále vyplynuly **možnosti práce s riziky**. Šlo o vyjádření konkrétních i obecných řešení výše vyspecifikovaných rizikových situací a o popis osob, kterých se týkají. Mezi **zainteresované strany** lze zařadit samotné potencionální uživatele (samostatné řešení situací, vlastní iniciativa), jejich osoby blízké (např. rodinný příslušník, klíčový pracovník, opatrovník) a další odborníky (např. psycholog, psychiatr, právník). Z charakteristik jednotlivých rizikových oblastí pak vycházejí popisy **konkrétních řešení rizikových situací**, které korespondují s prožitou zkušeností (např. nácvik samostatného pohybu ve venkovních prostorech, využití kompenzačních pomůcek, prožitek situací při kontaktu s cizí osobou) či vyjadřují určité obavy z možných rizik (např. zvládnutí samostatného užívání léků). Kromě konkrétních návrhů řešení lze poukázat na **řešení obecnějšího rázu**. Základem je vůbec umožnit potencionálnímu uživateli mít zkušenost s rizikem, což koresponduje s vyjádřeními ke konkrétním rizikovým situacím. Dalším podstatným bodem je prevence, kdy je zapotřebí rizikům předcházet. K eliminaci rizik se vyskytl názor jednoho respondenta, a to že riziko zcela eliminovat v běžném životě nelze. Při práci s rizikem je zapotřebí také pozitivního přístupu, tzn. jedince vhodně motivovat, podporovat ho atd., a to na základě poctivého, otevřeného přístupu. V neposlední řadě je součástí také hodnocení rizik, jejich evidování a sledování posunu.

5.2 Brainstorming

Doplnění dat, která jsme získali od potencionálních uživatelů sociální služby chráněného bydlení a jejich osob blízkých, rozšíříme o pohled třetí zainteresované strany – pracovníků této sociální služby.

Pracovníci chráněného bydlení měli hledat všechny možnosti, jaká rizika lze identifikovat u osob s mentálním postižením v této sociální službě. Při zamýšlení se nad zadaným tématem vyslovovali různorodé oblasti rizik, které by mohly uživatele v průběhu poskytování potkat. Podařilo se jim postihnout podstatu všech rizikových situací, nad kterými se zamýšleli i ostatní zainteresované strany. Dokázali však vymezit i jiné oblasti, jež prozatím nebyly identifikovány a které mohou výzkum obohatit o nové informace. Transkribovaný text brainstormingu byl proto rozdělen pro přehlednost dvěma barvami, které rozlišily tento fakt. Žlutou barvou byla zvýrazněna rizika, která byla identifikována v interview, zelená představuje rizika, která byla nově definována pracovníky.

Na základě výše popsaných skutečností tedy pracovníci identifikovali rizika v oblasti samostatného pohybu (zde nově postihli riziko spjaté s blízkostí protékající řeky), rizika v domácnosti, zdravotní rizika, kde také vyvstala problematika onemocnění a stáří uživatelů, ale také přemíry či nedostatečnosti osobní hygieny, což se ve výpovědích potencionálních uživatelů a jejich osob blízkých nevyskytovalo. Postihli též oblast finančních rizik či komunikace a vztahů. Problematiku partnerských vztahů pak rozvedli o riziko sexuálního chování ve vztahu k pracovníkům, vůči pracovníkům či v rovině samotných uživatelů. Z hlediska komunikace pak vyspecifikovali otázku „umět si říct“, kdy by někteří uživatelé nemuseli zvládat vyjádřit své potřeby.

Poslední zmiňovanou oblast komunikace a vztahů však více rozšířili, a to o rizika vyplývající ze sousedských vztahů, ale též o rizika spolupráce s rodinou. Ta byla několikrát zmíněna a vzpomínána, účastníci brainstormingu zdůrazňovali možnost nadměrné péče rodiny („opečovávání“) či kontroly ze strany rodinných příslušníků při využívání služeb chráněného bydlení. Zamýšleli se také nad nutností přípravy na přechod a práci s riziky v dané rodině.

Nezávazně na již vymezených oblastech rizik obohatili účastníci brainstormingu mapování rizik v sociální službě chráněného bydlení také o **riziko adaptace** na nové podmínky způsobu života, **riziko segregace**, kdy by mohlo hrozit, že by se uživatelé této sociální

služby nezapojili do běžného života místní komunity či o **riziko „příliš velké svobody“**, kterou by mohl uživatel pociťovat při pobytu v tomto typu zařízení.

Pro přehlednost a komplexnost pohledu na problematiku identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení lze na základě informací získaných výzkumem vyjádřit získané rizikové oblasti pomocí níže uvedeného zobrazení. Zohledňuje oblasti rizikových situací, které popsali potencionální uživatelé, ale též další rizika, která identifikovali pracovníci sociální služby chráněného bydlení.

Obrázek 12 Identifikované oblasti rizik sociální služby chráněného bydlení

Zdroj: vlastní výzkum

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Nyní se zaměříme na sumarizaci výsledků výzkumu. Miovský (2006, s. 18) upozorňuje na fakt, že výsledky kvalitativního výzkumu nelze zcela generalizovat, je nutné zohledňovat kontextuální souvislosti, což znamená, že na výsledky výzkumu pohlížíme z hlediska kontextu, času, popřípadě osob.

Předchozí interpretace jednotlivých částí výzkumu naznačuje, že lze zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, která zní: Jaká možná rizika vnímají zainteresované strany (potenciální uživatelé, poskytovatelé, opatrovníci, rodinní příslušníci, klíčoví pracovníci) při průběhu poskytování pobytové sociální služby chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením?

Jednotliví účastníci výzkumu, tzn. zainteresované strany - potencionální uživatelé, jejich osoby blízké a pracovníci chráněného bydlení, dokázali popsat několik oblastní rizikových situací, která by mohla uživatele v této sociální službě potkat. Tyto oblasti vznikly analýzou a interpretací získaných materiálů. Zainteresované strany hovořili o rizicích z oblasti samostatného pohybu, o rizicích, která by se mohla vyskytnout v domácnosti uživatelů, ale také o rizicích zdravotních či finančních. Rozsáhlé a zajímavé výpovědi účastníci výzkumu poskytli o rizicích v oblasti vztahů a komunikace. Pracovníci chráněného bydlení nejen rozšířili již vyřčené oblasti o jejich názory a pohledy, ale doplnili rizikové situace o problematiku segregace uživatelů této služby, celkové adaptace, zamýšleli se nad rizikem „příliš velké svobody“.

Identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení je prvním krokem práce s riziky. Výzkum přinesl také cenné poznatky, které se týkají dalších aspektů. Vzhledem ke své životní, případně profesní zkušenosti či vyslovení určitých obav potvrdili respondenti interview potřebu kooperace zainteresovaných stran, kdy vyjadřovali jak iniciativnost samotných uživatelů této služby, tak jejich blízkých osob, ať už se jednalo o klíčové pracovníky v pobytové sociální službě nebo o rodinné příslušníky. Zmíněni byli též pracovníci chráněného bydlení a odborníci, se kterými lze navázat spolupráci. Zajímavé jsou výpovědi, ze kterých bylo možné vyvodit možnosti práce s riziky na konkrétní i obecné úrovni. V konkrétních řešeních rizikových situací je možné nalézt možnosti individuálního přístupu k jednotlivým potencionálním uživatelům. Pokud se zaměříme na generalizaci práce

s riziky, byly vysloveny myšlenky směřující k potřebě zkušenosti, prevence a pozitivního přístupu.

Z výzkumu tedy vyplývá, že rizika v sociální službě chráněného bydlení existují, jsou součástí běžného, každodenního života každého člověka. Je však zapotřebí je umět identifikovat a dokázat s nimi vhodně pracovat.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat rizika v sociální službě chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením. Lze konstatovat, že se podařilo tento cíl splnit realizováním kvalitativního výzkumu ve vznikající sociální službě chráněného bydlení pro určenou cílovou skupinu.

Vzhledem ke stanovenému cíli byla teoretická část koncipována do tří obecných témat, která odpovídají hlavním kapitolám teoretické části práce. První se zabývala uvedením sociální služby chráněného bydlení do systému sociálních služeb v České republice, kde bylo chráněné bydlení definováno a vymezeno ve vztahu k druhům a formám sociálních služeb, ale též v rámci legislativního ukotvení s následným začleněním z hlediska současných trendů v oblasti sociálních služeb. Druhá kapitola byla zaměřena na specifikaci osob s mentálním postižením, jelikož se jedná o cílovou skupinu chráněného bydlení, která stála v centru našeho zájmu. Poslední kapitola teoretické části pak pojednávala o definování pojmu riziko a o možnostech práce s riziky v sociální službě chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením od jejich identifikace a posouzení přes tvorbu plánu, vyhodnocení a revizi.

Samotný cíl výzkumu pak byl realizován prostřednictvím stanovené metodologie, čímž byla uvedena praktická část této práce. Účastníky výzkumu se staly tři zainteresované strany. Od potencionálních uživatelů a jejich osob blízkých byla data kvalitativního charakteru získána prostřednictvím polostrukturovaných interview, s pracovníky chráněného bydlení byl proveden brainstorming. Následně byla data podrobena analýze a interpretaci, hlavní výzkumná otázka byla zodpovězena ve shrnutí výsledků.

Na základě provedeného výzkumu proběhlo mapování rizikových oblastí, které mohou potkat osoby s mentálním postižením v průběhu poskytování sociální služby chráněného bydlení. Výzkum přinesl závěr, že zainteresované strany byly schopny popsat různorodé rizikové situace, které byly konceptualizovány do rizikových oblastí. Všichni účastníci výzkumu se vyjádřili k pěti oblastem – samostatný pohyb, domácnost, zdravotní rizika, finance, vztahy a komunikace. Pracovníci chráněného bydlení obohatili tyto oblasti o tři další rizikové situace – riziko segregace, adaptace a „příliš velké svobody“.

Výzkum přinesl i závěry týkající se další práce s riziky konkrétního i obecného charakteru. Zajímavé by tedy bylo navázat na námi zpracovanou bakalářskou práci dalším vý-

zkumem, jenž by se zabýval problematikou aplikace teoretických poznatků týkajících se možnosti práce s rizikem do praxe. To znamená, jak s identifikovanými riziky pracovat, jak je posuzovat, sledovat a vyhodnocovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BOEKHOFF, L. a M. KAMP, 1994, cit. podle ŠIŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: Edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

ČÁMSKÝ Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257 – 1289. ISSN 1211 – 1244.

ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 164, s. 7021 – 7048. ISSN 1211 – 1244.

ČESKO. Zákon č. 313 ze dne 12. září 2013, kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2013. částka 118, s. 3593 – 3599. ISSN 1211 – 1244.

ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

JOHNOVÁ, Milena a Kristýna ČERMÁKOVÁ. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-66-7.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2011. ISBN 978-80-904668-1-4.

KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Psychopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-0991-7.

KREJČÍŘOVÁ, Olga. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1635-9.

KRULIŠ, Jiří. *Jak vítězit nad riziky: aktivní management rizik – nástroj řízení úspěšných firem*. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-835-2.

KRUTILOVÁ, Dagmar, Pavel ČÁMSKÝ a Jan SEMBDNER. *Sociální služby: tvorba a zavádění Standardů kvality poskytovaných sociálních služeb*. Praha: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2010. ISBN 978-80-254-3427-7.

LUCKASSON, R. et al., 2002, cit. podle ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Manuál transformace ústavů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2013. ISBN 978-80-7421-057-0.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MOLEK, Jan. *Marketing sociálních služeb*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-7416-026-4.

MÜLLEROVÁ, Ludmila. Nové sociální služby dávají občanům s postižením šanci žít plnohodnotný život. In: *Sociální práce*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 13, č. 1/2013. ISSN 1213-6204.

NĚMCOVÁ, Milena. Trnitá cesta k chráněnému bydlení. In: *Sociální práce*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 13, č. 1/2013. ISSN 1213-6204.

O'BRIAN, J., 1991 cit. podle ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

O'BRIAN, J., 1989 cit. podle SOBEK, Jiří. „Co je a co není chráněné bydlení, aneb nestavte chráněné bydlení na ústavní zahradě“ in Sborník Rašínovy vysoké školy. Brno: Rašínova vysoká škola, 2009. ISBN 987-80-87001-15-8.

OLIVER, M., 1990 cit. podle ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením: praktický průvodce*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. ISBN 80-239-9547-2.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

RUBINŠTEJNOVÁ, S., J., 1973 cit. podle VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

SAUNDERS, M., 1998 cit. podle SOBEK, Jiří et al. *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. ISBN 978-80-254-6889-0.

SELLARS, Carol. *Risk Assessment in People with Learning Disabilities*. 2nd ed. Oxford: BPS Blackwell, 2011. ISBN 978-0-470-97485-8.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

SMEJKAL, Vladimír a Karel RAIS. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, c2006. ISBN 80-247-1667-4.

SOBEK, Jiří. Co je a co není chráněné bydlení, aneb nestavte chráněné bydlení na ústavní zahradě. In: *Sborník Rašínovy vysoké školy*. Brno: Rašínova vysoká škola, 2009. ISBN 987-80-87001-15-8.

SOBEK, Jiří et al. *Práce s rizikem v sociálních službách*. Praha: Portus, 2010. ISBN 978-80-254-6889-0.

SOCIÁLNÍ PRÁCE. Počet a charakteristiky ústavních služeb pro lidi se zdravotním postižením. In: *Sociální práce*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 13, č. 1/2013. ISSN 1213-6204.

SOLOVSKÁ, Vendula et al. *Rozvoj dovedností dospělých lidí s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0369-8.

ŠÍŠKA, Jan. *Mimořádná dospělost: Edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-821-X.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 4, rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

VAŠEK, Štefan, 1994 cit. podle KOZÁKOVÁ, Zdeňka. *Psychopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-0991-7.

VAŠEK, Štefan, 1994 cit. podle ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

VOKURKA, Martin a Jan HUGO, *Praktický slovník medicíny*. Vyd. 7. Praha: MAXDORF, 2004. ISBN 80-7345-009-7.

VYSOKAJOVÁ, M., 2000 cit. podle MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

Elektronické zdroje:

BUSSE Reinhard et al. Tackling chronic disease in Europe: Strategies, interventions and challenges [online]. World Health Organization © 2010, [cit. 2014-20-1].

Dostupné z: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/96632/E93736.pdf

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD VEŘEJNÁ DATABÁZE. Graf Sociální služby poskytované v zařízeních sociálních služeb v krajích. www.vdb.czso.cz [online]. © 2013, [cit. 2013-13-11].

Dostupné z:

http://vdb.czso.cz/vdbvo/grafdetail.jsp?go_1_10=1&go_1_9=1&potvrd=Zobrazit+graf&go_1_5=1&cislotab=SZB0090PU_KR&go_1_14=1&go_1_4=1&vo=tabulka&go_1_8=1&go_1_15=1&str=grafdetail.jsp&go_1_3=1&go_1_11=1&go_1_7=1&go_1_12=1&go_zobraz=1&go_1_2=1&cas_1_42=20111231&childs0=1&childs0=1&go_h_813=1&go_1_13=1&go_h_22=1&go_1_6=1&voa=graf

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD VEŘEJNÁ DATABÁZE. Mapa Sociální služby poskytované v zařízeních sociálních služeb v krajích. www.vdb.czso.cz [online]. © 2013, [cit. 2013-14-11].

Dostupné z:

http://vdb.czso.cz/vdbvo/mapdetail.jsp?go_1_10=1&go_1_9=1&potvrd=Zobrazit+mapu&go_1_5=1&cislotab=SZB0090PU_KR&go_1_14=1&go_1_4=1&vo=mapa&go_1_8=1&go_1_

15=1&str=mapdetail.jsp&go_1_3=1&go_1_11=1&go_1_7=1&kapitola_id=16&go_1_12=1
&go_zobraz=1&go_1_2=1&cas_1_42=20111231&childsel0=1&childsel0=1&go_1_13=1&
go_h_22=1&go_1_6=1&voa=mapa

EVROPSKÁ KOMISE. Závažná a chronická onemocnění [online]. 2008, [cit. 2014-20-1].
Dostupné z: http://ec.europa.eu/health/major_chronic_diseases/policy/index_cs.htm

EUROPEAN CHRONIC DISEASE ALLIANCE. Statement by the European Chronic Disease Alliance [online]. 2012, [cit. 2014-20-1].

Dostupné z: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/171845/Statement-by-the-European-Chronic-Disease-Alliance-ECDA.pdf

JOHNOVÁ, Milena. Zkušenosti s transformací ústavní péče [online]. 2008, [cit. 2013-11-5].

Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/005/000637.pdf>

KOŘÍNKOVÁ, Dana. Ochrana práv a sociální začlenění uživatelů ústavních sociálních služeb a jejich překážky [online]. 2007, [cit. 2014-5-2].

Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/001/000249.pdf>

MOTEJL, Otakar. Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2009. [cit. 2014-4-2].

Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/?id=101624>

MPSV. Standardy kvality sociálních služeb: výkladový sborník pro poskytovatele [online]. 2008, [cit. 2013-11-6].

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

TAYLOR, Brian, J. Risk Management Paradigms in Health and Social Services for Professional Decision Making on the Long-Term Care of Older People. In: *British Journal of Social Work* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2006, Volume 36, Issue 8 – Pp. 1411 - 1429. ISSN 1468-263X, [cit. 2014-1-29].

Dostupné z: <http://bjsw.oxfordjournals.org.proxy.k.utb.cz/content/36/8/1411.full.pdf+html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
aj.	a jiné
atd.	a tak dále
cit.	citace
č.	číslo
ČSÚ	Český statistický úřad
DZP	domov pro osoby se zdravotním postižením
CHB	chráněné bydlení
mj.	mimo jiné
např.	například
OB	osoba blízká
PSB	podpora samostatného bydlení
PU	potencionální uživatel
s.	strana
Sb.	sbírka zákonů
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Graf sociálních služeb poskytovaných v zařízeních sociálních služeb v krajích, stav k 31. 12. 2011	18
Obrázek 2 Počet sociálních služeb chráněného bydlení v jednotlivých krajích ČR k 31. 12. 2011	19
Obrázek 3 Trsy a jejich kategorie	59
Obrázek 4 Kategorie samostatný pohyb a její subkategorie	60
Obrázek 5 Kategorie domácnost a její subkategorie	62
Obrázek 6 Kategorie zdravotní rizika a její subkategorie	63
Obrázek 7 Kategorie finance a její subkategorie	65
Obrázek 8 Kategorie komunikace a vztahy a její subkategorie	66
Obrázek 9 Kategorie zainteresované strany a její subkategorie	68
Obrázek 10 Kategorie řešení konkrétních situací a její subkategorie	69
Obrázek 11 Kategorie obecná řešení a její subkategorie	73
Obrázek 12 Identifikované oblasti rizik sociální služby chráněného bydlení	78

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Počet chráněných bydlení v ČR k 31. 12. 2011.....	17
Tabulka 2 Klasifikace mentálního postižení podle ICDH – 10 (Mezinárodní klasifikace nemoci, postižení a handicapů, MKN – 10, WHO, 2006)	29
Tabulka 3 Tři stádia vývoje služeb pro osoby s postižením.....	30
Tabulka 4 Stupně rizika.....	46
Tabulka 5 Přehled potencionálních uživatelů sociální služby chráněné bydlení k 1. 3. 2014.....	54

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I:** INFORMOVANÝ SOUHLAS RESPONDENTŮ
- Příloha P II:** ZÁZNAMOVÝ ARCH INTERVIEW PRO POTENCIONÁLNÍ UŽIVATELE
- Příloha P III:** ZÁZNAMOVÝ ARCH INTERVIEW PRO OSOBY BLÍZKÉ
- Příloha P IV:** ZÁZNAMOVÝ ARCH BRAINSTORMING S PRACOVNÍKY SOCIÁLNÍ SLUŽBY CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ
- Příloha P V:** UKÁZKA INTERVIEW S OSOBOU BLÍZKOU
- Příloha P VI:** UKÁZKA INTERVIEW S POTENCIONÁLNÍM UŽIVATELEM
- Příloha P VII:** PŘEPIS BRAINSTORMINGU S PRACOVNÍKY SOCIÁLNÍ SLUŽBY CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS RESPONDENTŮ

Já, ... (jméno a příjmení respondenta) dobrovolně souhlasím s provedením rozhovoru s Lenkou Kaňovskou (tazatelkou), který bude sloužit ke zpracování výzkumné části bakalářské práce na téma „Identifikace rizik v sociální službě chráněného bydlení“. Byl/a jsem seznámena s účelem a průběhem výzkumu i s následným zpracováním získaných dat, která budou zpracována anonymně.

Před zahájením výzkumu mi bylo umožněno položit jakékoliv otázky k výzkumu, které mi byly srozumitelně zodpovězeny.

Byla/a jsem informován/a o možnosti z výzkumu kdykoliv odstoupit, a to ve kterékoliv jeho fázi.

Tímto uděluji souhlas s realizací výzkumu.

V ....., dne .....

Podpis .....

PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH INTERVIEW PRO POTENCIONÁLNÍ UŽIVATELE

Interview č.: .....

Vážený žadateli,

ve svém bakalářské práci se zabývám problematikou **identifikace rizik u osob s mentálním postižením při průběhu poskytování sociální služby chráněného bydlení** a zajímá mě, jak tuto problematiku vnímáte. Z tohoto důvodu bych Vás ráda v rámci následujícího interview požádala o zodpovězení několika otázek.

Základní údaje:

Datum:	Místo konání:
Začátek interview:	Konec interview:

Sociodemografické údaje:

Označení respondenta:	
Pohlaví:	
Věk:	
Vzdělání:	
Povolání:	
Místo bydliště (DZP, CHB, s rodiči):	

Otázky interview:

1. Myslíte si, že může Vás nebo Vaše spolubydlící po přestěhování do chráněného bydlení potkat něco zlého, nebezpečného? Je něco, co by mohlo ohrozit Vaše bezpečí a zdraví?

2. Napadají Vás nějaké situace, něco nepříjemného nebo nebezpečného, čeho se třeba bojíte, co by se mohlo stát Vám nebo Vaším spolubydlícím? Co konkrétně by to mohlo být v chráněném bydlení? Můžete mi to popsat?

3. Myslíte si, že je možné, aby s tím vším, o čem jsme se bavili, šlo něco dělat, nějak s tím pracovat?

PŘÍLOHA P III: ZÁZNAMOVÝ ARCH PRO OSOBY BLÍZKÉ

Interview č.: .....

Vážená paní, vážený pane,

ve svém bakalářské práci se zabývám problematikou **identifikace rizik u osob s mentálním postižením při průběhu poskytování sociální služby chráněného bydlení** a zajímá mě, jak tuto problematiku vnímáte. Z tohoto důvodu bych Vás ráda v rámci následujícího interview požádala o zodpovězení několika otázek.

Základní údaje:

Datum:	Místo konání:
Začátek interview:	Konec interview:

Sociodemografické údaje:

Označení respondenta:	
Pohlaví:	
Věk:	
Vzdělání:	
Povolání:	
Vztah k žadateli (potencionálnímu uživateli):	

Otázky interview:

1. Přináší podle Vás život v nabízené sociální službě chráněného bydlení nějaká rizika?
2. Které situace považujete za rizikové pro potenciální uživatele sociální služby chráněného bydlení?
3. Lze podle Vás s případnými riziky nějak pracovat?

PŘÍLOHA P IV: ZÁZNAMOVÝ ARCH BRAINSTORMING S PRACOVNÍKY SOCIÁLNÍ SLUŽBY CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ

Vážení kolegové,

ve svém bakalářské práci se zabývám problematikou **identifikace rizik u osob s mentálním postižením při průběhu poskytování sociální služby chráněného bydlení** a zajímá mě, jak tuto problematiku vnímáte. Z tohoto důvodu bych Vás ráda v rámci následujícího brainstormingu požádala o vyřčení Vašich nápadů, myšlenek či námětů na základě níže popsaných pravidel.

Datum:	Začátek brainstormingu:	Konec brainstormingu:
Počet účastníků:	Pracovní pozice účastníků:	Koordinátor a zapisovatel:

Téma: Hledáme všechny možnosti, jaká rizika lze identifikovat u osob s mentálním postižením v sociální službě chráněného bydlení

Časový limit: 30 minut

Pravidla:

- Účastníci jsou si při brainstormingu rovni.
- Hovoří pouze jeden účastník (nemůžou současně mluvit dva a více účastníků).
- Všechny nápady říkáme nahlas (nevedeme tiché diskuse např. se sousedem).
- Nehodnotíme, nekritizujeme (nejen další účastníky brainstormingu, ale ani sebe).
- Soustředíme se na získání maximálního množství nápadů (vymýšlíme „cokoliv“).
- Vše vyřčené zachycujeme na papír, zapisujeme i opakované nápady.
- Inspirujeme se již zaznamenanými nápady.

PŘÍLOHA P V: UKÁZKA INTERVIEW S OSOBOU BLÍZKOU

Interview č. 3 – OB2: Cecílie

Základní údaje:

Datum: 10. 3. 2014	Místo konání: na pracovišti
Začátek interview: 15:30	Konec interview: 16:10

Sociodemografické údaje:

Označení respondenta:	OB2: Cecílie
Pohlaví:	žena
Věk:	51 let
Vzdělání:	vysokoškolské
Povolání:	koordinátor individuálního plánování
Vztah k žadateli (potencionálnímu uživateli):	klíčový pracovník

T: Přináší podle Vás život v nabízené sociální službě chráněného bydlení nějaká rizika?

OB2: Tak já si myslím, že určitě, tak jako každá služba, tak jako běžný život každého z nás, že se prostě neustále setkáváme s určitými riziky nebo s možnými riziky a vlastně neexistuje takový způsob života, kde by to riziko bylo úplně vyloučeno, eliminováno. To by bylo nepřírozené a to by člověk asi musel být v nějakém uzavřeném světě, v nějaké bublině a nesměl by nic dělat, nesměl by nic podnikat, aby prostě jako měl stoprocentně zaručeno, že ho nic nepostihne, ale já si myslím, že riziko je součástí našeho života a že to je jako naprosto běžná, nedílná součást našeho života. Takže rizika jsou, budou a bez rizika podle mě není ani nějaký vývoj člověka a postup dopředu. Už jako malé dítě v podstatě začíná tím, že se učí, že se postupně jako pozorováním jako učí různé dovednosti a že se svým způsobem osamostatňuje a prostřednictvím podstupovaných rizik jaksi kráčí vpřed. A je jenom potom jaksi na těch zákonných opatrovnicích nebo vlastně v tomto případě rodičích, jak dalece prostě tomu dítěti dovolí to riziko podstoupit, kdy je vlastně to riziko ještě přiměřené a kdy už je ohrožující a to si myslím, že je všude. To znamená i v sociálních službách jako takových, ať už je to pobytová služba v režimu domova anebo je to už služba v režimu chráněného bydlení, kdy už je to samozřejmě ten způsob života běžnější, už vlastně začíná být jakoby v kontextu blízcímu se k tomu přirozenému sociálnímu prostředí. To znamená, bez rizika není možné, aby ten člověk byl schopen existovat a přitom se rozvíjel...*(chvilka ticha)*

T: Dobře. Děkuju. A které situace považujete za rizikové pro potencionální uživatele této sociální služby? Které Vás napadají?

OB2: Tak v každém případě ono taky záleží, jak ten potencionální uživatel, v tomto okamžiku žadatel, jak dalece je v tom svém současném, v té své současné sociální službě, kterou třeba, kde pobývá, která je mu poskytována, jak je připravován na možný přechod, protože si myslím, že v tom je právě to největší úskalí, to největší nebezpečí, potažmo úspěšnost či neúspěšnost té adaptace, protože člověk, který si myslím není vůbec jakoby připravovaný, vedený a seznamovaný s novým a možným způsobem života, tak na něho v postatě číhají rizika jako taková, které si dovedeme jakoby představit v klasické domácnosti v životě, jelikož pobytová služba donedávna, myslím si ještě v mnoha případech stále není přirozeným prostředím a klienti jsou nebo uživatelé jsou vlastně uměle jakoby prostě odstrkovaní, ochraňováni nepřírozeně, nepřírodním způsobem, od toho, aby se jim něco nestalo, aby tam nebylo riziko a spíš si myslím, že to je jakási ochrana pracovníků, kteří chrání sami sebe, protože třeba jim ani není dobře vysvětleno, že některá rizika jsou naprosto běžná a přirozená a nemohou toho uživatele nebo být za něho zodpovědní do posledního detailu tak, aby se mu nic nestalo a myslí si teda, že za všechno jsou zodpovědní a mohli by být potrestáni, takže jaksi a priori radši teda tomu klientovi nedovolí vůbec nic podstoupit, jenom teda aby oni ochránili sami sebe, což si myslím, že je

teda problém v tom, aby to vedení té pobytové služby vlastně pracovalo i s pracovníky, protože přes jaksi edukovaného pracovníka poučeného je potom možný úspěch adaptace klienta na nové prostředí a na novou sociální službu, která je teda podstatně z jeho pohledu volnější, nicméně vlastně ta přirozená, návrat k tomu přirozenému, kam by se teda potažmo všichni klienti jednou mohli vrátit.

T: A jsou tedy podle Vás nějaké situace, které by mohly být rizikové?

OB2: Tak od okamžiku, kdy vlastně ten klient by se měl učit pohybovat samostatně nejdřív ve svém nejbližším okolí. To znamená dopřát mu možnosti soběstačnosti, nácviku nakupování, vykonávání drobných nákupů, kdy určitě potřebuje přecházet komunikaci, potřebuje znát tady ty základní pravidla bezpečnosti silničního provozu, vědět, jak se správně přechází, po které straně se chodí tak, aby to riziko teda bylo eliminováno. Samozřejmě ani jemu ani nám nezaručí nikdo, že nás na chodníku nesrazí auto, že to je právě už to, co se nedá ovlivnit, ale za to není nikdo zodpovědný. Od tady toho nácviku samostatného pohybu v nejbližším okolí přes právě nácvik potom třeba pohybování se na větší vzdálenosti v rámci města, městskou hromadnou dopravou, dojet si do centra, začít se jako prostě pohybovat v tom širším teritoriu, získávat vědomosti, znalosti, o tom, jak to vypadá v tom městě, jaké jsou tam možnosti, jaké jsou tam sociální sítě, které by mohl využívat. Takže to s tím souvisí a samozřejmě ten nácvik samostatného pohybu musí probíhat v souladu právě s téma klientovými nebo klientovými schopnostmi, možnostmi, dovednostmi, které jsou vlastně prvopočátkem toho individuálního plánu, protože u někoho to může trvat takový nácvik týden, u někoho půl roku, u někoho se to třeba nepodaří vůbec. Takže tady je prostě první vlastně riziko přirozený pohyb mimo tady to skleníkové prostředí toho té pobytové služby, která, říkám, byla víceméně uzavřená a málokdo měl tu možnost. Maximálně třeba v tom doprovodu, ale i ti, kteří už byli evidentně schopni se už pohybovat sami, stejně jim to nebylo dopřáno a byli jaksi odkazováni – půjdeme ven, ale, až... budou mít prostě pracovníci čas, až se udělá tohleto, támhleto, protože si nedovedli představit, že by mohli tu cestu absolvovat sami. Takže to je jedno z rizik, že ten klient není připravený a nedokáže se bezpečně pohybovat. V okamžiku, kdy už tohle se podaří, tak říkám, je to prostě kontakt i s lidmi v tom přirozeném prostředí, vesměs nejsou zvyklí na jiné jednání a chování, než toho personálu, které ve velké míře bývá takové, někdy bych řekla až přelaskavé, takové trošičku infantilizující, kdy se s klienty mluví jako s dětmi, ve zdobnělinách, neříká se zrovna úplně to, co si jako ti pracovníci myslí, chválí se zbytečně tam, kde oni ani tu pochvalu nemíní nijak moc vážně. A pak když takovýto člověk přijde do jiného prostředí, tak je rozčarovaný, někdo v šoku. Koneckonců přímo na té Daně můžu říct, že ze začátku byla zvyklá o sobě mluvit jako o Danušce. Podepisovala se, když něco psala, Danuška. Byla jako taková rozčarovaná, nešťastná, když se jí řeklo Dano. Takže jsme pracovaly na tom, že jsem jí vysvětlovala, že je naprosto přirozené, že když se tak jmenuje, že tak bude oslovována a že musí počítat s tím, že se bude potkávat venku, v uvozovkách venku, prostě mimo tady domov s lidmi, kteří nebudou na ni vždycky příjemní, kdy prostě aniž by něco udělala, může se potkat s negativní reakcí, nepřiměřenou, hrubou, až vulgární, ale že tohle je život a že ti lidé holt řeší nějaké svoje problémy, které v tu danou chvíli prostě se přelijí na ní, protože se dostala, momentálně jim zkřížila cestu energeticky a holt byla první, kdo byl na raně. Takže další věc prostě co nejvíce dopřávat těm lidem kontakt toho přirozeného prostředí, aby si zvykli na všechny možné situace a reakce od okolí. Navštěvovat, pokud to jde, pokud mají dosažené nějaké vzdělání, tak zase by bylo dobré, aby to riziko nějakého ustrnutí a nějakého pokračování v tom, jestli prostě něco by chtěli dokázat a mají strach, obavy a nikdo je nepodpoří, že by se mohli zapojit třeba i v rámci nějaké chráněné dílny nebo by mohli sehnat nějakou práci na trhu práce a když nebudou vedeni, motivováni k tomu, aby na sobě pracovali a už ty nabyté zkušenosti dovednosti, které měli, využili, protože jsou tu klienti, kteří absolvovali školu, dokonce i třeba jsou klienti, my máme s vysokoškolským vzdělání, tak je škoda, aby ustrnuli a aby tady vzniklo riziko, že už prostě v životě se do žádné práce nebo do kontaktu s lidmi v rámci nějakého pracovního procesu nezapojí, že už to nebudou umět, protože vlastně už ztratili za ty roky pobytu vlastně nějakou tu linii, tu nit a vlastně jejich pohled, jejich myšlení už vůbec neodpovídá tomu, co v současné době platí. To je ne přímo riziko ohrožující život, ale takové riziko sociální, že ten člověk už se v životě prostě nezačlení a může mu to způsobovat právě třeba taková traumata, že se bude chtít vrátit zpátky do té původní služby. To samé i v rámci možnosti přechodu na vyšší pozici z chráněného bydlení třeba na samostatné bydlení, kdy zase neznalost prostředí nebo vytrženost z toho přirozeného prostředí ho může vlastně jednou pro vždy taky vyčlenit z toho, aby žil mezi lidmi třeba někde já nevím, v paneláku nebo v nějaké bytové jednotce, kde jsou prostě různé komunity, různá etnika a ten člověk prostě tím, kdo všechno mezi námi žije a zná jen to svoje umělé prostředí, pak všechno bere zase po ztrátě spojení si osobně, není schopen rozpoznat, že to nepatří jemu některé ty reakce, že neprovedl nic špatného, že to je prostě problém toho člověka, ale berou si to osobně, potom vlastně ta psychická stránka zase je dokáže tak rozhodit, že nechtějí pokračovat v té zkoušce, že je potřeba to vydržet, vytrvat a že se to nějakým způsobem všechno zpraví. Takže já vidím velkou takovou důležitost právě v té prevenci, což je příprava na přechod do toho chráněného bydlení již tady na zařízení, v té

pobytové službě a ta příprava nemůže být jenom taková nějaká rychlá, ale měla by určitě trvat třeba nějaký možná i rok, i déle, protože naučit se něco, co vlastně v životě, s čím se nepotkal, to není otázka jednoho týdne nebo měsíce... No a u té Dany mě teď ještě napadá, týká se to ještě pohybu venku, kdy nebyla zvyklá navštěvovat vůbec žádné divadla, kina, letní filmová škola. Tady bylo prostě úplně nepřijatelné i pro pracovníky samostatná vycházka a návrat v nočních hodinách, kdy je tma, takže se prostě Dana učila orientaci v jízdním řáde tak, aby to zvládala. Eventuelně byla poučena o tom a bylo jí vysvětleno spousta modelových situací, že se může vrátit i teda přinejhorším pěšky, co jí může v noci potkat na té ulici, jak se má chovat, jak má reagovat. Bavily jsme se o různých variantách včetně ochrany v podobě pepřového spreje a podobně, zakoupení, si kvůli tomu pořídila mobilní telefon, aby byla ve spojení, byla poučena, že existuje ještě doprava pomocí taxíků, taxislužby a že teda musí mít vždycky u sebe nějakou finanční hotovost, na kterou nebyla zvyklá. Ona je sice omezená ve způsobilosti právě co se týče financí a má stanovené kapesné ve výši 500 Kč měsíčně, nicméně je naprosto soběstačná a dokáže manipulovat s jakoukoliv finanční částkou a dokáže s ní i hospodařit. U ní je to omezení víceméně formalita. Ona se sama rozhoduje a právě v souvislosti s tím, že další varianta rizika, takového volného pohybu, bezpečného v uvozovkách, kdy samozřejmě bez nácviu není bezpečný, je jízda na kole. Že se může jak do školy, tak i v tom městě a potažmo i z toho města pohybovat pomocí kola, což je naprosto běžné pro nás. Takže Dana si zakoupila sama kolo, vybrala si to kolo sama, zakoupila, dokoupila si všechny ještě pomůcky a takové ty ochranné prostředky včetně odrazek a světla a vesty a tak se učila jezdit na kole. Nebylo to jednoduché, byly tam samozřejmě i pády, ale žádný učený z nebe nespádl, že kdo se naučil jezdit, aniž by nezkusil, jaké to vypadá přistát na zemi. I tohleto si sama rozhodla. Rozhodla se, že chce se naučit lépe na učít na počítači, takže počítačový kurz. Teď zase má rozjednáno, že se chce naučit plavat, takže si sama zajistila nebo domluvila v aquaparku termín, který ještě bude vypsán, aby teda už ji tma jako zanesli, podala si přihlášku, takže čeká, kdy bude vypsán nějaký nejbližší termín pro veřejnost, pro neplavce. Do posilovny má tady nabídku, říkala, že to zvaží, že by jí to taky zajímalo, protože se vnímá, jakože s těma žádama to není jako ideální, že by potřebovala trošku toho fyzického pohybu. Protože jí bylo celou dobu vysvětlováno, že díky tomu, že má brýle, že nemůže cvičit, nemůže prostě, že to je pro ni všechno rizikové, že vlastně se učíme, že brýle je standardní vybavení průměrného člověka, že to není žádný tělesný hendikep nebo vada, skrz kterou by nesměla něco dělat, že jsou špičkoví sportovci, kteří buďto sportují v brýlích nebo pomocí kontaktních čoček a že prostě všechno jde. Říkám, jsou v podstatě všechno maličkosti, které si třeba ani neuvědomujeme, ale díky nastavení pobytové sociální služby jako takové před x-lety a která opravdu doznívá stále, byť teda zákon už je v platnosti od toho roku 2006, aspoň teda v písemné podobě a snaží se to neustále ministerstvo a vlastně všechny jakoby formy, ať už zřizovatel, pomocí inspekce kvality jako neustále tlačit kupředu, tak spousta těch věcí jako starých ještě stále doznívá a ti lidé opravdu nejsou motivováni a nejsou ani vyzýváni k tomu, aby zkusili věci. Takže další riziko, které mě teď napadlo, je vlastně připravit si nějaké jednoduché jídlo. Ještě donedávna klienti vůbec nesměli jako vzít do ruky nůž nebo nedej bože kráječ na chleba, použít sporák. Dana se učí, vlastně začíná se připravovat i na to, že si může i vařit jednoduchá jídla, takže i jako já nevím, rýžové nákypy, rizota, řízky, začíná prostě zvládat. Samozřejmě to šlo od nějakých pudínek a podobně, chleba ve vajíčku, ale i to, to znamená, jak se spotřebičema pracovat. Mikrovlnná trouba, novinka – další, vlastně učí se zase v rámci nácviu soběstačnosti obsluhovat pračku, myčku, takové běžné věci. Myslím si, že důležité, aby to do chráněného bydlení nejen uměla jako dopředu, aby jí to nepřekvapilo. Ale když bude i jako v té nové komunitě, tak že může být sama na sebe hrdá a pyšná, že umí třeba víc, než ti ostatní, že jí to bude zase motivovat a že jí to zvedne sebevědomí, sebedůvěra ve své schopnosti, protože právě tímhle tím umělým prostředím ti lidé neměli vůbec žádnou motivaci, potřebu na sobě pracovat, protože všichni na tom byli realitně stejně, prostě personál se postará, jo, sed'te, nic nedělejte, ničeho se nechytejte právě jenom, aby nějaké to riziko nebylo... Dana, ta má cíl, ta si jde za svým cílem. Pro ni bylo toto všechno jako potřeba. Ona jako, si myslím, že už je tu v téhle chvíli spíš brzděná. Že prostředí i centra města a vlastně všech sítí služeb, které tam jsou, tak že by byla schopna daleko víc využívat v rámci toho svého volného času, než tady, kdy přeci jen musí dojíždět. Navíc teda má tu školu, kterou teda opravdu bere velice zodpovědně a snaží se v maximální možné míře se připravovat, opravdu má vynikající výsledky, studuje s vyznamenáním a je to zase pro ni právě ta motivace, že bude mít výuční list v oboru pečovatelsví. V tomto ji podporuju, protože si myslím, že to je dobrý cíl.

T: Můžu se tedy ještě zeptat, jaká konkrétní rizika vidíte u Dany v případě, kdyby měla vstoupit do sociální služby chráněné bydlení?

OB2: No víte, Dana teď měla ode mě, zase to řeknu v uvozovkách, domácí úkol, že si měla napsat a zmapovat všechny své schopnosti a dovednosti, v čem je dobrá, co umí, co zvládá a na druhou stranu listu, v čem ještě cítí, že ještě není jako ještě ve svých očích úplně schopná nebo schopná, samostatná nebo co by potřebovala jakoby doladit, nebo naopak co ještě vůbec, s čím se nepotkala s nějakou dovedností, co by se ještě

chtěla naučit, takže možná, že vám to předloží, když se na to odvoláte, my jsme se o tom bavily. Sama budu překvapená, protože jsem to ještě neviděla, ale říkala, že už to má hotové. Ona je jako velmi zodpovědná, což si myslím, že je jako ten rys, který je přesně nezbytně nutný proto, aby byla v té nové službě úspěšná. **Ona chce, je cílevědomá, je zodpovědná. Ví, co chce a pracuje na tom.** A to si myslím, že to je jedna z těch nejdůležitějších podmínek proto být úspěšný a jak právě překonat všechny ta možná rizika, kterých je opravdu spousta. Ale ona chce znát ty úskalí, chce slyšet, jak se proti těmto rizikům jakoby tak jakože **zdravě obrnit, bránit, co proto ona může udělat a opravdu na tom začne vždycky hned pracovat.** Takže si myslím, že by z mého pohledu ona neměla mít problém. Já si myslím, že u ní jako nějaké vysoké riziko, nepřiměřené (*chvíle přemýšlení*)... No, možná..., už je to jako lepší, ale **byla docela taková hodně důvěřivá, vůči právě cizím lidem a vůči takovému tomu venkovnímu riziku,** kdy bylo na ní a ještě možná je i trochu poznat, že tam jako není všechno úplně stoprocentně v pořádku, že trochu jako je taková naivní i v té komunikaci i v tom způsobu vyjadřování a některými frázemi se trošičku jako prozradí, že velkou část života musela trávit někde jinde. A to vždycky, **když na něco narazíme, tak se jí to snažím popsat a snažím se jí říct, jak to správně udělat. To je na tom asi to nejtěžší. Je to daleko těžší, než se naučit vařit nebo jezdit na kole, naučit se komunikovat s lidmi a nedat na sobě znát, že jsem zranitelná.** Jinak v dalších oblastech jako **elektrospotřebiče, jízda na kole** bych řekla, že **jde spíše o takové to přiměřené riziko.** Tak **podařilo se jí, že spálila halenku,** protože netušila, že holt to jako není bavlna. Ona je totiž zvyklá si žehlit už x-let, ještě nechodila do školy, ale tady právě chodí na praxi děvčata ze školy v oboru pečovatelské a protože byla od začátku moc šikovná Dana, tak jí pracovníci tady naši, tak paní učitelky z té školy jí podporovaly v tom, aby chodila jakoby tady s těmi studentkami na ty praktické výcviky. To znamená, že v rámci té praxe chodila tady jako s těma studentkami vlastně v rámci těch úkonů péče, což je jako hygiena, stlaní, převlékání, a podobně, tak chodila jako že s nimi do té praxe a měla i stejnokroj. A ten stejnokroj si samozřejmě nechávala tady prát, to ještě nebyla možnost si sama vyprat, ale žehlila si ho sama a byla zvyklá, že na tu pětku, ta bavlna nebo ten len a holt tričko z umělé hmoty to nevydrželo, takže **připálila, zničila halenku, připálila žehličku,** ale tak to myslím, že je riziko přiměřené, komu se to nepodařilo, ruku na srdce. To samé při tom **vaření.** Chtěla si zkusit, byly na večeri játra, požádala kuchařky, aby jí ty játra nepřipravovaly, ale je vydaly jako surovinu pouze a chtěla si je připravit sama. Bohužel pracovníce na oddělení neměly čas v tu chvíli, tak jí řekli až nějakou dobu, no nevím, jestli to byl hlad nebo nedočkavost, prostě se do toho pustila sama a samozřejmě **ty játra spálila.** Tak zase další poučení. Podařilo se jí, že i třeba **převarila dietní párky,** protože předtím varila jenom klobásku, ta je odolnější, takže zase prostě párečky měla do vrtulky (*smích*). **Na situace, kdy se jí něco nepodaří, reaguje celkem přirozeně, spíš hůř snáší, když jí personál jakoby zkritizuje ve stylu, no tak vidíš to, nenecháš si poradit a takhle to dopadá.** Myslím si, že to není jako z té stránky takové té pedagogicko – psychologické zrovna ideální, pak se to podepisuje na vzájemných vztazích na tom oddělení, kdy ona prostě už jako bych řekla tomu **personálu se nechce svěřovat,** už jako má určité nějaké výhrady a oni to zase vnímají negativně, že prostě byla jiná, hodná, lepší a že se změnila. V podstatě tenhle její vývoj kupředu berou jako minus, neberou to jako její vývoj, ale spíš jako neposlušnost, odbojnost. Jakoby sami zapomněli, jak vyrůstaly jejich děti, že vlastně přes nějakou její tu jakoby opožděnou pubertu, která jí zřejmě nebyla dopřána, protože bohužel akorát její maminka na tom byla hodně špatně zdravotně a už se o ní nemohla starat, nemohla jako rodič fungovat a ani ten tatínek to nějak nezvládal jakoby takovou tu rodinnou anabázi, která tam prostě přišla z ničeho nic, takže **Dana prostě neměla žádnou zkušenost, žádné zrcadlo, co by jí odráželo, jak je to správně,** že věřila tomu, co jí říkaly tady ty pracovníce a prostě byla vedena k tomu, že když bude pomáhat na oddělení, že je hodná a poslušná. V okamžiku, kdy začala chodit do školy a řekla, že nemá čas něco už udělat, tak bylo zle. V podstatě nepochopily, že se začíná osamostatňovat, že to, co dělají běžně naše děti doma, že to po určitou hranici jako poslouchají, pak najednou přijde zlom a ten **člověk si začne uvědomovat tu svojí svébytnost a chce to dělat podle sebe a tak, jak si myslí i přes takové ty osvědčené metody pokus – omyl,** ale že to je naprosto přirozené a že to je jako jediná správná cesta. Tak to bohužel je tady teď problém a proto ta Dana vidí tu potřebu urychleně se dostat na to chráněné bydlení, protože už je tady bych řekla ne nespokojená, ale nešťastná. Těma neustálými připomínkami a tou kritikou, že některé věci třeba neumí ještě samozřejmě stoprocentně a jako kam se žene, když teda není schopná. Že tady je její místo. Takže to si myslím, že **já vnímám jako největší riziko. Prostě toho člověka jakoby odstavit od možnosti mít zkušenosti s rizikem.** Ať už je prostě jakékoliv, ale pořád je to jakési běžné riziko. Nikdo nechce, aby jako skákala bungee jumping bez jištění, prostě je to všechno jenom takové riziko, jaké podstupujeme každý dne a denně, ale v jejím případě je to jako viděno, no kam se hrabeš, ty na to nemáš. A přitom ona se cítí, že na to má a chce to a někdy právě tou přemírou té energie dokázat, že na to má, se právě stane taková věc, jako že něco spálí, připálí, z kola spadne a pochválí se tím nebo bohužel teda řekne a je to bráno, jako vidíš to, no a tak proč chceš jezdit na kole, když to neumíš. Já vím, že je jí přes třicet, ale ona v podstatě zase začíná znovu. Ona v podstatě startuje na té pomyslné hranici těch patnácti let a je potřeba to takhle brát. A navíc ona už je... vlastně ten věk a má náhled, takže některé věci jí jdou hrozně rychle. Tam zase bych řekla, že dělá právě milové kroky, protože přeskakuje jakoby tu etapu toho jakoby dospívání a té nezralosti a že prostě stačí jí některé věci vysvětlit a jde jí to. Jako říkám,

rizika samozřejmě jsou a třeba v tom pohybu, ano, Dana je schopná se naučit prostě... jezdit umí, pracovat s internetem, spoustu věcí si už dneska dokáže najít, ale nebylo tomu vždycky tak. Dřív potřebovala třeba pomoc v hledání třeba na idosu jízdní řád, protože má bratra mimo město, ale přes obavy, že tam nezvládne dojet, pracovnice s ní jela, ale už napodruhé to zvládla naprosto sama a myslím si, že dneska by dokázala s přiměřenými instrukcemi dojet do jiných, větších měst, pokud by bylo potřeba a že by to pro ni nebyl problém. Díky tomu, že se naučila pracovat s tím internetem, tak si myslím, že spoustu věcí si dokáže najít. My jsme zpočátku hledaly třeba něco o čističce vod a vytisknout mapu, tak už ví, jak zadávat hesla, jak se pohybovat, aby prostě našla, co potřebuje. I když si myslím, že je opravdu velmi vnímavá a velmi chápavá a tím, jak odbrzdila, tak že jede. A snaží se to stihnout, někdy říkám, v přemíře té snahy udělá nějakou chybu, ale jako není to nic takového fatálního. Takže nějaké takové přecházení silnice, samostatný pohyb, to všechno zvládá, cestování dopravními prostředky, tady říkám v rámci okresu v pohodě. Od začátku školy má mobil, se kterým se nejdřív taky musela naučit pracovat. Dneska píše zprávy z internetu, aby si neutrácela peníze, tak používá na psaní esemesek internet. Má svůj mail, takže když něco. Dneska škola jako samozřejmě dneska komunikuje mailem, domácí úlohy a tak podobně, takže umí tak komunikovat, posílat maily. Jak říkám, v tomhle je bych řekla velice šikovná... Poslední takové riziko, tak jako ne že by nebyla schopná. Zase to byl ten starý pohled na pobytovou službu. Už má u sebe léky. Tady totiž nikdo neměl nebo nemá léky, léky chystá a podává personál a dokonce i tak, že prostě v určitou hodinu a ten klient musí být v jídelně na tom místě, protože v té jídelně je tam akorát to pití, aby ty léky zapil, takže to taky jako nechtěla. Chtěla to změnit, nešlo to, teď se to podařilo, takže má léky u sebe. Změnila lékaře na vlastní žádost, protože vnímala, že jak praktický lékař, tak psychiatr, samozřejmě diagnóza tam jakási je, možná i zbytková, nicméně ne každý lékař je lékařem osvíceným a je schopen přiznat, že pacient se léčí a setrvává na diagnóze stanovené přes x-léty, byť už ty příznaky zdaleka nejsou takové nebo možná už i téměř vymizely. Tak protože se nemohla se svým lékařem dohodnout, nechtěl jí taky napsat ani jako doporučení právě v rámci, když měla už jako nějaké žádosti na změnu služby nebo na změnu způsobilosti k právním úkonům, tak vlastně popořadě, kdy se přišla zeptat, jestli jako může, jestli má právo změnit lékaře, tak jsme se bavily, že samozřejmě, že je to její základní lidské právo, tak udělala tak a praktický lékař už je jiný a psychiatr snad by měl být změněný teď od konce března, kdy už se domlouvala s novou paní doktorkou, že by k ní přešla. Takže uvědomuje si svá práva a ví, jak se jich domct. Prostě získává si informace, upřesňuje si je, pokud si není jistá. V podstatě od té doby, co si přečetla tady takový vnitřní materiál základní lidská práva, tak víceméně podle nic se řídí a jde krok za krokem tak, jak ona to vnímá, v čem prostě ona to omezení v právech má a snaží se nejdřív na základě dotazu se ujistit, že třeba je to opravdu tak, jak to pochopila a pak se třeba zeptá, jakým způsobem by měla postupovat a pak třeba tu doporučenou radu nebo ten postup aplikuje celkem rychle a dobře.

T: Takže je podle Vás možné s těmi riziky pracovat potom i v chráněném bydlení? Navrhla byste mi jak?

OB2: Určitě. Tak nejhodnější je samozřejmě taková ta pozitivní motivace. Tak jako my všichni. Člověk je rád, když ho někdo pochválí, když slyší, že dělá věci dobře, že postupuje dobře, přemýšlí správně. Prostě neshazovat, nezesměšňovat, nedemotivovat, neodrazovat na základě zpochybnění té schopnosti, nepochybovat. Prostě jednat na rovinu, čestně a ti lidé to poznají. Byť si někdo může říct, že mají nějaký zdravotní hendikep v oblasti mentálního rozlišování, tady se opírají o nějaké stupnice, úrovně v kontextu s nějakým věkem a zralostí, ale myslím si, že je to je takové velice hrubé jenom třídění lidských schopností a dovedností a že všichni mají v sobě daleko větší potenciál, než je lékařská věda schopna stanovit na základě různých tabulek a že pouze ta práce s člověkem to dokáže odhalit a že to je právě na základě toho, že s těmi lidmi jako pracujete čestně. Oni to poznají a na základě toho se začnou právě otvírat a ukazují, co v nich všechno je. Takže poctivý, otevřený přístup a když se něco podaří, tak samozřejmě pochvala, povzbuzení, motivace do dalších pokusů. Rizika je pak také zapotřebí po určité době vyhodnocovat, dál s nimi pracovat, protože se vše neustále vyvíjí... Já si myslím, že jsem u té Dany už snad na nic nezapomněla. (chvíli přemýšlí) Možná právě jenom teda, jestli jsem se nezmínila, tak samozřejmě další taková potřeba je mít samozřejmě nejen přátele, kamarády, ale možná i nějakého partnera a že tam by mohlo být asi to největší riziko, které mě teď napadá. Právě to úskalí rozpoznat, jestli se jedná opravdu o pozitivní partnerský vztah nebo jestli se za tím může skrývat něco negativního, co třeba máme problém kolikrát odhalit i my. Teď chci říct jako lidé zkušenější a odmalička jako trénování na to, že máme kolem sebe různé lidi, různé povahy, různé náтуры, tak že by možná třeba tam hrozilo riziko nějakého zneužívání, ať už sociálního nebo možná i z hlediska tělesného. Dana je samozřejmě poučená i o antikoncepci, o různých rizicích otěhotnění. Mám však obavu, že nikdy nepřišla do kontaktu s realitou v této oblasti. Takže tady bych možná viděla takové memento, pozor na to a asi bych se s ní snažila navázat takový vztah, aby měla potřebu se jako třeba i světit a na základě toho odhadnout, jestli se nenachází v nějaké rizikové situaci. Protože tohle se nedá natrénovat, to není vaříč, to není kolo, to není plavání, tohle je

vlastně věc, kdy *(smích)* máme problémy všichni, co se týče mezilidských a obzvláště partnerských vztahů a někdy i opakované pokusy nevedou k úspěchu, natož člověk, který se s ničím takovým nesetkal. Takže to bych tak asi uzavřela, že vidím riziko v tom, aby Dana nebyla nešťastná z toho, že uvěří v něco, co třeba neexistuje a co by v jejím případě třeba i někdo, kdo by s ní navázal ten vztah, ani jako nemyslel vážně. A mohla by se dostat do situace, že by jí to opravdu postihlo jak na duši, tak třeba i v rámci té diagnózy na i tom fyzickém těle, kdy ona těžko snáší nějaké hrubé jednání od svého okolí. Tak bych asi byla ráda, kdyby našla nějakého dalšího důvěrníka, zpovědníka, komu by věřila a komu by řekla i jako takové to nejnítěnější, nejintimnější právě proto, že ví, že jí ten člověk nezklame a že jí pomůže podívat se na tu věc i jinými očima, než jsou ty její.

T: Perfektní, tak já Vám moc děkuju za rozhovor.

PŘÍLOHA P VI: UKÁZKA INTERVIEW S POTENCIONÁLNÍM UŽIVATELEM

Interview č. 4 – PU2: Dana

Základní údaje:

Datum: 10. 3. 2014	Místo konání: v místě bydliště
Začátek interview: 17:00	Konec interview: 17:25

Sociodemografické údaje:

Označení respondenta:	PU2: Dana
Pohlaví:	žena
Věk:	32 let
Vzdělání:	základní
Povolání:	studium – obor s výučním listem (pečovatelsví), ID III. stupeň
Místo bydliště (DZP, CHB, s rodiči):	DZP

T: Myslíte si, že v chráněném bydlení, do kterého jste si podala žádost, že Vás tam může potkat něco zlého, něco nebezpečného, jestli by se Vám tam mohlo něco stát nebo jestli v něm mohou nastat nějaké nebezpečné, nepřijemné situace?

PU2: Tak jako mohou být jako v každém životě běžném, i v chráněném bydlení být můžou a jako musím ten stav překonat. Tím myslím, že i když jsou nějaké takové situace, je potřeba v nich překonat ten strach a zkusit to.

T: Pak se tedy zeptám, napadají Vás nějaké situace, které by se mohly stát Vám nebo Vaším spolubydlicím?

PU2: Tak mě napadá třeba že doma nebo i venku. Tak doma, že se nesmím chytat mokřýma rukama třeba těch elektrospotřebičů, který mě můžou třeba dobýt elektrikou anebo třeba i kopnout. To by mohlo být smrtelné. Ale nestalo se mi to. Nebo když se mně pokazí pračka nebo lednička, tak to nesmím zpravovat sama. Nebo zavolat opraváře. Nebo když bude někdo... třeba mokrá podlaha, že po ní nesmím šlapat, že bych mohla uklouznout a spadnout a zlomit si nohu. Nebo někoho ohrozit na životě. Třeba kdybych do někoho vrazila, byly tam schody, on spadnul jako nechtěně. Tak musela bych mu pomoci, to bych chtěla, že to by potom bylo trestné, kdybych mu nepomohla. A venku, když jdu po přechodu, tak musím počkat na zelenou. Nesmím samozřejmě přecházet na červenou, jinak by mě mohl přejet auto. I to venku třeba... když jede cyklista, tak mu musím uhnout, aby mě nepřejel. Nebo venku potmě musím dávat pozor. Třeba v noci je to nebezpečné, že jsou tam různí jako opilí lidé a musím dávat pozor. Nesmím samozřejmě si stopnout auto nebo by mě mohl někdo znásilnit. Anebo když mně někdo nabídne že.. nebo naláká na něco. Třeba jak bývá ve zprávách, třeba malé děti lákají na kokina, že nesmím vlézt do auta nebo oni chtěou něco si vzít od cizího člověka, kterého nezná, něco třeba nějaké jídlo. To je taky samozřejmě. (chvilu přemýšlí) A... to je asi všechno.

T: A staly se Vám někdy situace, které jste mi teď popsala?

PU2: Tak mně se stalo třeba, že chtěl po mně pár korun, ale já jsem mu řekla, že nemám a šla jsou rychle pryč. To bylo asi tak kolem deváté hodiny večer. Někdy cizí pán, ale to jsem odmítla a šla jsem rychle pryč. Jinak nic. Jako bála jsem se, už dřív, než jsem začala chodit do školy, když jsem sem nastoupila, že jsem jako nechtěla chodit ven, ale to už je myslím 12 roků. Bála jsem se, no přiznám se, že bych se ztratila. No ale oni mě taky nechtěli pouštět, že by mě přejelo auto. Ale dneska už je to jinak tou školou. Hodně se tím změnilo. Do běžného života jsem se posunula jako hlavně díky Cecilii. Já jsem jako pořád odmítala tu školu. Jako já jsem napřed chtěla, ale tady jako pracovnice mně řekly, ať nechodím. A když jsem chtěla jít do chráněného bydlení, jako to se střídalo, že jsem chtěla a potom ne. Ale jak nastoupila Cecilie, já jsem s ňou mluvila, to jsem taky ještě chvíli nechtěla, ale pak mně dodala takovou energii, jako odvalu, podala jsem si přihlášku

a začala studovat. No a s tou školou jsem pak zjistila, že se cítím mnohem lépe mnohem. Že přijdu do společnosti a poznám jiné lidi. A že poznám aj třeba... jak je to ... jako že se můžu dostat do běžného života. Jakože už nechci žít v tom ústavu, jak se to dřív jmenovalo. Můj názor je, že tento život není normální, že su kontrolovaná personálem. A proto bych chtěla žít v chráněném bydlení a žít samostatně. A pak bych chtěla jít ještě dál, jako být ještě samostatnější, nějaký samostatný byt, tak jako normální lidé. Ale ještě neumím uvařit si pořádně nějakou stravu, třeba polívky a tak. Ale jednoduchá jídla už si umím uvařit. Třeba pudink nebo brambory. No a přiznám se, že jsem spálila jednou jako... játra. Jako tady, že jsem smažila. No a tak jsem si vzala něco jiného. Ale tady nadávali potom, že tady smrdí kuchyňka. A proto už bych chtěla do toho chráněného bydlení, moc se těším.

T: Dobře. Ted' se tedy zeptám, jestli si myslíte, že je možné s těmi riziky v tom chráněném bydlení nějak pracovat, něco s nimi dělat?

PU2: No, jak musím dávat pozor, abych mu předcházela, aby nevzniklo vůbec. Musím dávat pozor, musím se dívat, když je třeba mokrá ta podlaha, jít opatrně, abych neuklouzla... A chtěla jsem to překonat, třeba aj tou školou. Já jsem ještě neuměla, to chcu říct, nachystat si snídani a jako sama a tak je to pro mě mnohem lepší, že si to nachystám sama, než třeba od pracovníků, aj do školy si chystám sama, taky mně to chystaly pracovnice. No a tak mně to pracovnice ukázaly, jak se to dělá. A kdo chce, ten to dokáže. Na vycházky, to jsem ještě nechodila do školy, to jsem taky chodila už sama, ale ne třeba v noci. To tu ještě nebyla Cecilie. A vždycky jsem se v pořádku vrátila. Ale jedna sestra mě nechtěla pouštět, ale ta už je jako v důchodě. Ona jako mně říkala, že by mě přejelo auto po cestě. A když jsem chtěla jít na vycházku, tak mně to prostě zatrhla, ona měla strach, že mě přejede auto, že ze mě zbyde jako takzvaný mastný flek. To mně říkala. A jenom když chtěla koupit... ona jako kouřila a jenom do obchodu a zpět. Jinak nikam. To je tady kousek, jako dobrovolně jsem jí chodila kupovat cigarety nebo vodu na pití, minerálku a tak. A jako taky beru si už sama léky. Mám je tady na pokoji ve skřínce zamčené, aby jako si je někdo jiný nevzal. Ale to mně taky dlouho nechtěli dovolit. Až vlastně se mi to podařilo nedávno a zvládám si to jako sama a chci si to zvládat sama, bez problémů.

T: A ještě Vás napadá, co byste mi chtěla dalšího říct?

PU2: (delší chvíle přemýšlení) No ještě mě napadá, ted' už i jezdím na kole. A to se mně stalo, že jsem nabourala s cyklistou. Střetli jsme se, jako to bylo v červenci nebo srpnu, to nevím přesně. To jsem se jako teprv učila a vydala jsem se jako do města jako a já jsem už jela dom, to bylo já nevím tak kolik, kolem deváté, to jsem jako neměla na kole ještě světla a cyklista jel tam do města a já už sem. A on klíčkoval a my jsme oba dva spadli. Ale nic vážného se mi nestalo. Měla jsem jenom odřená kolena, nic víc, ale cyklista nadával. Já jsem se zeptala, jestli se mu nic nestalo, ale nic se mu nestalo. A on se mě zeptal, jestli jsem ožralá, že ne a kdybych mu poškodila kolo, že bych mu to musela zaplatit. No a pak už jsem šla při kole pěšky... No a třeba vůbec nejezdím kolem řeky, protože se právě bojím psů, aby jako... že můžou třeba aj jako napadnout. Jako když je vidím třeba na tom vodítku, tak třeba může jako pokousat. V dětství mě kousl pes, ale nic jako se mně nestalo. A když ho potkám, tak utíkám a volám o pomoc a nedohoní mě. A na tom kole, kdyby jako běžel, tak jako jsem musela jet rychle na kole a nedohonil mě ten pes, musela jsem ale ještě rychleji jet. Určitě by měl být na vodítku pro bezpečnost. Bojím se, že by mě mohl i poškrábat. Kdyby mě třeba pokousal, tak ten majitel by musel jít jako k veterinárovi, jestli má vzteklinu a kdyby měl, tak bych musela jít do nemocnice. Když jako slyším ve zprávách, že malé dítě pokouše, když není agresivní a najednou pak je.

T: A bojíte se ještě něčeho jiného jako třeba těch psů?

PU2: To jako jednou jsem měla od klíštěte boreliózu. Ale jako brala jsem antibiotika. To bylo na základní škole na výletech a tam jsem si sedla na trávu a po třech dnech jsem zjistila, že mám klíště. A já jsem si to chtěla vyndat sama jako a kolem toho jsem měla červené, tak mamka se mnou musela zajít k doktorce a dali mně antibiotika. Že mamka mně říkala, že ona byla učitelka, a ona se dozvěděla, že jedna holka, to měla taky a ona se neléčila a ochrnula celá. Jako i encefalitida, já su ted' očkovaná, jako su po dvou dávkách.

T: Napadá Vás ted' třeba ještě něco, o čem jsme nemluvili a chtěla byste mi to popsat?

PU2: Ne, už asi ne. To je všechno.

T: Dobře, tak Vám tedy děkuju za rozhovor.

PŘÍLOHA P VII: PŘEPIS BRAINSTORMINGU S PRACOVNÍKY SOCIÁLNÍ SLUŽBY CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ

Datum: 21. 3. 2014	Začátek brainstormingu: 9:00	Konec brainstormingu: 9:30
Počet účastníků: 4	Pracovní pozice účastníků: sociální pracovník (1) pracovník v soc. službách (2)	Koordinátor a zapisovatel: 1

Koordinátor: Hledáme všechny možnosti, jaká rizika lze identifikovat u osob s mentálním postižením v sociální službě chráněné bydlení,

Jitka: Myslím si, že se to odvíjí od míry toho postižení hlavně. A že to riziko je naráz vyšší, než bylo doma.

Lucie: A také od rodiny. **Jak rodina pracovala s tím postižením.**

Jitka: Dojde k obrovské **změně** celkové.

Helena: Také je vlastně **riziko** té **adaptace**, že.

Jitka: A že i ty **znalosti a zkušenosti**, které měl, mohou **být naráz oslabené v tom cizím prostředí**, myslím **sebeobslužných schopností**.

Helena: Protože **v rodině**, **byl** vlastně **opečováván** a teď je najednou **postavený před něco nového, jiného**.

Lucie: Další riziko bude možná **samota**, že bude **odkázáný na to**, jestli na to, abych se správně vyjádřila, **jestli si umí říct**. Někteří si neumí říct ani o jídlo, i když mají hlad. To bude muset ten pracovník reflektovat, že si neumí říct.

Helena: Taky **nízká sebedůvěra** u toho uživatele. Že **se bojí, nevěří si, má obavy, strachy**.

Jitka: Záleží, jestli **je introvert nebo si umí najít kamarády**.

Helena: Taky může být **riziko chování**, že, celkově.

Lucie: **Přílišná důvěřivost, nevyhodnocení adekvátně situace**.

Helena: Tak že **lidé s mentálním postižením jsou** vlastně **snadno zneužitelní**.

Lucie: **Zneužitelní ve více ohledech**. Nejenom třeba v tom, co by musel dělat a nechtěl by, ale taky **finančně**. To bych viděla jako **velké riziko, pokud není omezený ve způsobilosti k nakládání s finanční hotovostí**. A ještě samozřejmě to **sexuální riziko** a nejenom **ve vztahu k pracovníkům**, ale i **mezi sebou klienti** nebo i **vůči pracovníkům**.

Jitka: Já si myslím, že dál také **lenost**. Pokud **byl zvyklý, že má veškerý servis**, tak to jako může být taky problém, že **nebudou chtít dělat to, co... doma nebo v domově to taky nedělají**.

Helena: Taky může být, třeba mě napadá třeba **zdravotní riziko**, že třeba **zestárne, různé nemoci** a tak dále.

Lucie: Anebo spíš jak ta rodina je nemá pod dohledem, ono třeba nemusí zestárnout, ale **může mít nějaké zdravotní problémy, které si ani nevšimneš, když třeba dopomáháš**.

Jitka: Ale já si myslím, že ta **rodina do toho bude hodně mluvit**.

Lucie: Ale ne u všech. Jestli tam někteří budou i z jinama.

Jitka: No tí, co jsou z rodin, tak bude se pořád snažit korigovat pracovníky, aby to bylo tak, jak oni by si představovali. Takže tím myslím vlastně **riziko komunikace s rodinou**. Že jich budou chtít **opečovávat dál** i v tom chráněném bydlení.

Lucie: Nebo **riziko nemožnosti úplného osamostatnění** vlastně tady u těchto uživatelů.

Jítka: Nebo já si myslím, že ne jakoby ta rodina nepřipustí to přiměřené riziko. Ty si budeš myslet, že je to pro toho klienta přiměřené riziko a ta rodina ne. Ta ti řekne, jak to, že jste ho pustili ven, když on normálně ven nechodil a vy ho klidně pustíte do obchodu. A ty třeba dojdeš k závěru, že už to zvládne, že to má nacvičené a...

Lucie: Já myslím, že riziko je možná z hlediska uživatele naplněné očekávání. Jo, že on si myslí, že bude mít 24 hodin denně péči a ono je to naráz o jeho samostatnosti a o tom, co sám si řekne. Nazvala bych to přehnané očekávání.

Helena: I třeba takové riziko je i ve vztazích s ostatními uživateli a celkově. Každý má svoje specifika, možnosti jeho přizpůsobení. Můžou nastat různé třecí plochy, konflikty, v nejhorším případě by mohlo dojít i k nějakému napadení, agresivním projevům, ať už verbálním i fyzickým.

Lucie: No i jako přizpůsobit se řádu. Respektování hranic ostatních a pravidel.

Helena: Vlastně toho režimu. No hlavně to přizpůsobení se.

Lucie: Další riziko bych viděla, že ta skupina těch osob nemusí být soudržná, že tam může být různý stupeň a míra toho postižení, což si samozřejmě nemusí vyhovovat.

Helena: Nemusí si vlastně sednout, a jak jsem říkala, mohou z toho vznikat různé agresivní projevy, hádky, třenice.

Lucie: No furt to bereme jako, že jsou na baráku. Že možná ještě ve vztahu k tomu venku. Na ulici se jim může přihodit spousta rizikových situací. Tak třeba mě napadá oslovení cizí osobou a jak reagovat. Nebo co pravidla silničního provozu, pozornost při přecházení silnice. Nebo se může ztratit. Budou chodit třeba i sami nakupovat, tak aby je třeba někdo neošidil, neokradl.

Helena: I riziko nějakého úrazu. To může být všude, uvnitř i venku.

Jítka: A taky jízda hromadnými prostředky. Už jsem poznala jeden případ, kdy byl pán dost dezorientovaný, rodina ho podporovala, aby jezdil sám a on přejížděl stanice, nasedal do špatných autobusů, i to by se mohlo stát.

Lucie: Možná je to i riziko segregace. Když se segregují zase jinak. Tak byli v rodinách, teď budou najednou v jednom místě. Ty jim budeš nabízet, aby se zapojovali v rámci komunity a oni nebudou chtít se zapojit do běžného života.

Lucie: Možná riziko příliš velké svobody. Jakože může dělat, co chce. Naráz zjistí, že má tak možná tři dny (smích). Jo že může jít kam chce, dělat i co chce, může si co chce koupit. Naráz je to na něm.

Lucie: Pak z toho vlastně vyplývá riziko zneužití ze strany ostatních uživatelů, pracovníků nebo já nevím, v čem je ještě svoboda. Využívání přemíry nějakých akcí. Nebo naráz zjistí, že má svobodu a potká někoho, odjede a nebude ho dva dni. Nebo někoho potká a s tím odejde.

Jítka: No a taky bych viděla až takové katastrofické riziko, riziko požáru. Nebo popáleniny, pořežení, poničení třeba nádobí. Jako že nechají třeba utěrku u sporáku a popálí je to. Že třeba nevyhodnotí, že plotýnka může mít zbytkové teplo.

Helena: Že si nemůžou ty důsledky domyslet.

Jítka: Nebo ta konvice, zapne ti konvici bez vody. Vyhoří ti konvice, je to běžná věc, ale... Anebo neopatrnost, prostě obecně jde o riziko spjaté s elektrospotřebiči a jejich používáním.

Jítka: To je ale práce jako bych ti řekla s čímkoliv, třeba s nářadím. Co je přiměřené riziko, co je vlastně. To je těžko vyhodnotitelné. Na začátku si myslím, že je hodně těžké určit, vyhodnotit, co je přiměřené riziko a co ne.

Jítka: No a teď ve všech oblastech jsou rizika. Při hygieně upadnutí, uklouznutí nebo já nevím, opaření nebo třeba vůbec hygiena, aby se chtěli okoupat. Někdo má pocit, že to třeba nepotřebuje. Nebo třeba může mít přemíru hygieny a bude se chtít koupat třikrát denně. S tím souvisí další rizika například s možností nachlazení, pokud půjde ven ihned po vykoupání.

Helena: U těch zdravotních rizik. Každý to jinak nese, když je třeba nemocný, nachlazený. A také brání léků samostatně. Tady je taky určitě dost velké riziko.

Jitka: Nebo myslím si třeba, že i ta rodina může po určité době třeba mít tlaky na to, aby se vrátili domů a může si je stáhnout na svoji stranu. To riziko je, že ty je povedeš k samostatnosti, ale ten člověk v té rodině naráz chybí a můžou být tlaky na to, aby se vrátil domů.

Lucie: Mě ještě napadlo riziko, že oni jak necítí zodpovědnost za ten svůj byteček, představ si, že by nechal téct nebo kapat dlouhodobě vodu. Může to způsobit velké finanční náklady. Nevyhodnotí sám adekvátně situaci, to je to riziko.

Jitka: V podstatě ty rizika jsou všechny odvozené z toho, že nedokáže vyhodnotit situaci, jak zdravý člověk a z toho plyne všechno.

Lucie: Jo, souhlasím. Ať už to vztáhneme ke zdraví, k ostatním, k nemovitostem, financím, prostě ve všem.

Helena: Třeba ty rizika sociální, ale to nevím, jestli už jsme říkaly.

Jitka: Ale jako riziko jsou i ti přátelé, ti kamarádi. Myšleno z venku kamarádi.

Helena: Může to být třeba taky alkohol, kouření, prostě s větší volností by moly přijít i takové situace. A také riziko, že si pak své kamarády bude chtít vodit sem na bydlení. Můžu se vracet pozdě večer a může rušit ostatní.

Lucie: V tom vidím riziko i pro nás, pro pracovníky. Nikdy v podstatě nevíš, kdo se v domě může vyskytnout, jestli v něm přijde na návštěvu nějaká parta za klientem. Nevíš, jak jsou na tom zdravotně, hygienicky, jestli jseš v bezpečí, můžou i něco poničit. Ale to jsou rizika pro nás, to sem vlastně už tolik nepatří, to nejsou rizika uživatelů.

Jitka: Ještě mě napadá, že jsme tedy v blízkosti vody – řeky. To fakt nevíš, jestli něco někomu napadne.

Jitka: Obrovský problém můžou být i sousedské vztahy. Můžou se mezi sebou pohádat. Sousedí by si mohli stěžovat na hlučnost a tak

Lucie: Přijde mi i riziko, že je tu bezprostřední blízkost silnice.

Jitka: Riziko je spjaté i s tím, že to je smíšená skupina kluci a holky dohromady. Tady to sexuální harašení je raz dva.

Lucie: Takže pak jde o rizika, která mohou vzejít z utváření párů v tom chráněném bydlení. S tím je spojené třeba i riziko nějakých nemocí, nechtěného otěhotnění.

Jitka: No já si myslím, že pokud by byli už samostatní a chtěli by žít v páru, pak by tady neměli co dělat. Pak jim pěkně vysvětlit, že tady to není uzpůsobené k bydlení dohromady.

Lucie: Rizikem je i to, že jich nemáš kam posunout. Pokud fakt se jim podaří se osamostatnit a nebudou mít návaznou službu jako třeba podporované bydlení, můžou začít stagnovat.

Jitka: Já si pořád myslím, že když tím, že dostanou větší svobodu, že jim narostou křídla. Třeba někteří budou chtít osamostatnit se dál. Ale riziko pak je, jestli se to podaří anebo ne. Jako koho pustit a koho ne?

Helena: Je to právě taková motivace, že jim to jde a že by mohli postoupit i jinam.

Jitka: Já si pořád myslím ty rodiny, že jich budou omezovat, že jim do toho budou pořád mluvit. Co se týče financí, kde co utratili. Pořád budou pod takovou kontrolou... Anebo také riziko nátlaku klientů na ty pracovníky, že po nich budou chtít, aby za ně řešili jejich záležitosti, a oni to třeba nebudou zvládat.

Lucie: Je to o tom jejich očekávání.

Jitka: Jde o to, že třeba doteď byli zvyklí, že se někdo věnoval jen jim, ale tady naráz bude třeba osm klientů chtít něco dohromady a co teď. To by mohlo vést třeba k problémovému chování.

Lucie: Ale to bych řekla, že to je spíš riziko i pro toho pracovníka velké.

Jitka: No ale to už jsme vlastně zase u rizik pracovníků.

Lucie: Já nevím, já mám pocit, že už jsme řekli všechno.

Helena: No já si myslím, že hlavní je ta rodina, ty finance a i ty úrazy, to je taky nebezpečné.

Lucie: Ještě mě napadá ten prostor. Pro některé může být problém změna toho prostředí a riziko, že se budou cítit dezorientovaní. A pořád tady vidím obrovské riziko, pokud není klient omezený nebo zbavený způsobi-

losti k právním úkonům a podepsal by třeba něco, nějakou smlouvu nebo by si neuměl obecně vyřešit různé papíry, pak by to byl taky problém, protože by ze všeho nesl právní následky.

Jitka: Pak si myslím, že to omezení je pak lepší z hlediska těch papírů. Ono není pravidlo, že pokud tomu klient nerozumí, je omezený, spousta jich být vůbec omezená nemusí, **můžou být snadno ovlivnitelní a zmanipulovatelní** a už je to.

(30 vteřin ticho)

Lucie: Asi dobré...

Helena: A už dost, ne. *(smích)*

Jitka: Já si taky myslím.

Koordinátor: Bezva. Časový limit nám vypršel. Tudíž vám děkuji za vaše postřehy a názory.